

PROJEKTU UN KVALITĀTES VADĪBA

PROJEKTA „ELASTĪGA BĒRNU UZRAUDZĪBAS PAKALPOJUMA NODROŠINĀŠANA DARBINIEKIEM, KAS STRĀDĀ NESTANDARTA DARBA LAIKU” PĒTĪJUMA VEIKŠANA

ZIŅOJUMS PAR ELASTĪGA BĒRNU UZRAUDZĪBAS PAKALPOJUMA NODROŠINĀŠANAS ORGANIZĀCIJU DARBINIEKIEM, KAS STRĀDĀ NESTANDARTA DARBA LAIKU, UN TO IETEKMĒJOŠIEM FAKTORIEM PROJEKTĀ IESAISTĪTAJĀS PAŠVALDĪBĀS

Iepirkuma identifikācijas Nr.: LRLM2015/28-3-08/41EBUP

Līguma Nr. LM2015/24-1-13/69 noslēgts 2015.gada 18.decembrī

AUTORI: Ilze Mileiko, Māris Brants, Viola Korpa, Kristians Zalāns, Elīza Lasmane, Evija Eglīte

Rīga, 2017.gada jūlijs

Pētījums veikts Labklājības ministrijas administrētā un Eiropas Savienības Nodarbinātības un sociālās inovācijas programmas (EaSI) līdzfinansētā projekta Nr.VS/2015/0206 „Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku” ietvaros

SATURS

IEVADS	4
1. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA	7
1.1. Padziļinātās intervijas	7
1.2. Fokusgrupu diskusija - domnīca	12
1.3. Informācija no aukļu atskaitēm	12
1.4. Kvalitatīvo datu analīze	13
1.5. Kvantitatīvo datu analīze	13
2. BĒRNU UZRAUDZĪBAS PAKALPOJUMA NODROŠINĀŠANA PROJEKTĀ	14
2.1. Bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšanas kārtība	14
2.2. Bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšanas formas	17
2.2.1. Aukles	17
2.2.2. Bērnudārzi un mājas bērnudārzi	22
2.3. Bērnu uzraudzības pakalpojuma izmantošanas apjoms	24
3. PAKALPOJUMA NEPIECIEŠAMĪBAS IZVĒRTĒJUMS UN PIEREDZE DAŽĀDU IESAISTĪTO PUŠU SKATĪJUMĀ	31
3.1. Publiskās pārvaldes pārstāvju skatījums uz pakalpojuma nepieciešamību un pieredze	31
3.1.1. Pakalpojuma pozitīvās ietekmes faktori	31
3.1.2. Faktori, pie kuriem pakalpojums zaudē jēgu	34
3.1.3. Publiskās pārvaldes interešu loks pakalpojuma kontekstā	35
3.2. Cilvēku ar nestandarta darba laiku pieredze un skatījums uz pakalpojuma nepieciešamību 37	
3.2.1. Pakalpojuma pozitīvās ietekmes faktori	37
3.2.2. Faktori, pie kuriem pakalpojums zaudē jēgu	44
3.2.3. Vecāku ar nestandarta darba laiku interešu loks pakalpojuma kontekstā	46
3.3. Darba devēju pārstāvju skatījums uz pakalpojuma nepieciešamību un pieredze	49
3.3.1. Pakalpojuma pozitīvās ietekmes faktori	49
3.3.2. Faktori, pie kuriem pakalpojums zaudē jēgu	53
3.3.3. Darba devēju interešu loks pakalpojuma kontekstā	55
3.4. Procesā iesaistīto pušu interešu karte	56
4. BĒRNU UZRAUDZĪBAS PAKALPOJUMA IZMAKSAS UN FINANSĒJUMA NODROŠINĀŠANAS IESPĒJU IZVĒRTĒJUMS	60
4.1. Nodokļu atlaides	64
4.2. Kuponi	65
4.3. Bērnudārzu darba laiku pagarināšana	66

4.4.	Pakalpojuma finansēšana specifiskām grupām.....	67
4.4.1.	Sabiedriskajā sektorā strādājošie	67
4.4.2.	Vientuļie vecāki vai vecāki bērniem ar īpašām vajadzībām.....	67
5.	BĒRNU UZRAUDZĪBAS PAKALPOJUMA TURPMĀKAS NODROŠINĀŠANAS IESPĒJAS UN PAKALPOJUMA MODIFIKĀCIJAS NEPIECIEŠAMĪBA	69
5.1.	Publisks vai privāts.....	69
5.2.	Diversificēts vai viendabīgs pakalpojums	70
5.3.	Bērnudārzi vai aukles.....	72
5.4.	Tikai nestandarta darba laiks vai arī standarta.....	74
5.5.	Kontrole vai uzticēšanās.....	75
5.6.	Pakalpojuma saņemšanas ērtība vai cena.....	78
	SECINĀJUMI	80
	REKOMENDĀCIJAS	83
	Rekomendācijas projekta dizainam.....	83
	Rekomendācijas pētniekiem	84

IEVADS

Pētījuma galvenais mērķis ir elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšanas iespēju izvērtējums darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku, ar nolūku iegūt izpētes datus pamatotu informāciju optimālo nosacījumu identificēšanai. Pētījums tiek veikts Labklājības ministrijas administrētā un Eiropas Savienības Nodarbinātības un sociālās inovācijas programmas (EaSI) līdzfinansētā projekta Nr.VS/2015/0206 „Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku” ietvaros (turpmāk – projekts).

Projekta ietvaros tiek veikts eksperiments, sniedzot bērnu uzraudzības pakalpojumu nestandarta darba laikā. Galvenie eksperimenta mērķi ir:

- 1) atrast optimālo bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošinājuma veidu nodarbinātajiem ar nestandarta darba laiku;
- 2) atrast optimālos nosacījumus finansējuma piesaistei no privātā un sabiedriskā sektora, kā arī finansēšanas mehānisma pašregulācijai;
- 3) radīt ilgtermiņā funkcionējošu modeli elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma subsidēšanai un attīstībai, iesaistot pašvaldības;
- 4) veicināt sadarbību starp valsti, pašvaldībām un privāto sektoru bērnu aprūpes jomā;
- 5) veicināt vecāku nodarbinātību un darba un ģimenes dzīves saskaņošanu.

Ar elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumu (turpmāk – pakalpojums; tā kā projekts paredz pēc tā beigām nodrošināt bērnu uzraudzības pakalpojumu pašregulējošā formā, tad jēdziens „pakalpojums” ziņojumā tiek attiecināts arī uz iespējamo pakalpojumu pēc projekta beigām) šajā ziņojumā tiek saprasta bērnu uzraudzības pakalpojuma sniegšana nestandarta darba laikā. Pētījumā ir identificētas trīs uzraudzības formas – pašvaldības bērnudārzi, mājas bērnudārzi (bērnu pieskatīšana pie aukles mājās, vienlaicīgi pieskatot līdz pieciem bērniem) un individuālas aukles. Ja tiek runāts par dažādām pakalpojuma formām, tad tiek lietots vispārinājums „bērnu uzraudzības pakalpojumi” vai vienkārši „pakalpojums”, savukārt, ja tiek runāts par konkrētu formu, ziņojumā izmantos konkrēts apzīmējums (piemēram, aukles pakalpojums vai bērnudārzs).

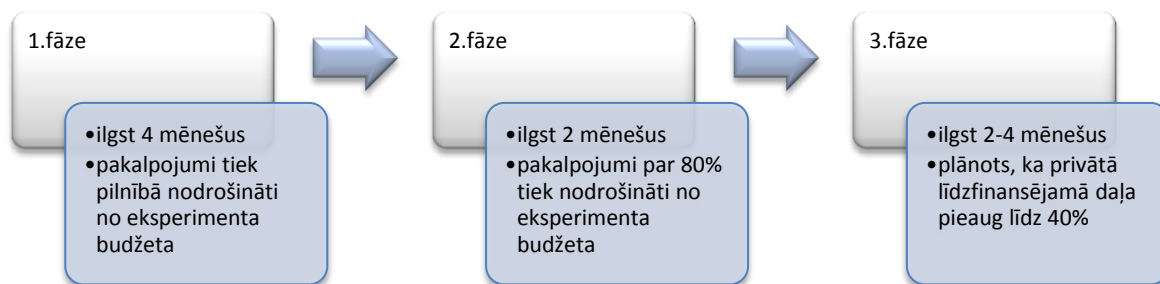
Projekta ietvaros tiek rekrutēta eksperimentālā grupa, kas saņem pakalpojumu, bet tai paralēli – kontroles grupa, kas atrodas līdzīgā situācijā, taču minēto pakalpojumu nesaņem. Eksperimenta gaitā tiek mainīti pakalpojuma līdzfinansēšanas nosacījumi, kā tas atspoguļots 1.attēlā.

Eksperiments tiek organizēts Rīgā, Jelgavā un Valmierā, tajā piedalās uzņēmumi¹, ar kuriem noslēgta vienošanās un kuru darbinieki izrādījuši gatavību saņemt elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumu.

Šis dokuments ir viens no pētījuma nodevumiem. Tas veidots ar mērķi raksturot bērnu uzraudzības pakalpojuma nestandarta darba laikā nodrošināšanu projektā, identificēt projektā piedāvātā pakalpojuma stiprās un vājās puses un lietošanas pieredzi, skatot to publiskās pārvaldes, uzņēmumu un ģimeņu ekspektāciju un interešu kontekstā.

¹ Ar jēdzienu „uzņēmums” šajā ziņojumā tiek apzīmēti ne tikai ražojoši uzņēmumi, bet arī citas institūcijas, kas piedalās projekta eksperimentālajā un kontroles grupā darba devēju statusā.

1.attēls.Eksperimenta fāžu shematisks attēlojums

Šis nodevums kalpos kā tālākas analīzes šablons – tajā sniegts gan problēmas “kartējums”, izvērtējot iesaistīto pušu intereses, gan konceptualizētas tās izšķiršanās, kuras sagaida pētniekus, piedāvājot konkrētus risinājumus gala ziņojumā, kā arī politikas veidotājus, ja pēc projekta valstiskā līmenī tiks iedzīvināts projekta gaitā izkristalizējies mehānisms.

Šis ziņojums meklēs atbildes uz jautājumiem:

- 1) Kam un kāpēc ir nepieciešams pakalpojums?
- 2) Kāda ir pakalpojuma sniegšanas kārtība, formas un apjoms projektā?
- 3) Kādi faktori ietekmē pakalpojuma organizēšanu un sniegšanu?
- 4) Kādi ir iespējamie pakalpojuma finansēšanas modeļi?
- 5) Kas pakalpojuma sniegšanā būtu jāmodificē?
- 6) Kādas lietas būtu pētāmas padziļināti?

Pašlaik ziņojumā vairākos gadījumos pētnieki konstatējuši, ka konkrētais jautājums vēl jāpēta – konkrētu piedāvājumu un secinājumu trūkums šajā gadījumā jāskata nevis kā ziņojuma trūkums, bet drīzāk kā izvirzītā mērķa realizācija, jo mērķis ir pētniekiem norādīt aspektus, uz kuriem tālāk koncentrēties, veicot analīzi un izstrādājot rekomendācijas. Tāpat skaidrāk definēt analīzes shēmas un pētāmos faktorus.

Ziņojuma struktūru veido ievads un piecas nodaļas, kā arī secinājumi un rekomendācijas. Pirmajā nodaļā īsi raksturotas pētījuma metodes, kas izmantotas pētījuma ziņojuma satura veidošanai, detalizēti raksturojot dažādu mērķa grupu intervijas, to ilgumu un veikšanas laiku, kā arī kvantitatīvo un kvalitatīvo datu apstrādes metodes.

Otrajā nodaļā ir raksturoti aspekti, kas saistīti ar bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšanu projektā, aplūkojot bērnu uzraudzības pakalpojuma sniegšanas kārtību, apjomu un formas. Bērnu uzraudzības pakalpojuma kārtība iekļauta līgumā, kas tika slēgts projektā par pakalpojuma saņemšanu, savukārt izmantošanas apjoms analizēts, izmantojot pētījuma dalībnieku ikmēneša atskaites. Vadoties pēc informantu intervijām, aplūkotas arī dažādas pakalpojuma formas, to stiprās un vājās puses.

Trešajā nodaļā raksturotas pētījumā iesaistīto pušu vajadzības un pieredze un sniegts izvērtējums bērnu uzraudzības pakalpojuma nepieciešamībai nestandarta darba laikā, identificējot gan katras puses argumentus, individuālās vajadzības, gan tādas, kas savstarpēji pārklājas. Nodaļa noslēdzas ar

iesaistīto pušu vajadzību interešu "karti". Iespēju robežās nodaļā iekļauta arī dažādu iesaistīto pušu pieredze, identificējot arī tos aspektus, ko pašlaik vēlams padziļināti pētīt.

Ceturtajā ziņojuma nodaļā aplūkoti aspekti, kas saistīti ar pakalpojuma finansēšanas nodrošināšanu pēc projekta beigām, un identificētas vairākas pakalpojuma finansēšanas modeļa iespējas. Tomēr jautājumus, kas saistīti ar pakalpojuma finansēšanu, nepieciešams vēl padziļināti pētīt.

Piektajā nodaļā aplūkoti aspekti, kas ietekmē potenciālās pakalpojuma un finansēšanas modeļa modifikācijas, kuras uzlabotu pakalpojuma kvalitāti un lietošanu. Minētie aspekti analizēti dihotomiju formā, identificējot, kādas izšķiršanās, veidojot pakalpojuma dizainu, būtu nepieciešamas.

Ziņojums noslēdzas ar apkopotiem secinājumiem un rekomendācijām, tai skaitā rekomendācijām, ko pētnieki izvirzījuši sev, lai iespējami veiksmīgi turpinātu darbu pie pētījuma.

1. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

Pētījuma ziņojums balstās padziļināto interviju, fokusgrupu diskusijas-domnīcas un aukļu iesniegto atskaišu sākotnējā analizē. Par sākotnēju šī analīze uzskatāma tāpēc, ka pētījums vēl ir procesā. No tā izriet arī virkne secinājumu, respektīvi, šīs izpētes rezultātā precizēti tie projekta aspekti, kurus nepieciešams pētīt padziļināti, kā arī izstrādāta analīzes paradigma, kā turpmāk varētu tikt analizēti pakalpojuma sniegšanu ietekmējošie faktori.

1.1. Padziļinātās intervijas

Šajā pētījuma ziņojumā analizēta informācija no:

- 13 ekspertu intervijām, kuri iezīmē problēmas politisko kontekstu;
- 6 intervijām ar bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem nestandarta darba laikā;
- 13 kontroles grupas pārstāvju intervijām;
- 12 eksperimentālās grupas pārstāvju intervijām;
- 12 darba devēju intervijām (6 atkārtotām intervijām pētījuma 3.fāzē, kā arī 6 priekšizpētes intervijām, kuras vēl nav analizētas iepriekšējos ziņojumos).

Interviju garums variēja no 15 minūtēm līdz pusotrai stundai. Interviju garumu noteica dažādi aspekti: informanta vēlme sniegt informāciju par sevi un savu pieredzi, vieta un situācija, kur intervija veikta, informanta aizņemtība.

Intervijas tika veiktas gan informantu darba vietās, gan mājās un publiskās vietās. Interviju vietu izvēli noteica informantu ērtības. Katrai no intervētajām grupām tika lietotas atšķirīgas interviju vadlīnijas, kas iepriekš tika saskaņotas ar pētījuma pasūtītāju.

Intervijas ar ekspertiem, kas strādā institūcijās, kuras ir iesaistītas vai varētu būt iesaistītas politikas veidošanā elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšanā, veica trīs pētnieki laika posmā no 19.12.2016 līdz 28.06.2017. Pamatinformācija par tām atspoguļota 1.tabulā.

Valsts, pašvaldību un citu politikas veidotāju interviju veikšanai tika izstrādātas vairākas atšķirīgas vadlīnijas, kas interviju laikā pielāgotas informanta ekspertīzes sfērai. Vairumā gadījumu intervijās tika iekļauti jautājumi par elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nepieciešamību un politisko un organizatorisko kontekstu, kurā pakalpojums tiek organizēts, kā arī iespējām pakalpojumu ieviest pēc projekta beigām.

Ziņojuma sagatavošanā izmantotas arī 6 intervijas ar pakalpojuma sniedzējiem – divas ar auklēm, kas sniedz pakalpojumu sev zināmiem cilvēkiem (ir pieskatāmo radnieces), divas ar institūciju pārstāvjiem, kuri ir profesionāli pakalpojumu sniedzēji (bērnudārza pārstāve un mājas bērnudārza pārstāvis), un divas ar auklēm, kuras pakalpojuma saņēmēji atrada ar projekta starpniecību. Intervijas ar pakalpojuma sniedzējiem veica Ilze Mileiko un Māris Brants laika posmā no 12.12.16 līdz 10.01.17. Pamatinformācija par tām atspoguļota 2.tabulā.

1.tabula. Informācija par intervējamajiem ekspertiem

Informants	Amats un institucionālā piederība attiecībā uz bērnu uzraudzības politikas veidošanu vai īstenošanu	Intervētājs	Datums	Ilgums
Olga Veidiņa	Rīga, Domes Sociālo jautājumu komitejas priekšsēdētāja	Māris Brants	27.03.2017.	1:08
Iveta Kļaviņa	Valmiera, Speciāliste pirmsskolas izglītības jautājumos un projekta koordinatore Valmierā	Ilze Mileiko	31.03.2017.	0:58
Aigars Rublis	Jelgava, pilsētas domes priekšsēdētāja vietnieks izglītības un sporta programmā, Izglītības un sporta komitejas vadītājs un Finanšu komitejas loceklis	Viola Korpa	28.02.2017.	0:45
Evija Voitkāne	Valmiera, pašvaldības izpilddirektore	Ilze Mileiko	31.03.2017.	0:39
Imants Parādnieks	"Demogrāfisko lietu centra" vadītājs un Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas Demogrāfijas lietu apakškomisijas priekšsēdētājs	Viola Korpa	24.02.2017.	1:15
Aija Barča	Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas priekšsēdētāja	Ilze Mileiko	05.04.2017.	0:34
Ilze Viņķele	Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas priekšsēdētāja	Māris Brants	28.02.2017.	1:08
Ieva Kārklīņa un pieaicinātie PKC eksperti Māra Sīmane un Elīna Petrovska	Pārresoru koordinācijas centra Attīstības plānošanas nodaļas konsultante un Sadarbības platformas "Demogrāfisko lietu centrs" koordinatore M. Sīmane: PKC Attīstības plānošanas nodaļas konsultante E. Petrovska: PKC Attīstības uzraudzības un novērtēšanas nodaļas konsultante	Ilze Mileiko un Māris Brants	19.12.2016.	1:02
Jana Veinberga	Izglītības Kvalitātes valsts dienesta Licencēšanas un reģistru departamenta vecākā eksperte	Ilze Mileiko	08.03.2017.	0:46
Ināra Dundure	Latvijas Pašvaldību savienības padomniece izglītības, bērnu, jaunatnes un ģimenes jautājumos	Māris Brants	03.04.2017.	0:58
Māris Pūķis	Latvijas Pašvaldību savienības vecākais padomnieks	Māris Brants	03.04.2017.	1:19
Jānis Ilgavižs	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Reģionālās politikas departamenta Reģionālās attīstības plānošanas nodaļas vecākais referents	Ilze Mileiko	01.03.2017.	0:50
Aija Rieba	Projekta kvalitātes vadītāja	Ilze Mileiko un Māris Brants	28.06.2017.	1:19

Ar pasūtītāju saskaņotās interviju vadlīnijas pakalpojuma sniedzējiem iekļāva jautājumus par pakalpojuma organizāciju projektā, ģimeni, kurā sniedz pakalpojumu, pieredzi, kas saistīta ar iesaisti projektā, pieteikuma rakstīšanu un reģistrēšanos, kā arī nodokļu nomaksu. Papildus jautājumi, kas, saskaņojot ar pētījuma pasūtītāju, nebija iekļauti interviju vadlīnijās, bet parādījās kā būtiska tēma interviju laikā, attiecās uz pakalpojuma nepieciešamību un veidiem, kā pakalpojums var tikt kontrolēts, ieviešot to pēc projekta beigām.

2.tabula. Informācija par intervējamajiem pakalpojuma sniedzējiem

Informants	Raksturojums	Intervētājs	Datums	Ilgums
Aukle 1	Aukle konkrētu bērnu pieskatīšanai	Ilze Mileiko	09.01.2017.	0:46
Aukle 2	Aukle konkrētu bērnu pieskatīšanai	Māris Brants	11.01.2017.	0:51
Aukle 3	Aukle, kas piesaistīta projekta iepirkuma rezultātā	Ilze Mileiko	10.01.2017.	0:37
Aukle 4	Aukle, kas piesaistīta projekta iepirkuma rezultātā	Māris Brants	10.01.2017.	1:30
Iestādes vadītāja	Bērnudārzu pārstāvis	Ilze Mileiko	12.12.2016.	1:20
Mājas bērnudārza īpašnieks	Mājas bērnudārza pārstāvis	Ilze Mileiko	27.12.2016.	0:53

Analīzē izmantotas arī 13 kontroles grupas pārstāvju, kā arī 13 eksperimentālās grupas pārstāvju (darba ņēmēju, kas saņem pakalpojumu) intervijas. Intervijas veica pieci pētnieki. Intervijas tika veiktas laika posmā no 29.12.16 līdz 28.06.17. Pamatinformācija par tām atspoguļota 3.tabulā. Intervēti 11 vīrieši un 15 sievietes, 18 pētījuma dalībnieki no Rīgas, 4 no Valmieras un 4 no Jelgavas.

3.tabula. Informācija par intervējamajiem eksperimentālās un kontroles grupas dalībniekiem

Informants	Raksturojums	Intervētājs	Datums	Ilgums
211540	Kontroles grupas pārstāvis, vīrietis, Rīga	Kristians Zalāns	29.12.2016.	0:36
211544	Kontroles grupas pārstāvis, vīrietis, Rīga	Kristians Zalāns	07.01.2017.	0:31
213201	Kontroles grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Kristians Zalāns	09.02. 2017.	0:39
211420	Kontroles grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Kristians Zalāns	20.01.2017.	0:39
211406	Kontroles grupas pārstāvis, vīrietis, Rīga	Kristians Zalāns	20.01.2017.	0:45
231502	Kontroles grupas pārstāvis, vīrietis, Jelgava	Kristians Zalāns	06.03. 2017.	0:47
231802	Kontroles grupas pārstāvis, vīrietis, Jelgava	Kristians Zalāns	02.03.2017.	0:28
211508	Kontroles grupas pārstāvis, vīrietis, Rīga	Kristians Zalāns	27.02.2017.	0:35

Informants	Raksturojums	Intervētājs	Datums	Ilgums
211514	Kontroles grupas pārstāve, sieviete, Jelgava	Ilze Mileiko	09.03.2017.	0:49
211702	Kontroles grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Ilze Mileiko	11.03.2017.	0:40
221305	Kontroles grupas pārstāve, sieviete, Valmiera	Elīza Lasmane	07.04.2017.	0:47
223004	Kontroles grupas pārstāvis, vīrietis, Valmiera	Elīza Lasmane	11.04.2017.	0:20
223002	Kontroles grupas pārstāve, sieviete, Valmiera	Elīza Lasmane	08.05.2017.	0:28
110102	Eksperimentālās grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Māris Brants	16.06.2017.	0:40
110203	Eksperimentālās grupas pārstāvis, vīrietis, Rīga	Kristians Zalāns	22.02.2017.	0:51
112601	Eksperimentālās grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Kristians Zalāns	14.02.2017.	0:35
110629	Eksperimentālās grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Kristians Zalāns	10.01.2017.	0:36
110630	Eksperimentālās grupas pārstāvis, vīrietis, Rīga	Kristians Zalāns	16.01.2017.	0:30
110918	Eksperimentālās grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Ilze Mileiko	10.01.2017.	0:39
110815	Eksperimentālās grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Ilze Mileiko	24.02.2017.	0:39
112301	Eksperimentālās grupas pārstāvis, vīrietis, Rīga	Māris Brants	11.06.2017.	0:15
112703	Eksperimentālās grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Māris Brants	28.02.2017.	0:46
112901	Eksperimentālās grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Kristians Zalāns	26.01.2017.	0:54
113104	Eksperimentālās grupas pārstāve, sieviete, Rīga	Ilze Mileiko un Māris Brants	28.06.2017	0:37
121221	Eksperimentālās grupas pārstāvis, sieviete, Valmiera	Ilze Mileiko	25.01.2017.	0:43
130918	Eksperimentālās grupas pārstāvis, vīrietis, Jelgava	Ilze Mileiko	21.01.2017.	0:42

Visiem informantiem projektā ir piešķirti numuri, lai nodrošinātu viņu anonimitāti un vienlaikus varētu salīdzināt iegūto informāciju dažādos pētījuma posmos. Informanti intervijām tika izvēlēti tā, lai tie pārstāvētu dažādus uzņēmumus un dažādas grupas, piemēram, vientuļos vecākus, daudz bērnu ģimenes utt. Interviju vadlīnijas iekļāva jautājumus par darba un ģimenes dzīves salāgošanu, ģimenes dzīves organizāciju un aukles pakalpojumu un pieredzi projektā.

Tāpat ziņojuma sagatavošanas gaitā izmantotas arī sešas atkārtotas intervijas ar darba devējiem no eksperimentālās grupas – vairums no tiem bija uzņēmumi, kuri projektā nodrošina vislielāko dalībnieku skaitu, bet bija arī atsevišķi citi uzņēmumi, ko pētnieki novērtēja kā tādus, kas spētu sniegt būtisku papildinformāciju pētījumā jau noskaidrotajai. Šīs intervijas veiktas laika posmā no

25.04.2017 līdz 11.06.2017. Vēl 6 intervijas ar darba devējiem veiktas, lai iegūtu projektā iesaistīto uzņēmumu sākotnējo informāciju – šajā gadījumā ir runa par uzņēmumiem, kas projektā iesaistījušies vēlāk, tādējādi informācija par tiem netika analizēta iepriekšējos ziņojumos. Šīs intervijas veiktas laika posmā no 09.11.2016. līdz 20.11.2016. Agrākās pirmreizējās intervijas² ar darba devējiem šajā ziņojumā netika analizētas, jo interviju instrumentārijs laika gaitā tika būtiski modificēts, iekļaujot sākotnējās intervijās arī jautājumus no vēlākajiem posmiem paredzētā, tai skaitā par jautājumiem, kas šī ziņojuma kontekstā ir nozīmīgi.

Pamatinformācija par darba devēju intervijām atspoguļota 4.tabulā.

4.tabula. Informācija par intervējamajiem darba devēju pārstāvjiem

Informants	Raksturojums	Intervētājs	Datums	Ilgums
SIA Cubies	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Kristians Zalāns	09.11.2016.	0:50
SIA Bromus	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Kristians Zalāns	11.11.2016.	0:45
SIA ArtSmart	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Kristians Zalāns	16.11.2016.	0:33
Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centrs	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Kristians Zalāns	21.11.2016.	0:41
SIA Aragats	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Kristians Zalāns	23.11.2016.	0:32
Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Kristians Zalāns	30.11.2016.	0:44
Valmieras stikla šķiedra *	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Ilze Mileiko	25.04. 2017	1:15
Latvijas Gaisa satiksme *	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Ilze Mileiko	09.05.2017	0:40
VUGD *	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Ilze Mileiko	09.05.2017	0:27
Rīgas satiksme *	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Māris Brants	10.05.2017	1:09
Lidosta Rīga *	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Ilze Mileiko	19.05.2017	0:30
SIA Bromus *	Eksperimentālās grupas uzņēmums	Māris Brants	11.06.2017	0:23

* - otrreizējās intervijas projekta ietvaros ar šo institūciju pārstāvjiem.

Dažās intervijās ar uzņēmuma pārstāvjiem piedalījās arī projekta vadītāja Iveta Baltiņa no Labklājības ministrijas – līdzdalības mērķis bija apspriest pakalpojuma ilgtspējas iespējas pēc projekta beigām, kā arī noskaidrot projekta pieredzi un vērtējumu no uzņēmuma pārstāvju skatupunkta. Interviju vadlīnijas ietvēra jautājumus par darbinieku mainību, darbinieku piesaisti, darbinieku apmierinātību, kā arī projekta pieredzes izvērtējumu. Būtiski norādīt, ka daļa uzņēmumu nebija vēl izvērtējuši pakalpojuma ilgtspēju un līdzīga pakalpojuma ieviešanas iespēju pēc projekta beigām, norādot, ka plāno to darīt projekta beigās vai arī neplāno darīt to ierobežoto finansiālo iespēju dēļ. Līdz ar to nepieciešams apzināt viņu gala lēmumu projekta beigās.

² Sīkāk šo interviju analīzi skatīt: Starpziņojums par pētījumā iesaistīto uzņēmumu līdzšinējām praksēm, risinot darbinieku bērnu aprūpes jautājumus. Projekta „Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku” pētījuma veikšana. SIA „Projektu un kvalitātes vadība”, 2016.

Padziļināto interviju veikšanas laikā tika ievēroti šādi pētījuma ētikas principi:

1. visi informanti tika informēti par pētījuma mērķi un intervijas izmantošanu, tika lūgta viņu atļauja intervijas ierakstīšanai diktofonā;
2. pētnieki akceptēja to, ka bija jautājumi, uz kuriem informanti nevēlējās atbildēt vai izvairījās to darīt, neatkarīgi no informanta pamatojuma;
3. tajos gadījumos, kad tas bija iespējams, informantiem tika nodrošināta anonimitāte. Kontroles un eksperimentālās grupas pārstāvjiem pētījumā tika piešķirti numuri, kas ļauj viena informanta sniegtās atbildes salīdzināt savā starpā, bet vienlaikus slēpt informanta identitāti. Informācija par konkrētā cilvēka identitāti ir pieejama tikai pētniekiem. Arī, veidojot interviju protokolus, to nosaukumos izmantoti pētījumā piešķirtie numuri, lai sargātu informantu anonimitāti;
4. informantiem, kas pārstāv valsts, pašvaldību iestādes un uzņēmumus, tika paskaidrots, ka ekspertiem anonimitāti pētījumā nav iespējams nodrošināt, jo arī tad, ja viņu vārdi tiek slēpti, atpazīt konkrēto uzņēmuma vadības pārstāvi vai amatpersonu nav grūti. Bija vairāki gadījumi, kad informanti lūdza noteiktu intervijās pausto informāciju pētījumā neiekļaut, kas ir respektēts. Vairāki uzņēmuma pārstāvji, pamatojot to ar uzņēmuma interesēm vai drošības aspektiem, atteicās noteiktu informāciju sniegt vispār. Vairākos gadījumos, ja pētniekiem radās aizdomas, ka iegūtā informācija var radīt tiešu kaitējumu informantam, tā netika iekļauta ziņojumā. Tas ierobežoja pētnieku iespējas sniegt informāciju par dažiem pētījuma aspektiem, tomēr pētījuma ētikas ievērošana ir būtisks aspekts – īpaši izmantojot eksperimentālas pētījuma metodes.

1.2. Fokusgrupu diskusija - domnīca

Papildus informācijas avots, kas tika izmantots, veidojot šī ziņojuma saturu, ir Labklājības ministrijas organizētā domnīca-fokusgrupu diskusija, kas notika Labklājības ministrijā 2017. gada 11. maijā un kurā piedalījās cilvēki, kas bija iesaistīti projektā kā pašvaldību pārstāvji, pētnieki, ministrijas pārstāvji vai citi pieaicinātie speciālisti. Diskusijas mērķis bija identificēt iespējamās pakalpojuma ieviešanas un finansēšanas mehānismus – to stiprās un vājās puses. Diskusijas ilgums bija 2 stundas un 30 minūtes, tā ietvēra arī grupu darbu, un to moderēja projekta vadītāja Iveta Baltiņa. Diskusijas laikā tika apspriesti vairāki pakalpojuma ilgtspējas risinājumi, mēģinot identificēt dažādu pakalpojumā iesaistīto skatījumus un labākos finansēšanas modeļus.

1.3. Informācija no aukļu atskaitēm

Papildus kvalitatīvajiem datiem šajā ziņojumā iekļauta arī kvantitatīvo datu sākotnēja analīze. Pētnieki apkopoja aukļu sniegtās atskaites trīs projektā iesaistītajās pašvaldībās par laika posmu no 2016.gada jūnija līdz 2017.gada martam, kas ir pirmie 10 pētījuma mēneši, tādējādi par daļu projekta dalībnieku pieejams pilns cikls no pirmā līdz pēdējam pakalpojuma saņemšanas mēnesim.

Apkopotajā datu masīvā ir informācija par 69 pakalpojuma saņēmējiem no eksperimentālās grupas (ar 78 bērniem, par kuru pieskatīšanu ar pašvaldībām slēgti līgumi), kas ietver katru pakalpojuma

saņemšanas reizi – datumu un laiku, kad pakalpojums sniegts. Dati ziņojumā izmantoti, lai analizētu pakalpojuma saņemšanas gaitu projektā.

1.4. Kvalitatīvo datu analīze

Visas padziļinātās intervijas, kā arī diskusija tika ierakstītas diktofonā un vēlāk protokolētas tuvu tekstam. Interviju protokoli veidoti, tematiski grupējot interviju saturu noteiktās tēmās, piemēram: bērna drošība; prasības auklei; pakalpojuma lietošanas pieredze utt. Līdz ar to, jau tekstu protokolējot, protokola malā tiek veidoti kodu nosaukumi. Sākotnējā datu apstrādes procesā tika ievēroti atvērtās kodēšanas principi. Proti, protokola rakstīšanas posmā tika meklēti koncepti un kategorijas interviju saturā, kas fiksēti protokolu malās. Šajā posmā katrs pētnieks pats apstrādāja sevis veiktās intervijas, iepriekš vienojoties par protokolu rakstīšanas principiem.

Analīzes sākotnējā procesā vienādās tēmas no visiem protokoliem tika apkopotas un raksturotas kopā, veicot analīzi katrai iesaistītajai pusei (publiskajai pārvaldei, darba ņēmējiem, darba devējiem) atsevišķi, lai identificētu kādas tēmas katra grupa aktualizē savās intervijās, bet kuras nē.

Nākamajā analīzes posmā tika pielietota aksiālā kodēšana, proti, meklētas saiknes starp dažādiem atvērtajā kodēšanā identificētajiem konceptiem. Šajā pētījuma posmā piedalījās pētnieki Ilze Mileiko un Māris Brants, kuri mēģināja dažādos veidos grupēt pētījumā identificētās tēmas, lai veiksmīgāk atklātu pētāmajā laukā konstatētos daudzveidīgos aspektus, kas saistīti ar elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma ieviešanu visu iesaistīto pušu skatījumos un labāk identificētu līdzības un pretrunas, ko dati veido. Šajā analīzes posmā tika veidotas tabulas un shēmas, kas ļauj labāk uztver esošo kvalitatīvo datu struktūru, kas ietvertas šajā ziņojumā.

1.5. Kvantitatīvo datu analīze

Aukļu atskaišu dati tika apkopoti vairākos datu failos, nodrošinot to analīzi šādos līmeņos:

- mēnešu līmenis (595 gadījumi – viens gadījums ir viena bērna pieskatīšana konkrētā projekta mēnesī);
- pieskatīšanas reižu līmenis (7744 gadījumi – viens gadījums ir viena bērna viena pieskatīšanas reize konkrēta nestandarta darba laika tipa ietvaros – t.i., ja viena pieskatīšanas reize ietvēra, piemēram, vakaru un nakti, tā tika dalīta atsevišķi divos gadījumos – vienā bija vakara stundas, otrā nakts).

Paralēli, lai nodrošinātu iespējami pilnīgu informācijas analīzi, tika apkopota informācija par atsevišķiem jautājumiem (piemēram, nostrādātajām nestandarta stundām vidēji mēnesī) no projekta dalībnieku aizpildītajām anketām projekta gaitā, kā arī datiem pievienoti atsevišķi mainīgie (piemēram, uzņēmuma līdzmaksājuma līmenis projektā), kas iegūti no projekta ietvaros noslēgtajiem četrpusējiem līgumiem.

Pēc datu apkopošanas un sagatavošanas analīzei tika veikta vienkārša deskriptīva analīze par pakalpojuma izmantošanas biežumiem un izmantoto stundu skaitu mēnesī, kas raksturo projekta līdzšinējo gaitu un sagatavoti uzskatāmi grafiki.

2. BĒRNU UZRAUDZĪBAS PAKALPOJUMA NODROŠINĀŠANA PROJEKTĀ

Iesākumā raksturosim to, kā pakalpojums šobrīd projekta ietvaros tiek sniegts, pievēršot uzmanību pakalpojuma nodrošināšanas kārtībai un projektā identificētajām pakalpojuma formām, tai skaitā katras formas stiprajām un vājajām pusēm. Tāpat izvērtēsim šobrīd apkopoto kvantitatīvo informāciju par pakalpojuma izmantošanu. Nodaļā sniegtā informācija vēlāk var tikt izmantota pakalpojuma dizaina pilnveidei.

2.1. Bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšanas kārtība

Bērnu uzraudzības pakalpojums nestandarta darba laikā projektā tiek nodrošināts trīs pašvaldībās – Rīgā, Valmierā un Jelgavā, kā arī citās teritorijās ja, darbinieks strādā uzņēmumos, kas piekrituši piedalīties pētījumā un kāda no trim minētajām pašvaldībām ir gatava ar viņu slēgt līgumu (šāda situācija ir, piemēram, ar lidostu „Rīga”).

Par pakalpojuma sniegšanu projektā tiek noslēgts četrpusējs līgums starp darba devēju, darba ņēmēju, pakalpojuma sniedzēju un pašvaldību. Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšanas kārtība ir noteikta līgumā.

Bērnu uzraudzības pakalpojumu projektā nodrošina Izglītības kvalitātes valsts dienestā (turpmāk – IKVD) aukļu reģistrā reģistrētas aukles vai pirmskolas izglītības iestādes, kam saskaņā ar veiktā iepirkuma rezultātiem ir tiesības šādu pakalpojumu sniegt. Projekta ietvaros kopā veikti četri šādi iepirkumi, no kuriem:

- pēc pirmā tiesības slēgt līgumus ieguva 25 pakalpojuma sniedzēji,
- pēc otrā – 34 pakalpojuma sniedzēji;
- pēc trešā – 24 pakalpojuma sniedzēji;
- pēc ceturtā, kas noslēdzās 2017.gada 27.janvārī – 100 pakalpojuma sniedzēji³.

Vairāk pakalpojuma sniedzēju iepirkumu projekta ietvaros nebūs, un minētais skaits var nodrošināt pakalpojuma sniegšanu projektā paredzētajā apjomā.

Līgums projekta ietvaros tiek noslēgts starp darbinieku, darba devēju, pašvaldību un pakalpojuma sniedzēju. Tajā noteikts, ka pakalpojuma sniedzējiem ir pienākums nodrošināt atbilstošu vidi bērnu drošībai, dzīvībai, veselībai, tikumībai un vispusīgai attīstībai. Pakalpojuma sniegšana ir jāveic atbilstoši valstī noteiktajiem bērnu uzraudzības standartiem, kas iepriekš jau padziļināti tika skaidroti ziņojumā par pakalpojuma ieviešanas politisko un tiesisko kontekstu⁴.

³ Pārskats par projekta „Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku” izpildes progresu 01.01.2016.-31.12.2016. Labklājības ministrija, 13.04.2017.

⁴ Ziņojums par elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku, tiesisko un politisko ietvaru. Projekta „Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku” pētījuma veikšana. SIA „Projektu un kvalitātes vadība”, 2017.

Papildus prasība, kas pašlaik nav noteikta likumdošanā, bet tika iekļauta pakalpojuma sniedzējam projektā pirmajos trīs aukļu iepirkumos, ir nodrošināt izziņu no Veselības inspekcijas par bērnu pieskatīšanai atbilstošas vides nodrošināšanu, gadījumā, ja pakalpojums netiek sniegts bērna dzīvesvietā. Tas bija iemesls, kāpēc vairumā gadījumu projektā pakalpojums tika sniegts bērna dzīvesvietā (vai vismaz šādi ierakstīts aukļu atskaitēs), un tikai atsevišķos gadījumos ārpus tās, piemēram, pakalpojuma sniedzēja dzīvesvietā vai pašvaldības bērnudārzā. Par vēlamo pakalpojuma nodrošināšanas vietu bērna vecāks varēja vienoties ar pakalpojuma sniedzēju līguma slēgšanas laikā. Ceturtajā aukļu iepirkumā pasūtītājs no šīs prasības atteicās, un pieauga arī pieteikumu skaits no potenciālajiem pakalpojuma sniedzējiem (tiesa, iemesli, kāpēc bija vērojams pretendentu skaita pieaugums, nav saistāmi tikai ar atteikšanos no minētās prasības par Veselības inspekcijas izziņu, bet arī ar pakāpenisku informācijas izplatīšanos par projektu un pozitīvu pieredzi pakalpojuma sniedzējiem kopumā).

Projekta laikā bērnu uzraudzības pakalpojums tiek piedāvāts cilvēkiem ar nestandarta darba laiku, kuriem ir bērni vecumā līdz 7 gadiem. Tas nodrošināts laika posmā līdz pulksten 8:00 rītā un no 18:00 vakarā, kā arī brīvdienās un svētku dienās, saskaņojot pakalpojuma saņemšanas laiku ar vecāka darba laiku un ģimenes vajadzībām, veidojot specifisku bērnu uzraudzības pakalpojumu cilvēkiem ar nestandarta darba laiku.

Projektā bērnu uzraudzības pakalpojuma apjoms ir ierobežots, līgumā nosakot, ka tas mēnesī nedrīkst pārsniegt 80 stundas un nedēļā 20 stundas par viena bērna pieskatīšanu.

Uzskaitot laiku, kas tiek apmaksāts no projekta līdzekļiem, var iekļaut arī vienu stundu aukles ceļam pie bērna vai uz mājām, kā arī vienu stundu vecāka ceļam, piemēram, situācijā, kad darbs viņam jau ir beidzies, tomēr mājās pie bērna viņš vēl nav spējis ierasties, vai arī otrādi – viņš ir ceļā uz darbu, bet bērna pieskatīšana jau ir nepieciešama.

Projektā ir noteikts, ka viena aukle drīkst slēgt līgumu ne vairāk kā par divu bērnu pieskatīšanu, kas rada nevienlīdzīgu situāciju daudzbērnu ģimenēs⁵.

Projekta ietvaros divu bērnu limits vienai auklei nozīmē to, ka trīs un vairāk bērnu ģimenēm risinājums projektā ir slēgt līgumus ar divām auklēm, bet tas, no ģimenes skatupunkta raugoties, daudzos gadījumos nebija pieņemams risinājums (un arī finansiāli tas intervijās tika raksturots kā nevajadzīgi izšķērdīgs).

Savukārt, ja ģimenē ir divi bērni, kas pēc vecuma atbilst projekta nosacījumiem, auklei pakalpojumu sniegt bija izdevīgāk, nekā atsevišķi divām ģimenēm, kurās jāpieskata katrā viens bērns, jo finansiāli tas netiek diferencēts, bet laika patēriņš ir divreiz mazāks, lai arī atbildība lielāka. Iespējams, gadījumos, ja bērni tiek pieskatīti vienā ģimenē vai vienā un tajā pašā laikā, samaksai nebūtu jābūt dubultai, drīzāk ar kādu koeficientu, piemēram 1,25 no likmes, ja pieskata divus bērnus, un 1,50, ja pieskata trīs bērnus. Tomēr šis aspekts vēl ir jāizvērtē padziļināti.

⁵ Jāņem vērā, ka saskaņā ar Ministru kabineta 2013.gada 16.jūlija noteikumu Nr.404 „Prasības bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem un bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju reģistrēšanas kārtība” 14.punkts paredz, ka fiziska persona, kas sniedz pilna laika pakalpojumu, drīkst vienlaikus uzraudzīt ne vairāk kā **piecus** bērnus, izņemot gadījumu, ja tie ir vienas ģimenes bērni. Respektīvi, projekta ietvaros šis limits ir samazināts, motivējot to ar nepieciešamību sniegt pakalpojumu nestandarta darba laikā.

Jāņem vērā arī tas, ka situācijās, kad vecākiem jāpiedalās pakalpojuma līdzfinansējumā, tas nozīmē, ka arī viņu maksātā summa par katru nākamo bērnu pieaug tieši proporcionāli – ja divi bērni, tā ir divreiz lielāka, ja trīs – tad trīsreiz lielāka. Tas var radīt problēmas mazo algu saņēmējiem nomaksāt līdzmaksājumu.

Pašlaik nopelnu nedaudz virs 300 EUR. Alga ir par mazu, lai varētu atļauties aukli apmaksāt paši. Nauda, kas maksājama būs trešajā posmā, līdzmaksājumā ir ļoti liela. Nevaru atļauties vairāk kā 50 EUR par vienu bērnu, jo 100 EUR mums jau ir liela nauda, vairāk atļauties nevaram. (110815)

Viens bērnudārzs savukārt drīkst noslēgt ne vairāk kā 25 līgumus par 25 bērnu pieskatīšanu⁶. Projektā vairāk nekā pusei aukļu bija noslēgti divi līgumi, kamēr nebija neviena bērnudārza, kur līgumu skaits sasniegtu līgumā noteikto limitu.

Projekta ietvaros tiek nodrošināta kvalitātes vadība – šīs funkcijas veic pieaicināta eksperte Aija Rieba. Intervijā pētniekiem viņa norādīja, ka veicamie pienākumi galvenokārt raksturojami šādi:

1. Pakalpojuma atbilstības pārbaude (kontrole, vai tiek ievēroti līgumu nosacījumi);
2. Finanšu atbilstības pārbaude (kontrole, vai pārskaitījumi tiek veikti atbilstošā apjomā un laikā);
3. Aukļu statusu pārbaude (kontrole, vai auklēm ir aukļu statuss), kas laika gaitā reducējās līdz aukļu reģistrācijas fakta pārbaudei VID (respektīvi, vai ir aktīvs atbilstošais nodokļu maksātāja statuss);
4. Darba grafiku atbilstības pārbaude aukļu atskaitēm (kontrole, vai saskan aukļu darba grafikos norādītās darba stundas ar pakalpojuma saņēmēja atrašanās laiku darbā nestandarta darba laikā);
5. Konsultācijas problemātiskos gadījumos (atsevišķi gadījumi, kad radies konflikts, piemēram, starp pašvaldību un pakalpojuma saņēmēju).

Tāpat viņa minēja, ka darba saturs laika gaitā ticis precizēts, lai novērstu pienākumu dublēšanos ar to, ko jau veic pašvaldību koordinatori, bet koncentrētos uz to aspektu kontroli, kas paralēli netiek veikta. Kontrole tiek veikta izlases veidā līdz brīdim, kamēr neparādās būtiskas neatbilstības – ja tās tiek identificētas, tad attiecīgā situācija jau jāpēta padziļināti. Tomēr izlase, kā norādīja eksperte, netiek veikta nejauši, bet izvēloties tos gadījumus, kuriem neatbilstību riski ir augstāki.

Runājot par būtiskākajām ar pakalpojuma lietošanu konstatētajām neatbilstībām, Aija Rieba norādīja uz šādām:

- Divos gadījumos darbinieki saņēmuši pakalpojumu laikā, kad strādājuši nestandarta darba laiku kādā citā savā darbavietā, nevis tajā, kura projektā piedalās ar līdzfinansējumu. Paši darba devēji to nebija pamanījuši, lai arī viens no darbiniekiem šādā veidā pakalpojumu bija saņēmis pat laikā, kad jau pastāvēja darba devēja līdzfinansējums, t.i., pēc projekta 4.mēneša. Nepamatoti izmaksātie līdzekļi abos

⁶ Šajā gadījumā limits precīzi atbilst Ministru kabineta 2013.gada 16.jūlija noteikumu Nr.404 prasībām, kas nosaka, ka juridiska persona un valsts vai pašvaldības iestāde vienlaikus drīkst sniegt pilna laika pakalpojumu ārpus bērna dzīvesvietas ne vairāk kā 25 bērniem.

gadījumos tika atgūti, tomēr viens no šiem darbiniekiem vēlāk izvirzīja pretenzijas, cenšoties panākt lēmuma izmaiņas.

- ☞ Vienreiz finansējums par dažām neatbilstoši līgumam izmantotām stundām netika atgūts, jo pakalpojuma saņēmējs lauza līgumu un pārtrauca darba attiecības, pirms tika iedarbināta procedūra neatbilstoši izmaksāto līdzekļu atgūšanai – nelielās summas dēļ uzsākt piedziņu nebija racionāli.
- ☞ Vienreiz tika konstatēta situācija, kad auklei nebija aktīvs patentmaksātājas statuss, tāpēc pašvaldība atteicās finansējumu pārskaitīt vispār (patentmaksai par konkrētu kalendāro mēnesi jābūt nomaksātai iepriekšējā mēnesī līdz noteiktam datumam – ja tas nav izdarīts, tad arī statuss nav aktīvs, respektīvi, persona nedrīkst sniegt pakalpojumu kā patentmaksātāja). Gala rezultātā tika panākts kompromiss, naudu pārskaitot, bet no nopelnītās summas atvelkot nodokļus tā, kā tas notiktu darba līguma, nevis patentmaksas gadījumā (atvelkot iedzīvotāju ienākuma nodokli un sociālo nodokli).

Vairumu no konstatētajām neatbilstībām Aija Rieba klasificēja kā nebūtiskas, respektīvi, tādas, no kurām sankcijām nebūtu jāizriet – piemēram, situācijās, ja pakalpojums ticis sniegts laikā, kad darbinieks neatrodas darbā, taču viņa darba grafikā tas kompensējas ar citām nestandarta darba laika stundām, kurās pakalpojums savukārt nav saņemts.

2.2. Bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšanas formas

Pašlaik projektā piedāvātas dažādas elastīgas bērnu uzraudzības formas – aukles, privātie bērnudārzi (tai skaitā mājas bērnudārzi⁷) un pašvaldības bērnudārzi. Tomēr, aplūkojot dažas pētījumā sniegtās pakalpojuma formas padziļināti, var identificēt vēl vairākas iespējamās apakšformas.

2.2.1. Aukles

Projektā visvairāk tiek izmantoti aukļu pakalpojumi, ko pakalpojuma sniedzējs nodrošina bērna dzīvesvietā. Lai arī aukļu pakalpojums it kā tiek sniegts, ievērojot vienādu kārtību, tomēr pēc būtības tie ir atšķirīgi pakalpojumi, kas tiek pielāgoti katras ģimenes vajadzībām un iekļauj atšķirīgus elementus.

Vairumā vecāku interviju tika minēts, ka no auklēm tiek sagaidīta „tikai bērnu pieskatīšana”. Praksē ar to tiek saprasta dažādu elementu kombinācija (atkarībā no konkrētās ģimenes vajadzībām) no aptuveni šādiem:

- bērna izņemšana no bērnudārza un aizvešana uz to;
- pieskatīšana un izklaide laikā, kad vecāku nav mājās;
- aizvešana uz pulciņiem;
- pabarošana;
- nomazgāšana;
- nolikšana gulēt;
- celšana no rīta;

⁷ Nelieli bērnudārzi, kas atrodas aukles mājās, pieskatot līdz 5 bērniem.

- sagērbšana;
- zīmēšana un veidošana no plastilīna;
- grāmatu lasīšana u.t.t.

Atsevišķos gadījumos no aukles tiek prasīts, lai viņa arī mazgā traukus, gatavo ēdienu, tīra māju un dod zāles atbilstoši ārsta un vecāka norādījumiem.

Citreiz pat, ja bērns saslimst, aicina mani ciemos, jo es māku iedot zāles bez kašķa, nu, man tās lietas izdodas. (Aukle)

Dažos gadījumos auklēm nepieciešams apgūt ļoti specifiskas zināšanas, piemēram, ja bērnam ir pārtikas alerģijas un vajadzīga speciāla bērna barošana vai ir īpašas vajadzības, kas saistītas ar veselību. Visās pētījumā iesaistītajās ģimenēs pakalpojumā iekļauto elementu atšķirības ir saistītas ar laiku, kurā pakalpojums tiek sniegts. Auklēm, kas pieskata bērnus brīvdienās, var būt citas prasības, nekā tām, kas bērnus pieskata naktī. Pakalpojuma apjomu nosaka arī aukles un vecāku savstarpējās attiecības – jo tās ir neformālākas, jo vairāk atbalsta pakalpojums var iekļaut un daļā gadījumu arī iekļauj.

Projektā tika identificēti trīs dažādi varianti, kā projekta ietvaros rekrutētas aukles:

1. aukles, kas ir bērna vecvecāki vai citi ģimenei tuvi cilvēki;
2. aukles, kas pakalpojumu ģimenei jau iepriekš ir sniegušas, bet nav ģimenes radnieki;
3. aukles, kas meklētas no iepirkumu uzvarējušo aukļu saraksta.

Katram variantam ir savi plusi un mīnusi. Salīdzinoši liela daļa projektā iesaistīto izvēlējās variantu, kad aukles pakalpojumu sniedz **vecvecāks vai ģimenei tuvs cilvēks**. Vairumā gadījumu tās ir bērna vecmāmiņas, kas tiek uztvertas kā bērnam drošāks un labāks variants, jo vecāki ir pārliecināti, ka mazulim nedarīs pāri. Daļā gadījumu tie ir arī citi radnieki, piemēram, vectēvs. Šajā gadījumā bērna vecākiem nav bailu dot sava mājokļa atslēgas, un ar auklēm ir vieglāk vienoties par bērnu audzināšanas metodēm. Būtiski, ka vecmāmiņas papildus bērna pieskatīšanai parasti veic vairāk mājas darbu, ko skata kā atbalstu saviem bērniem. Tomēr papildus palīdzības sniegšanu viņas pamato nevis ar aukles, bet vecmāmiņas pienākumiem. Tas var novest arī pie zināmiem lomu konfliktiem. Piemēram, viena no vecmāmiņām demonstrēja no vecākiem atšķirīgu izpratni par bērnu audzināšanu, kas diez vai tiktu tik skaidri deklarēta, ja viņa nebūtu arī vecmāmiņa:

Svarīgi būt kopā ar mazbērniem, iemācīt tradīcijas, kopā cept pīrāgus, kārtot māju, pastaigāties, jo tas, ko tagad dod vecāki, nav pietiekoši – katrs pie sava datora un telefona. Tiek zaudēts, tas, kas bija mums – vecmāmiņai ir jālasa pasaka. (Aukle - vecmāmiņa)

Daļā gadījumu arī tiek atzīts, ka mazbērnu pieskatīšana ir grūts un nogurdinošs process, jo vecvecāki šajā gadījumā aizstāj vecākus, pielāgojot savu ikdienu mazbērna dienas plānam, bet bērni nereti intervijās raksturoti kā aktīvi un kustīgi.

Intervijās vecvecāki atzīst, ka mazbērni tiktu pieskatīti arī tad, ja bērna vecāks par to nemaksātu. Divās intervijās vecmāmiņas samaksu par mazbērnu pieskatīšanu skatīja kā problēmu, jo tas rada konfliktu starp aukles un vecmāmiņas lomām. Savukārt vecāki norāda, ka samaksa par pakalpojumu ļauj vecvecākam brīvāk lūgt palīdzību un pozitīvi ietekmē paplašinātās ģimenes savstarpējās attiecības. Pētnieki identificējuši vienu gadījumu, kad pakalpojumu sniedz bērna vecmāmiņa, bet ģimenē ir tradicionāls pienākumu sadalījums, un nestandarta laiku strādā sievietē (vecmāmiņas

vedekla). Vecmāmiņa pieskata bērnu, kamēr viņas dēls ir mājās, tādējādi šajā gadījumā pakalpojums nesekmē vīriešu iesaisti mājas darbu veikšanā. Tomēr šis aspekts ir jāpēta padziļināti, veicot turpmākās intervijas, lai noskaidrotu, vai tas ir atsevišķs gadījums vai tendence.

Vecvecāki kā labākā iespēja bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšanai tika noraidīta gadījumos:

1. ja bērna vecvecāki paši strādā algotu dabu;
2. ja tie dzīvo tālu no mazbērnu dzīvesvietas un tāpēc nevar palīdzēt;
3. ja vecākiem ar vecvecākiem ir sliktas savstarpējās attiecības;
4. ja vecvecākiem ir būtiskas veselības problēmas.

Tomēr, kad aukles bija vecmāmiņas, daļā gadījumu problēmas radīja aukļu apmācība un reģistrācija, ko vecvecāki redzēja kā apgrūtinājumu.

Vairākiem informantiem bērnu uzraudzības pakalpojumu projektā sniedza viņiem **jau zināmas aukles**, kas pieteicās iepirkumam. Šajā gadījumā norādīts, ka aukles tika atrastas jau kādu laiku pirms projekta sākuma pēc draugu vai radnieku ieteikuma un izveidojusies veiksmīga sadarbība. Konkrētā aukle izvēlēta, jo vecākiem vai bērniem viņa patīk kā cilvēks vai ir saņemtas labas atsauksmes. Projekta laikā bērnu uzraudzības pakalpojuma saturs tādējādi visdrīzāk nemainījās, bet mainījās finansēšanas kārtība un naudas avots par bērna pieskatīšanu nestandarta stundās. Ja aukles pakalpojumus veic ieteiktas aukles, tad retāk tiek minēts, ka aukles bez bērnu uzraudzības veic vēl citus papildus pienākumus mājās saimniecībā, tomēr dažos gadījumos papildus bērnu pieskatīšanai tika minēta arī ēst gatavošana. Vairākos gadījumos aukles jau iepriekš bija reģistrētas, jo bija sniegušas pakalpojumus, kad aukļu pakalpojumi tika apmaksāti no valsts vai pašvaldības finansējuma. Tomēr būtisks aspekts ir tas, ka daļā gadījumu aukles caur projekta prasībām savus pakalpojumus gan formalizēja, izejot specifisku apmācību, gan legalizēja, izvēloties uzņēmējdarbības formu un veicot nodokļu nomaksu. Līdz ar to projekta netiešs rezultāts var būt reģistrētu aukļu pakalpojumu izmantošanas popularizēšana.

Trešais variants bija aukles meklēt **no iepirkuma uzvarētāju saraksta projektā**, tātad tās ģimenei bija pilnīgi sveši cilvēki bez papildus informācijas par viņu uzticamību. Daļa vecāku šādu aukļu izvēli noraidīja un satraucās, jo bērnu pieskatīšana nav tas pakalpojums, ko var izvēlēties, nepazīstot cilvēku.

Mēs negribam svešus cilvēkus – mums ir bail no svešiem cilvēkiem. Mēs atstāsim mazuli ar svešu cilvēku – es neesmu pārliecināts, ka mums tas sirdsmiers būs.(112301)

Vienkāršāk tas bija, piemēram, ģimenē, kurā ir arī 11 gadus vecs bērns, kurš pakalpojuma sniegšanas laikā parasti ir mājās, tādējādi arī aukle tiek „pieskatīta”.

Neuzticība nepazīstamiem cilvēkiem var būt arī viens no cēloņiem salīdzinoši nelielam līgumu skaitam projekta sākumā. Tiem vecākiem, kam nebija savas aukles, projektam uzsākoties, bija garš vēlmju saraksts, kādiem kritērijiem auklei jāatbilst un kādām specifiskām prasmēm viņām ir jābūt. Turklāt potenciālo aukļu tajā brīdī projektā bija mazāk nekā potenciālo pakalpojuma saņēmēju.

Tiem vecākiem, kas meklēja aukles projekta iepirkumu sarakstā, prasības bija:

1. noteiktas rakstura īpašības (laipna, iecietīga, mīla);
2. aktīvi darbojas ar bērniem;

3. pabaro tos;
4. klausu vecāku ieteikumiem;
5. spēj tikt galā ar bērna īpašajām vajadzībām.

Raksturojot savu pieredzi jau projekta gaitā, lielākā daļa vecāku vispirms atsaucās tieši uz aukļu rakstura īpašībām, norādot, ka viņu auklīte projektā ir draudzīga, jauka, mīla un patīk bērniem. Tātad viņu gaidas projektā tika attaisnotas.

Plaši intervijās tika apspriestas arī aukļu darbības vai kopīgas aktivitātes ar bērnu.

Manam bērnam patīk ar vilcienu braukt. Viņi, piemēram, uz Sloku aizbrauca, uz jūriņu ar vilcienu. Es nevaru, piemēram, atļauties iztērēt tik daudz sava laika, lai viņu pavizinātu vienkārši ar vilcienu kaut kur. (110102)

Labā aukle ir kā tāda, kas spēj kopā ar bērnu darboties, iepazīt apkārtni, apmeklēt kultūras pasākumus, iemācīt jaunas lietas. Vienā gadījumā bērna māte atzīst, ka aukle ir viņas bērnus vedusi uz vairāk muzejiem un kultūras pasākumiem, nekā pati visas dzīves laikā. Cita māte priecājas par to, ka bērns tiek vests vilcienā uz jūrmalu, jo bērnam patīk braucieni ar vilcienu, bet uz jūrmalu viņu aizvest mātei pašai pietrūkst laika.

Vecāki sagaida, ka kopīgas aktivitātes bērnam rada jaunas prasmes. Daudzi vecāki norāda, ka vēlas, lai aukle ierobežo bērnu tehnoloģiju lietošanu atbilstoši vecāku norādījumiem. Arī citos gadījumos vecāki vēlas, lai viņu pieņemtie lēmumi tiktu respektēti gan attiecībā uz bērnu darbošanos, gan ģērbšanos un uzturu.

Es gribu, lai aukle ar viņu paspēlējas vai pazīmē, bet nevis viņa vietā, bet ar viņu. Lai pats gribētu, kaut ko pastāstīt, lai nav tikai multenes. Multenes nav slikti, bet lai nav visu dienu. Ir robežas, nu, lai ir dažādas nozares. Es gribu, lai aukle ir tāds cilvēks, kam bērnu var uzticēt, bet arī auklei ir vecāki jāklauza, ja vecāks kaut ko saka (110918).

Interviju laikā vairāki vecāki atzina, ka viņiem ir bērni ar īpašām vajadzībām, vienā gadījumā veselība paredz ļoti specifisku ēšanas režīmu, vienā gadījumā ir UDS (uzmanības deficīta sindroms), vienā – specifiska elpošanas ceļu saslimšana. Šajā gadījumā vecāki sagaida, ka aukle spēš tikt galā arī ar bērna specifiskajām vajadzībām un pati apgūs jaunas iemaņas.

Tomēr intervijās vecāki atzina, ka realitātē prasmes nebija noteicošais izvēloties aukli, bet tas, kāda aukle ir kā cilvēks un kā veidojās saikne ar bērnu.

Man nebija konkrētas prasības, viņa jau zināja, kādi [darba] laiki tie ir, un cilvēcīgi man bija svarīgi, lai bērni viņu pieņem. Pieaugušais ar sevi tiek galā, bet lai bērniem ir labi, viņa ir jauka. (121221)

Visās veiktajās intervijās ar eksperimentālās grupas pārstāvjiem cilvēki puda, ka ir apmierināti ar savu aukles izvēli projektā, un trīs gadījumos norādīja, ka projekta aukle būs ģimenes aukle arī pēc projekta noslēguma. Tomēr vienlaikus vecāki atzīst, ka sarakstā bijušas arī tādas aukles, kam savu bērnu neuzticētu. Tas liecina, ka aukļu gadījumā formāla dokumentu izvērtēšana ne vienmēr var būt kvalitātes kritērijs.

Interesanti, ka gadījumos, ja aukle cilvēkiem bija sveša, tad daudz tika runāts par prasībām, tomēr gadījumos, ja bērnu pieskatīja pazīstams cilvēks, tad prasības bija mazākas. Pašlaik aukles profesijas standarts nosaka, ka auklei nepieciešamas šādas prasmes:

- Vispārējās spējas un prasmes:
 - Sociālās:
 - strādāt komandā;
 - izprast komandas darba stilu;
 - Komunikatīvās:
 - sniegt mutisku un rakstisku informāciju;
 - risināt radušās problēmsituācijas;
 - ievērot runas un uzvedības kultūru;
 - Organizatoriskās:
 - organizēt bērna ēdināšanu;
 - organizēt bērna radošo darbību;
 - organizēt bērna attīstību veicinošus pasākumus;
 - ievērot dienas režīmu;
 - Prasme veidot bērnā empātiju un toleranci;
 - Prasme pamatot savu viedokli;
- Kopīgās prasmes nozarē:
 - Ievērot darba drošības, ugunsdrošības, elektrodrošības un vides aizsardzības noteikumus;
 - Ievērot darba un personīgās higiēnas noteikumus;
 - Ievērot produktu realizācijas un uzglabāšanas noteikumus;
 - Saprast tehniskās instrukcijas;
- Specifiskās prasmes profesijā:
 - Aprūpēt bērnu;
 - Risināt konfliktus;
 - Rotaļāties ar bērniem;
 - Uzņemt telpas;
 - Apģērbt bērnus;
 - Barot bērnus;
 - Sakārtot gultas;
 - Pagatavot ēdienu;
 - Gatavot rotaļlietas;
 - Pavadīt bērnus;
 - Izprast bērnu vecumposmu īpatnības;
 - Sadarboties ar vecākiem;
 - Izprast mikrovides un makrovides ietekmi uz bērna personības veidošanos;
 - Veicināt bērna saskarsmi ar vienaudžiem;
 - Veicināt bērna radošās darbības izpausmes;
 - Prasme strādāt ar dabas materiāliem;
 - Pārzināt dažādas audzināšanas un mācīšanas metodes;
 - Stāstīt pasakas;
 - Piedalīties kustību un sižeta rotaļās;
 - Celt bērna pašapziņu;
 - Pasniegt un noformēt ēdienus atbilstoši bērna vecumam un veselības īpatnībām;

- Mācīt sadzīves iemaņas⁸.

Taču vecāku prasības auklei var būt atšķirīgās un vispār grūti formalizējamās, turklāt to izpildes kontroli viņi vairāk vai mazāk paši arī nodrošina. Un šīs prasības galu galā vecākiem izrādīsies būtiskākas par tām, ko, nodrošinot sertifikāciju un kontroli, varētu izvirzīt valsts vai pašvaldība.

„Tā sausā puse, kas ir tā kontroles puse, ir ziediņi, salīdzinot ar to pakalpojuma saturu.” (Aija Rieba)

Tomēr stāstot par nepazīstamu aukļu izvēli, vecāki minēja, ka esošā informācija IKVD aukļu reģistrā nav pietiekama, lai veiktu sākotnējo aukles izvēli – viņi vēlētos detalizētāku aukļu pakalpojuma aprakstu, piemēram, par darba laikiem, kurā pakalpojums sniegts, kā arī informāciju par aukles noslogotību. Dažas aukles no iepirkuma rezultātā izveidotā saraksta atteicās sniegt pakalpojumu konkrētās nestandarta stundās, tādējādi vecākam bija problemātiski atrast piemērotu aukli, kas piekristu sniegt pakalpojumu laikā, kad tas nepieciešams tieši viņiem.

Gadījumos, ja projektā aukles bija ģimenei sveši cilvēki, vecāki šādam pakalpojuma veidam nosauca arī visai specifiskus trūkumus:

1. nepieciešama ikdienas kārtības uzturēšana mājās, jo nekārtīgā mājā svešus cilvēkus nevar laist – tas rada lielu darba slodzi un ir apgrūtinājums;
2. ja aukle paliek pie bērniem pa nakti, nepieciešama atsevišķas guļvietas nodrošināšana, kas mazā mājvietā var būt grūti.

Vienā no intervijām aukle norādīja, ka, projektam uzsākoties, ciemojās tādā bērna mājā, kurā pakalpojumu nevēlētos sniegt nekad tur valdošās netīrības dēļ.

Veicot pieejamo kvantitatīvo datu (pētījuma dalībnieku aizpildīto anketu) sākotējo analīzi, pētnieki nonāca pie iepriekš neparedzētas hipotēzes – ka pakalpojums daļā gadījumu varētu tikt izmantots tikai līdz brīdim, kamēr tiek saņemta vieta pašvaldības bērnudārzā. Respektīvi, ne vienmēr noteicošais faktors aukles pakalpojuma izvēlē varētu būt iespēja pakalpojumu izmantot nestandarta darba laikā, bet gan aukles pieejamība kā tāda, iespējams, ļoti agrīnā bērna vecumā. Tā kā hipotēze pētniekiem bija negaidīta, anketā pētījuma pirmajos posmos nebija tieša jautājuma, kas to ļautu pārbaudīt. Pašlaik pētījuma anketā, kas tiek dota aizpildīt projekta noslēgumā, iekļauti papildus jautājumi, lai šo aspektu pētītu padziļināti un hipotēzi pierādītu vai apgāztu.

2.2.2. Bērnudārzi un mājas bērnudārzi

Projektā pakalpojumu sniedz arī divi privātie mājas bērnudārzi un viens pašvaldības bērnudārzs⁹. Tomēr pašvaldības bērnudārza pakalpojumi projektā tiek lietoti ļoti reti (4 apmeklējumi no projekta uzsākšanas brīža līdz 2017. gada martam) un ļoti mazais kopējo stundu skaits liecina, ka tie nav īsti piemēroti projekta specifikai. Mājas bērnudārzi projektā tiek izmantoti divu līgumu ietvaros un apjoma ziņā ievērojami vairāk, bet arī to pakalpojumi ir elastīgāki.

Mājas bērnudārzu un bērnudārzu gadījumā vecāki var izvirzīt mazāk prasību, kā pielāgot pakalpojumu tieši savām vajadzībām. Tā vietā pakalpojuma lietošana nozīmē pielāgošanos jau

⁸ Profesijas standarts: Aukle. <http://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/ps0343.pdf>

⁹ Runa ir par situāciju pirms pēdējā aukļu iepirkuma, jo informācija par periodu pēc tā vēl nav analizēta.

esošajām bērnu uzraudzības praksēm un kārtībai izvēlētajā institūcijā. Tomēr priekšizpētē bērnudārza pakalpojumi tika skatīti kā drošāki un vairāk atbalstāmi gan no pašvaldības pārstāvju, gan vecāku puses.

Uz mājas bērnudārziem bērni tiek atvesti dienās, kad vecāks strādā nestandarta darba laiku, vai arī mājas bērnudārza pārstāvis atnāk uz pašvaldības bērnudārzu bērnam pakal, kad beidzas tā darba laiks, un tad bērns tiek tālāk pieskatīts jau mājas bērnudārza telpās, kas vienlaicīgi ir aukles mājvieta. Kā šādas bērnu uzraudzības pakalpojuma formas priekšrocības minēta bērnu iespēja socializēties un rotaļāties, radošā pieeja audzināšanā un ģimeniskā atmosfēra. Viens no pakalpojuma sniedzējiem, kam bija savs mājas bērnudārzs, norādīja, ka atšķirībā no aukles bērni tiek iekļauti viņu ģimenē, nodrošinot visu to pašu, ko saviem bērniem, dodoties arī izbraukumos pie dabas un ekskursijās.

Pakalpojuma negatīvie aspekti, ko minēja viens no vecākiem, bija tādi, ka uz bērnudārzu, arī mājas, nevar vest daļēji slimu bērnu, jo var inficēt pārējos, tāpēc, ja varētu izvēlēties pakalpojuma sniegšanas formu otrreiz, gribētu labprātāk saņemt aukles pakalpojumu. Tas atvieglotu bērnu pieskatīšanu laikā, kad bērns nav vairs ļoti slim, bet nav arī vēl pilnīgi vesels.

Tajos abos gadījumos, kad ģimenes izmantoja mājas bērnudārza pakalpojumu, bija salīdzinoši vienkārša loģistika. Vienā gadījumā mājas bērnudārzs atradās netālu no pašvaldības bērnudārza, kuru bērns apmeklēja dienā, līdz ar to mājas bērnudārza pārstāvis tajās dienās, kad bērnu vajag pieskatīt vakarā un naktī, varēja viegli bērnu izņemt un pats nogādāt jau mājas bērnudārzā. Savukārt otrā gadījumā mājas bērnudārzu bērns apmeklēja arī dienā, turklāt dzīvo tam ļoti tuvu, kas ļoti atvieglo loģistikas jautājumus. Šajos gadījumos mājas bērnudārza pārstāvis ar vecāku vienojās, kurš un kādā veidā bērnu pavadīs no vienas vietas uz otru. Vecāki atzina, ka, ja bērna loģistika būtu sarežģīta, šādu pakalpojumu nelietotu, savukārt mājas bērnudārza pārstāvji to nesniegtu.

Vienā gadījumā projektā pakalpojums tika sniegts arī diennakts bērnudārzā. Pakalpojumu izmantoja Valmierā tikai dažas reizes (viens bērns vienu reizi, cits trīs reizes visā projekta darbības laikā, līdz martam ieskaitot). Pakalpojuma neizmantošana bija pārsteigums projektā iesaistītajām pašvaldībām, jo priekšizpētē vairumā gadījumu vecāki minējuši, ka diennakts bērnudārzs ir drošāks, tomēr realitātē to neizmantoja. Argumenti, kas tika lietoti, lai pamatotu pakalpojuma neizmantošanu bija šādi:

1. sarežģīta bērna loģistika, jo bērns jāpārved no viena bērnudārza uz citu;
2. pretrunā ar uzskatu, kas ir laba bērnu audzināšana, piemēram, to, ka bērnam naktī ir jāguļ mājās;
3. tiek galā, izmantojot radnieku tīklu;
4. bērnam nepatīk būt vienam bērnudārzā, kad tajā nav neviena cita bērna.

Tomēr loģistika ne vienmēr ir patiesais arguments, jo Valmierā pakalpojumu neizmantoja arī gadījumos, ja bērns apmeklēja to pašu bērnudārzu dienā. Līdz ar to, mainot bērnudārza rindu kārtību, diennakts bērnu uzraudzības pakalpojuma izmantošana visdrīzāk nekļūtu biežāka, jo vecākiem tas nešķiet kā labs risinājums bērnu pieskatīšanai. Vairākos gadījumos tika pausts uzskats, ka tas var radīt bērnam psiholoģiskas traumas. Līdz ar to gadījumā, ja pakalpojuma drošība tiek izvērtēta, salīdzinot nezināmu aukli ar nezināmu bērnudārzu, tad bērnudārzi skatāmi kā bērnam drošāki un pievilcīgāki, bet, ja bērnudārzi (pat ja konkrēti) tiek izvērtēti pret konkrētu aukli, kas vecākiem jau ir zināma, tad kā optimālā izvēle minēta aukle, jo drošības aspekts tiek nonivelēts kā neaktuāls (aukles drošība jau ir pārbaudīta).

2.3. Bērnu uzraudzības pakalpojuma izmantošanas apjoms

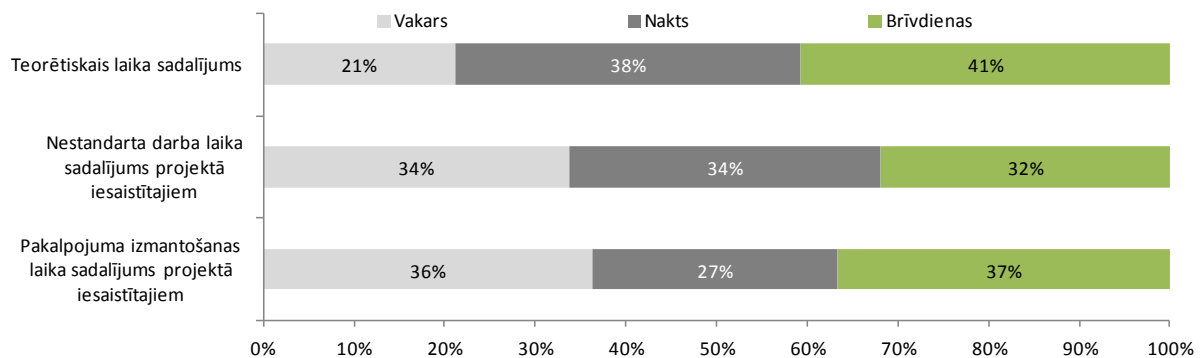
Projekta ietvaros nestandarta laiks tiek dalīts trīs kategorijās:

1. brīvdienas (jebkurš laiks brīvdienās);
2. vakari (no 18:00 līdz 23:00);
3. nakts (no 23:00 līdz 8:00).

Teorētiski brīvdienu stundu pie šāda dalījuma nedēļā ir visvairāk – 41% no visām nestandarta stundām, bet vakara stundu vismazāk – 21% no visām nestandarta stundām (sk. 2.attēlu). Tiesa, nostrādātais nestandarta darba laiks tiem projekta dalībniekiem, par kuriem saņemtas aukļu atskaites par laika posmu no 2016. gada jūnija līdz 2017. gada martam, daudz vairāk koncentrējas vakaros – pētījuma anketās viņi norādījuši aptuveno nostrādāto nestandarta stundu skaitu, un vakarā tas veido 34% no kopējā nestandarta stundu apjoma. Savukārt darbs brīvdienās bijis ievērojami retāk, nekā teorētiski varētu būt – tas veido 32% no kopējā nostrādātā nestandarta laika (sk. 2.attēlu).

Salīdzinot nostrādāto laiku ar laiku, kad izmantots pakalpojums (par pakalpojuma izmantošanu informācijas avots ir aukļu iesniegtās atskaites), konstatējams, ka visbiežāk alternatīvs risinājums pakalpojuma izmantošanai atrasts naktīs (naktī nostrādāts 34% no kopējā laika, bet pakalpojums sniegts 27% no kopējā pakalpojuma sniegšanas laika), savukārt īpaši aktuāls pakalpojums ir vakaros (vakara stundas veido 21% no kopējā nestandarta laika, darbs tajās veido 34% no nostrādātā laika, bet pakalpojums vakaros saņemts 36% no kopējā pakalpojuma saņemšanas laika).

2.attēls. Nestandarta darba laika, kad izmantots pakalpojums, teorētiski iespējamais un projektā fiksētais sadalījums

Interpretējot šos datus, jāņem vērā, ka aukļu atskaites, iespējams, nefiksē visas stundas, kad pakalpojums tiešām sniegts, jo ar 80 stundām mēnesī, kas projekta ietvaros tiek nodrošinātas, vairumā gadījumu ģimenei nepietiek, tāpēc nereti aukles tiek nodarbinātas papildus (par papildus samaksu vai arī bez tās – pēdējais, kā liecina veiktās intervijas, tiek praktizēts, piemēram, tad, ja aukle ir pakalpojuma saņēmēja radniece vai draudzene).

Nē, [papildus nemaksā], tikai pa draugam skatās. Maz stundas – 80. Es pagājušo mēnesi rakstīju atskaiti, es izskaitīju – ja mēs visu laiku dotu – būtu divreiz vairāk. Viņa reāli strādā 170 stundas. (eksperimentālās grupas dalībnieks – vēlējās palikt anonīms)

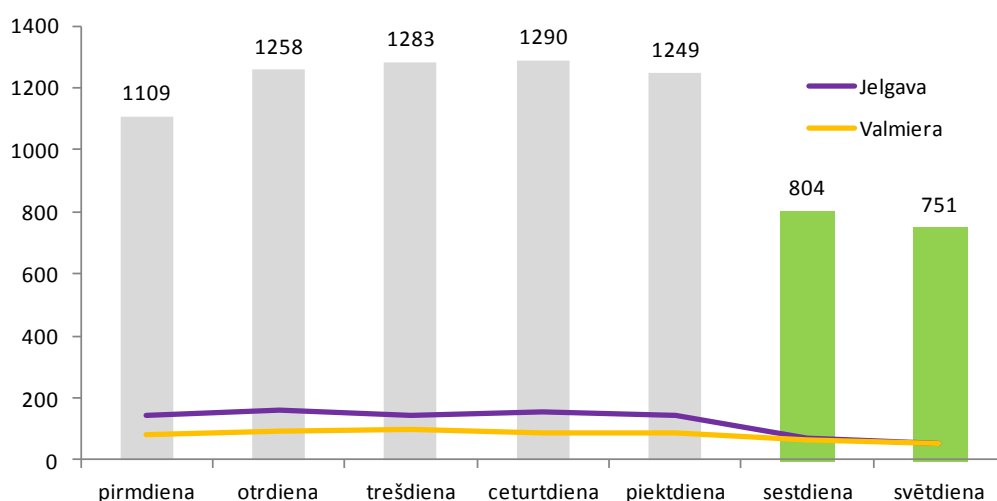
Šādās situācijās nekas auklei neuzliek par pienākumu, iesniedzot atskaiti, saglabāt tādu proporciju starp vakara, nakts un brīvdienu stundām 80 stundu ietvaros, kāda tā bijusi realitātē, teiksim, faktisko 120 vai 160 stundu starpā.

Tāpat jārēķinās, ka aukļu uzrādītās pakalpojuma stundas atsevišķos gadījumos var realitāti atspoguļot tikai aptuveni – intervijās ar pakalpojuma saņēmējiem šim pieņemumam ir gūts apstiprinājums. Arī kvalitātes vadītāja Aija Rieba intervijā norādīja, ka tādas situācijas viņa ir konstatējusi, taču šāda novirze nav uzskatāma par būtisku.

Jāņem vērā arī, ka projekta dalībnieku aizpildītajās pētījuma anketās uzrādītās nostrādātās stundas ļoti daudzos gadījumos bija visai aptuvenas (turklāt bieži ieraksti bija acīmredzami kļūdaini, tādējādi pētnieki individuāli daudzus no tiem precizēja).

Tomēr, ja uzticamies aukļu atskaitēs sniegtās informācijas adekvātam atspoguļojumam uz laika ass, konstatējam, ka pakalpojums vienlīdz bieži izmantots otrdienās, trešdienās, ceturtdienās un piektdienās, bet daudz retāk brīvdienās (sk. 3.attēlu). Šobrīd pētniekiem nav skaidrības, kāpēc nedaudz retāk nekā pārējās darbadienās tas saņemts arī pirmdienās, taču ir mērķis šo likumsakarību precizēt. Skaidrs ir tas, ka šīs atšķirības saistās ar Rīgu, jo Jelgavā un Valmierā tās nav konstatējamas.

3.attēls. Aukļu pakalpojuma izmantošana dalījumā pa nedēļas dienām (kopējais izmantošanas reižu skaits)

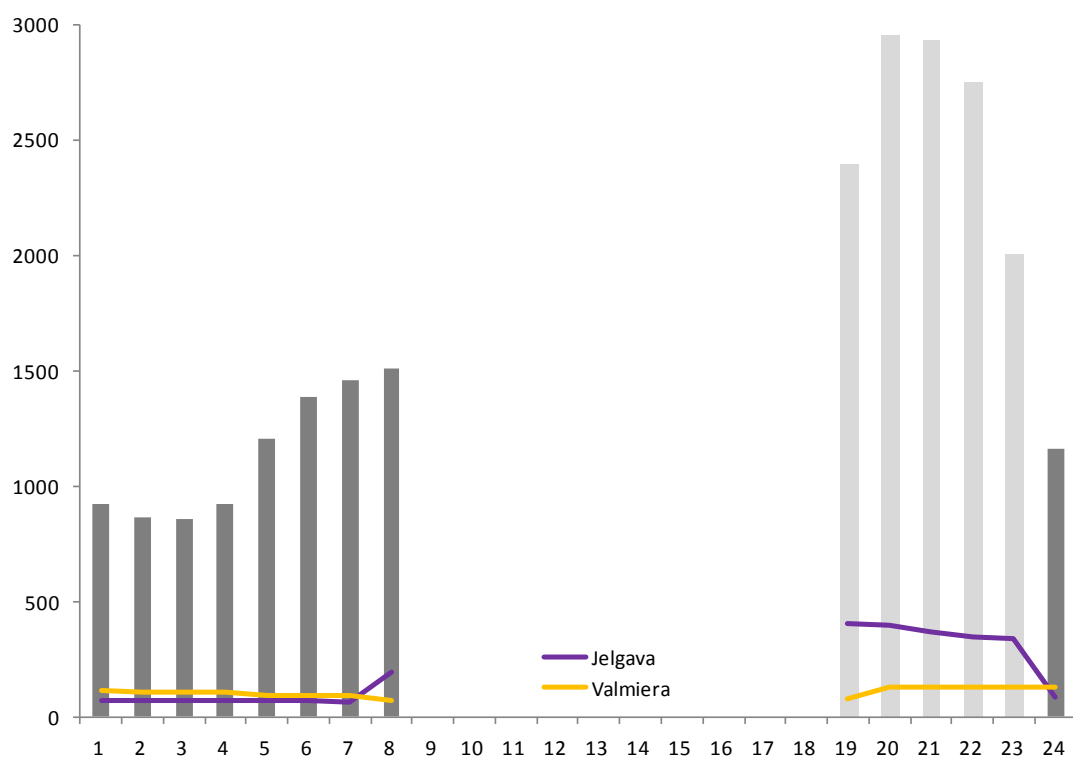

Skatot pakalpojuma sniegšanas stundas (sk. 4.attēlu), redzam, ka uzsvars ir ne tikai uz vakaru, bet uz konkrētām vakara stundām – no 19:00 līdz 22:00. Uzreiz jāmin, ka tas galvenokārt raksturo Rīgu, bet Valmierā situācija ir pilnīgi cita – tas visdrīzāk saistāms ar tipisko bērnudārzu darba stundu atšķirībām – Rīgā daudzi bērnudārzi strādā līdz 19:00.

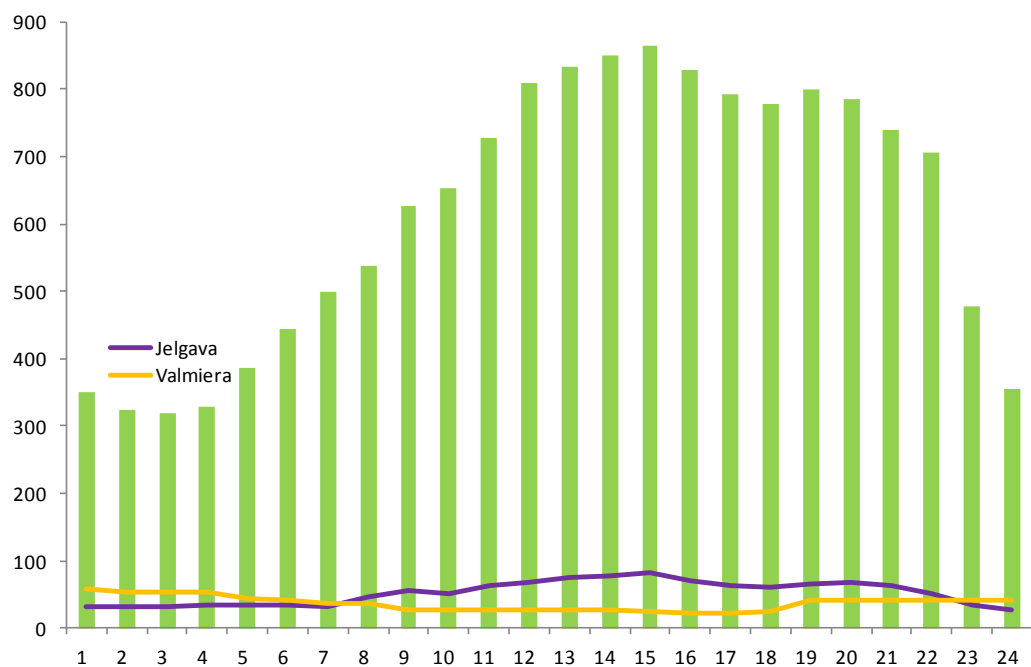
Līdz ar to viens no secinājumiem, ko šobrīd iespējams izdarīt, ir, ka Rīgā un Jelgavā, ja pašvaldībām ir interese par bērnudārzu pakalpojuma izmantošanu aukļu pakalpojuma vietā, kur tas iespējams, var izvērtēt iespēju daļas bērnudārzu darba laikus pagarināt līdz 22:00. Uz Valmieru šis ieteikums neattiecas, īpaši ņemot vērā, ka pašvaldība, kā pastāstīja projekta koordinatore Iveta Kļaviņa, jau ir eksperimentējusi, teiksim, ar bērnudārza darba laika pagarināšanu līdz 19:00, kas Rīgā un Pierīgā ir standarta risinājums, bet Valmierā nav devis gaidīto rezultātu – respektīvi, pieprasījums bijis zems.

Šeit gan jāņem vērā arī psiholoģiskie aspekti – ja vēlākās vakara stundās paliek tikai daži bērni vai pat tikai viens, pakalpojums netiks izmantots, jo bērns nevēlēsies būt „aizmirsts” un „pēdējais”. Tādējādi pakalpojums tiks izmantots tikai tad, ja to darīs uzreiz pietiekama daļa vecāku, lai bērns nejostos pamests.

4.attēls. Aukļu pakalpojuma izmantošana darbadienu stundās (kopējais izmantošanas reižu skaits)

5.attēls. Aukļu pakalpojuma izmantošana brīvdienu stundās (kopējais izmantošanas reižu skaits)

Brīvdienās (sk. 5.attēlu) pieprasītākās ir dienas un vakara stundas, turklāt vērojami divi viļņi – viens ir no rīta līdz vakara 18:00, otrs – no 18:00 līdz 22:00. Tas raksturo situāciju Rīgā un Jelgavā, kamēr Valmierā līkne ir savādāka – dienas stundas brīvdienās tur bijušas vismazāk pieprasītas, tomēr jāsaprot, ka pēc būtības Valmieras līkne raksturo nevis Valmieras vecākus, kas strādā nestandarta darba laiku, bet vienā Valmieras uzņēmumā ar specifisku darba laiku strādājošos vecākus, jo Valmieru projektā pārstāv tikai viens uzņēmums.

Tālāk pievērsīsimies tiem apjomiem, kādā pakalpojums projekta ietvaros izmantots, tomēr, pirms sniegt analīzi par projektā izmantoto stundu skaitu, jāmin virkne aspektu, kas jāņem vērā, datus interpretējot:

- ☞ Tā kā projektā ir noteikts maksimālais stundu skaits mēnesī, kas tiek apmaksāts vienam vecākam par vienu bērnu, proti, 80, tad vairumā atskaišu arī norādīts, ka pieskatīšana mēnesī notikusi 80 stundas.
- ☞ Ir atsevišķi gadījumi (vecāki vai mēneši), kad stundu skaits ir mazāks.
- ☞ Ir arī situācijas, kad tas norādīts augstāks – šajos gadījumos tas mūsu aprēķinos proporcionāli pārrēķināts, ekstrapolējot atskaitē atspoguļoto proporciju starp vakara, nakts un brīvdienu stundām, kuru skaits pārsniedz 80, uz projekta ietvaros apmaksātajām 80 stundām.
- ☞ Ir situācijas, kad projekta dalībnieks ir noslēdzis līgumu, bet pakalpojumu neizmanto. Šādi gadījumi, ja pirms tam vismaz vienreiz iesniegta aukles atskaite par pakalpojuma sniegšanu, iekļauti analīzē, norādot, ka pakalpojuma izmantošanas apjoms attiecīgajā mēnesī ir 0 stundu – tas tiek piemērots arī tad, ja līgums laika gaitā tiek laužts.
- ☞ Tā kā analīzes periods šobrīd ir 10 mēneši (no 2016.gada jūnijam līdz 2017.gada martam), tad tiem dalībniekiem, kas līgumu noslēguši jau jūnijā, analīzē iekļauti visi 10 mēneši, bet tiem, kas mazāk – attiecīgi mazāks mēnešu skaits. Mēnešu numerācija tiek veikta katram projekta dalībniekam individuāli – pirmais mēnesis viņam ir tas, kad noslēgts līgums. Šāda fleksibla uzskaites sistēma ir būtiska, jo no 5.mēneša mainās līdzdalības nosacījumi – parādās līdzfinansējuma nepieciešamība, bet no 7.mēneša mainās līdzfinansējuma apjoms.

Datos konstatējam, ka pakalpojuma izmantošana ievērojami atkarīga no uzņēmuma, ko projekta dalībnieks pārstāv – tas atspoguļots 6.attēlā. Atsevišķi tajā (ar zilu līniju) norādīts arī izmantošanas biežums no 5.mēneša, jo tas raksturo, vai situācija mainījies saistībā ar nepieciešamību projekta ietvaros saņemt pakalpojumu līdzfinansēt. Turklāt projektā iekļautie eksperimentālās grupas uzņēmumi sagrupēti trīs grupās:

- tajos, kas pilnībā līdzfinansē projektu;
- tajos, kas to dara 15-50% apjomā, pārējo piemaksājot pašam darbiniekam;
- tajos (tikai sabiedriskā sektora) uzņēmumos, kas projektu nelīdzfinansē vai līdzfinansē simboliskā 5% apmērā.

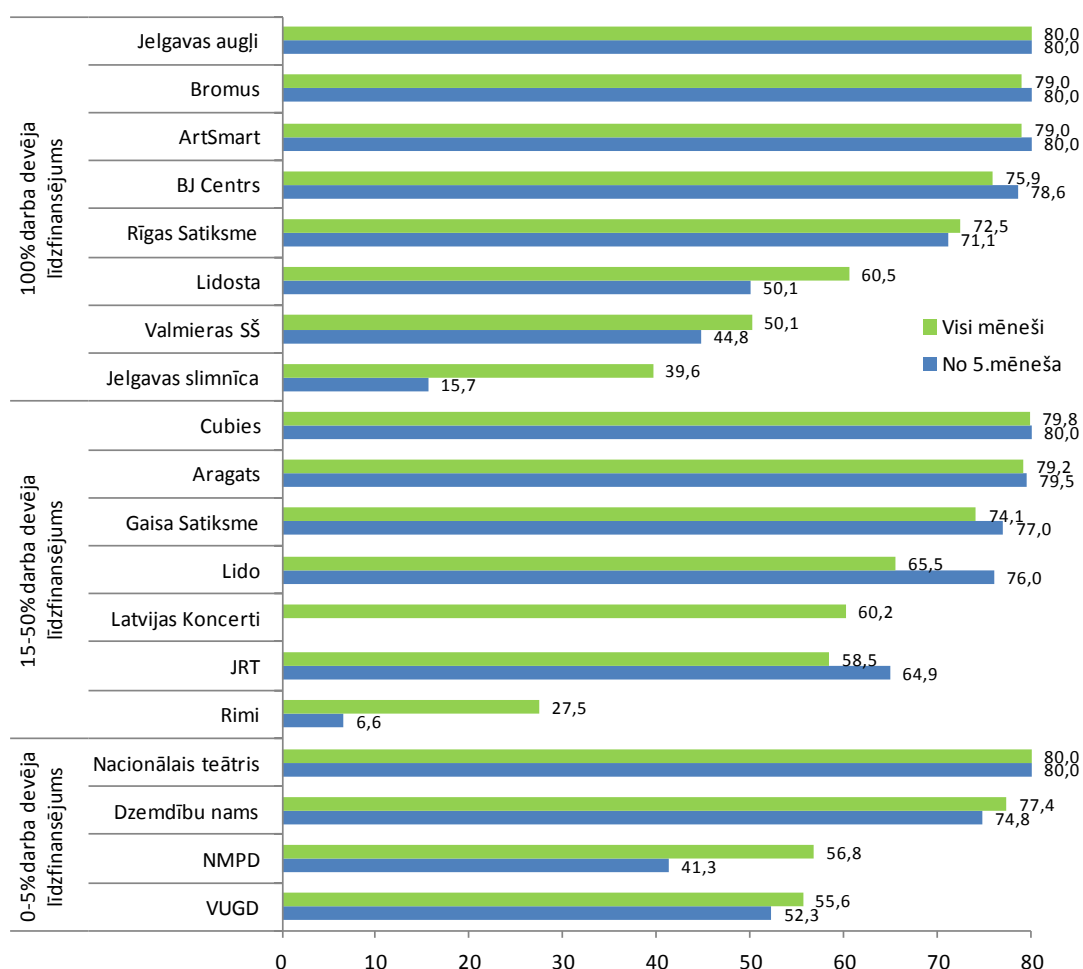
Jāsaka, ka tieša sakarība starp uzņēmuma līdzfinansējuma apjomu un pakalpojuma izmantošanas apjomu šobrīd nav konstatējama.

Toties visaugstākais izmantošanas biežums, ja neskaita Nacionālo teātri, kā redzam, ir nelielos uzņēmumos – kā Jelgavas augļi, Cubies, Aragats, Bromus, ArtSmart. Turklāt vairumā gadījumu iesniegtās atskaites no šiem uzņēmumiem var vērtēt kā tipveida – t.i., pakalpojuma sniegšana ir tik regulāri ekstrapolēta uz 80 stundām, ka pētnieki pēc pirmo mēnešu atskaišu izpētes, varētu bez

būtiskām kļūdām patstāvīgi prognozēt datumus un laikus, uz kuriem pakalpojums tiks attiecināts nākamajos mēnešos. Pētnieki šajā gadījumā neizvirza pieņēmumu, ka pakalpojums netiktu sniegts vispār, tomēr tā regularitāte lika apšaubīt, vai norādītie laiki atspoguļo realitāti vai ir vienīgi ērtākais veids, kā „pareizi” noformēt atskaiti (tādējādi vienā no intervijām šis fakts uzņēmuma pārstāvim tika pārvaicāts – atbilde bija, ka „pa liela tāt arī notiek”, precizējot arī, kuros gadījumos atšķirības bijušas visnozīmīgākās – runa ir par laiku, kad bērns slimojis).

Lielāko uzņēmumu gadījumā atskaitēs atspoguļotais izraisa augstāku uzticēšanās pakāpi. Redzam arī, ka ne visur varam novērot tendenci, ka stundu skaits pēc 5. mēneša samazinātos (jo paredzēts līdzmaksājums). Daļā uzņēmumu tas ir novērojams, tomēr skaidrs, ka ir arī citi ietekmējošie faktori – tai skaitā ar projektu nesaistīti – kas ietekmē stundu skaitu, par kādu pakalpojums tiek izmantots.

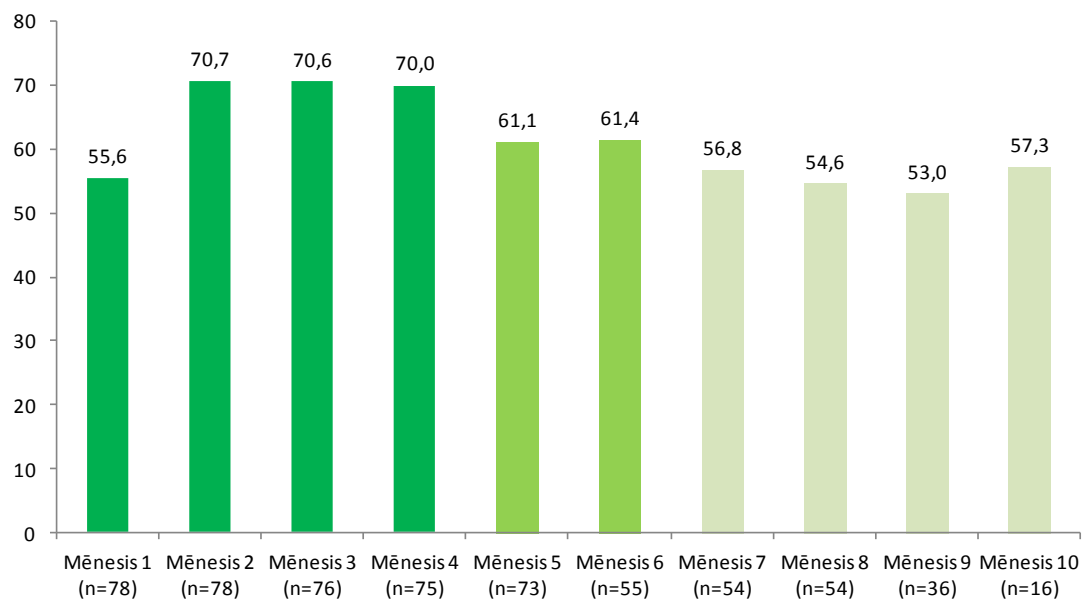
6.attēls. Vidēji izmantotās pakalpojuma stundas mēnesī atkarībā no uzņēmuma

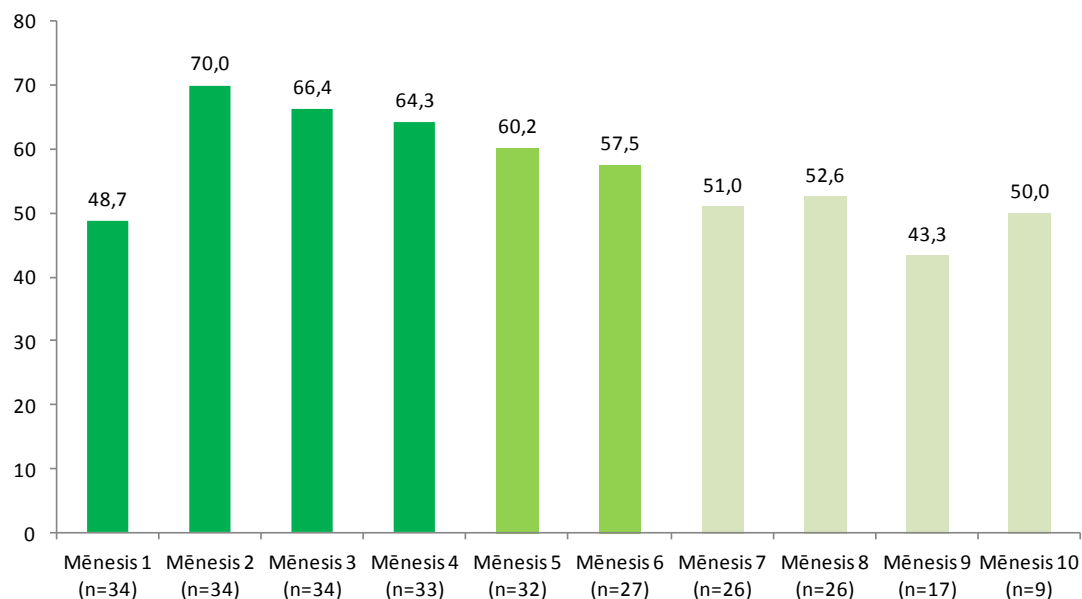
7.attēlā atspoguļots apkopojums no visu projekta dalībnieku atskaitēs atspoguļotajām stundām dalījumā pa līdzdalības mēnešiem projektā (individuāliem – atkarībā no tā, kurā mēnesī kurš darbinieks noslēdzis līgumu).

Nelielais stundu skaits pirmajā projekta mēnesī saistāms ar specifisko veidu, kā pakalpojums tiek administrēts – respektīvi, kā pirmais mēnesis tiek uzskatīts pirmais kalendārais mēnesis. Tātad, ja projekta dalībnieks līgumu noslēdz mēneša pēdējos datumos, viņam stundu skaits pirmajā mēnesī automātiski būs neliels.

7.attēls. Izmantotās pakalpojuma stundas atkarībā no mēneša kopš līguma noslēgšanas

8.attēls. Izmantotās pakalpojuma stundas atkarībā no mēneša kopš līguma noslēgšanas tiem projekta dalībniekiem, kam uzņēmums pilnībā nesedz pakalpojuma izmaksas

Ir novērojams ievērojams stundu skaita kritums pēc 4. projekta mēneša – pastāv iespēja, ka atsevišķi projekta dalībnieki pārtaukuši līgumus galvenokārt tāpēc, ka turpmāk projektu bija nepieciešams pašiem līdzfinansēt (augsta varbūtība tam ir divu VUGD darbinieku gadījumā, kas līdzdalību projektā pārtraukuši attiecīgi pēc 4.un 5.mēneša).

Tomēr nepieciešams pievērst uzmanību vēl kādai niansei – ne visi projekta dalībnieki, kuri varētu izmantot pilnas 80 pakalpojuma stundas (viņu darba laiks to atļauj), to tiešām arī dara. Tas liecina ne tikai par to, ka ne visi projekta dalībnieki cenšas no projekta iegūt maksimālo pieejamo summu, bet ļauj izdarīt arī būtiskāku secinājumu – pietiekami bieži ir situācijas, kad pakalpojums, lai arī pieejams, faktiski konkrētajās stundās nav nepieciešams. Līdz ar to, pakalpojumu piedāvājot nākotnē, tam:

- ☐ pirmkārt, būtu jābūt saskaņotam ar nostrādātajām nestandarta darba laikā stundām (iespējams, nosakot, kādu daļu no tām sedz kāds cits, nevis pats darbinieks);
- ☐ otrkārt, tas nebūtu orientējams uz pakalpojuma nodrošināšanu visās nostrādātajās nestandarta darba laika stundās – tam būtu jāsedz tikai daļa.

8. attēlā atsevišķi izdalīts to projekta dalībnieku stundu skaits, kur uzņēmuma līdzfinansējums nav simtprocentīgs – respektīvi, summas daļu sedz arī darbinieks. Šeit redzam pakāpenisku kritumu virzienā no 2. mēneša uz 7. mēnesi, kas visdrīzāk skaidrojams ar procesu kopumu – gan atsevišķu projekta dalībnieku atbiršanu, gan nedaudz taupīgāku pakalpojuma izmantošanu, ja no 5. mēneša pašiem tas bija jālīdzfinansē, gan, iespējams, vēl citiem faktoriem, kuri saistāmi ar objektīvu pakalpojuma nepieciešamību.

Krasākās atšķirības starp 4. un 5. mēnesi 7.attēlā, ja salīdzina to ar 8.attēlu, vispirmām kārtām tomēr skaidrojamas nevis ar pakalpojuma saņēmēju taupīgāku attieksmi brīdī, kad pakalpojums jālīdzfinansē, bet ar darba devēju veikto kontroli – kā liecina no projekta Rīgas koordinatores Ivetas Graudumas saņemtā informācija, līdzfinansējošie uzņēmumi uzmanīgu atskaišu pārbaudi uzsāk tieši ar 5.pakalpojuma saņemšanas mēnesi, respektīvi, brīdī, kad no aukles iesniegtajām atskaitēm atkarīgs viņu līdzfinansējuma apjoms.

Tomēr 8.attēlā atspoguļotā informācija par pēdējiem mēnešiem ietver ļoti nelielu projekta dalībnieku skaitu, tādējādi šie dati būtu papildināmi un precizējamai tad, kad lielāks projekta dalībnieku skaits sasniegs vēlākos projekta mēnešus.

Runājot par bērna uzraudzības pakalpojuma apjomu, jāņem vērā vēl kāds aspekts, uz kuru norādīja kvalitātes vadītāja Aija Rieba – kopumā laiks ceļam (auklei pie bērna vai mājup; vecākam uz darbu vai pēc darba pie bērna) veido aptuveni 5-12% no kopējā pakalpojuma laika. Tomēr ir konstatēti atsevišķi gadījumi, kad šis īpatsvars ir būtiski savādāks, sasniedzot pat 30% no kopējā laika, kas iespējams tad, ja attālums starp aukles dzīvesvietu un bērna pieskatīšanas vietu (vai vecāka darbavietu un dzīvesvietu) ir liels, kā arī bērna pieskatīšanas laiks sadalīts sīkos segmentos pa nedaudzām stundām (piemēram, pakalpojums nepieciešams no rīta dažas stundas). Projekta kvalitātes vadītāja norādīja, ka, organizējot pakalpojumu pēc projekta, būtu nepieciešams noteikt limitu, cik liels var būt laika apjoms no kopējo stundu skaita, kas pavadīts ceļā, nosakot arī ierobežojumus samaksai par šo laika posmu, jo braukšana uz darbu neietver nepieciešamību pēc aukles specifiskajām prasmēm, tātad būtu apmaksājama pēc zemāka tarifa. Iespējams arī, ka, ieviešot pakalpojumu pēc projekta beigām, būtu lietderīgi no maksas par aukles ceļā pavadīto laiku atteikties pavisam, pieņemot, ka ceļš uz darbu ir pašas aukles atbildība. Tas gan nebūtu attiecināms uz laiku, ko ceļā uz mājām vai uz darbu pavadā vecāks, jo šajā laikā nepieciešami pilnvērtīgi aukles pakalpojumi.

3. PAKALPOJUMA NEPIECIEŠAMĪBAS IZVĒRTĒJUMS UN PIEREDZE DAŽĀDU IESAISTĪTO PUŠU SKATĪJUMĀ

Bērnu uzraudzības pakalpojums ir vērsts uz to, lai mazinātu pastāvošo nevienlīdzību laika un finanšu resursu pieejamībā tiem cilvēkiem, kuri strādā nestandarta darba laiku, nodrošinot viņiem bērnu uzraudzības pakalpojumus nepieciešamajā laikā, kā arī daļēji tos līdzfinansējot. Tomēr pakalpojuma nepieciešamība dažādām iesaistītajām pusēm izriet no atšķirīgām vajadzībām un ļauj realizēt arī specifiskus katras grupas mērķus. Šajā nodaļā piedāvāta analīze par tiem trīs pušu (nestandarta darba laiku strādājošo darba ņēmēju, darba devēju, kuri viņus nodarbina, kā arī publiskās pārvaldes) minētajiem faktoriem saistībā ar pakalpojumu, kuri, viņuprāt:

- 1) sniegtu pozitīvu iespaidu;
- 2) padarītu pakalpojumu bezjēdzīgu.

Pēdējā apakšnodaļā sniegts visu pušu viedokļu uzskatāms kopsavilkums, beigās piedāvājot arī interešu karti (tai skaitā demonstrējot vietas, kur šo pušu intereses sakrīt vai nonāk pretrunā), kas izriet no minētajiem faktoriem. Minētie faktori uzskatāmi par pušu ekspektācijām, kas projekta gaitā tiks pārbaudītas, konstatējot, vai tās attaisnojušās un kādā mērā. Publiskā pārvalde šajā gadījumā skatīta kā vienots veselums, tomēr nodaļā, kur tās atbildes analizētas, iezīmētas interešu un viedokļu atšķirības publiskās pārvaldes iekšienē, ja tās konstatējamas.

Pēdējā apakšnodaļā tāpat atspoguļots arī tas, kādas specifiskas pakalpojuma mērķgrupas no intervijās minētā iesējams izkristalizēt.

3.1. Publiskās pārvaldes pārstāvju skatījums uz pakalpojuma nepieciešamību un pieredzi

Publiskās pārvaldes pārstāvju skatījums uz pakalpojuma nepieciešamību plaši tika raksturots ziņojumā par pakalpojuma ieviešanas politisko un tiesisko kontekstu¹⁰, tādēļ šeit pievērsīsimies tikai būtiskākajiem aspektiem, kas ļauj izteiktos viedokļus salīdzināt ar pārējo iesaistīto pušu viedokļiem.

3.1.1. Pakalpojuma pozitīvās ietekmes faktori

Nodarbinātības faktori

Pirmā faktoru grupa, kas saistāma ar pozitīvām ekspektācijām no pakalpojuma, klasificējama kā nodarbinātības faktori, precīzāk runa ir par uzņēmējdarbības un nodarbinātības veicināšanu. Visi pašvaldību pārstāvji elastīgus bērnu uzraudzības pakalpojumus skata kā atbalstu, ko pašvaldība var sniegt uzņēmējdarbības attīstībai, nosaucot savus lielākos uzņēmumus.

¹⁰ Elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumi darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku, tiesiskais un politiskais ietvars. Projekta „Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku” pētījuma veikšana. SIA „Projektu un kvalitātes vadība”, 2017.

Mēs iesaistījāties šajā projektā, jo mums ir Rīgas Satiksme, arī veikali. Tad bērns paliek bez uzraudzības. Agrāk bija internātskolas, kur varēja darba dienās [atstāt], bet tur arī var iekrist brīvdienas. Tagad esam iesaistījušies projektā un skatāmies, kā tas būs. (O.Veidiņa, Rīga)

Pašvaldības joprojām uz nepieciešamību šādā veidā atbalstīt savus uzņēmumus skatās rezervēti un gaida pētījuma rezultātus.

Pašvaldības loma šajos procesos – šobrīd Jelgavas pašvaldība maksā 60 eiro mēnesī auklei par katru bērnu. Tas gan ir mazāk nekā Rīgā. Vai Jelgava ies dziļāk un atbalstīs tieši šāda veida aktivitāti? Jāpadomā. (A.Rublis, Jelgava)

Atbalsts uzņēmējiem netiek skatīts atrauti no lokālās nodarbinātības veicināšanas – intervētie publiskās pārvaldes pārstāvji drīzāk to redz kā vienotu fenomenu – atbalstu konkrēta uzņēmuma darbiniekiem un viņu iespējai strādāt. Bērnu uzraudzības pakalpojums nestandarta darba laikā tiek uztverts kā atbalsts vecākiem, kam ir zemi ienākumi, veids, kā integrēt jaunus cilvēkus darba tirgū. Dažādus atšķirīgus bērnu uzraudzības pakalpojumus informanti aplūko kā daļu no sociālā atbalsta, kas ļauj vecākiem veiksmīgāk integrēties darba tirgū. Specifiska grupa, par ko runā visu pašvaldību pārstāvji, ir vientuļie vecāki, kam darba un ģimenes dzīves saskaņošana ir grūtāka. Būtiski, ka šajā kontekstā vairāk tiek runāts par vientuļajām mātēm, neidentificējot vientuļos tēvus kā grupu, kam vajadzīgs līdzīgs atbalsts.

Arī Pārresoru koordinācijas centra pārstāvji elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumu skata kā vienu no veidiem, kas var veicināt sieviešu nodarbinātību un līdz ar to **samazina nabadzības risku** viņām nākotnē. Akcents parasti ir uz vientuļajiem vecākiem.

Pašlaik ir 29% sieviešu un 4% vīriešu, kas audzina bērnus vieni. Sieviešu gadījumā tas ir īpaši jūtīgi, jo ir pierādīts, ka, ja sieviete un vīrietis sāk no viena atalgojuma punkta, tad sieviete sasniedz atalgojumu, kurā viņa bija pirms bērnu dzemdēšanas, tikai 7 gadu laikā. Tas nozīmē, ka nabadzības risks pieaug. (PKC)

Uz nabadzības riskiem sievietēm norāda arī Saeimas deputāte Ilze Viņķele, neizdalot specifisku sieviešu grupu:

Tur ir baigie riski sievietei, tie ir nesamērīgi nabadzības riski. Es daudz vairāk atbalstu, ka cilvēkiem ir brīvi pieejami bērnu pieskatīšanas pakalpojumi. Es domāju, sieviete pati var izdomāt, kas viņai ir labāk. (I.Viņķele)

Ģimenes dzīves faktori

Otra faktoru grupa, kuru intervijās skar publiskās pārvaldes pārstāvji, ir ģimenes dzīves faktori, tomēr tie netiek atrauti no nodarbinātības faktoriem, proti, tieši publiskās pārvaldes pārstāvji ir tie, kas intervijās runā par ģimenes un darba dzīves saskaņošanu (neskatoties uz to, ka normatīvā regulējuma līmenī ģimenes politika un nodarbinātības politika valstī ir stipri izolētas viena no otras) – darba devēji un paši nestandarta darba laikā strādājošie šīs faktoru grupas parasti skata atsevišķi.

Šie saskaņošanas jautājumi koncentrējas vispirmām kārtām tieši vientuļo vecāku piemēros. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas priekšsēdētāja Aija Barča min arī, ka savulaik padomju laikā tikusi realizēta politika kā atbalsts vientuļajiem vecākiem, kas mākslīgi palielinājusi šīs grupas īpatsvaru

sabiedrībā. Tas liecina, ka, izstrādājot atbalstu vientuļajiem vecākiem, nepieciešami pārdomāti risinājumi.

Runājot par šo problēmu, tiek lietots formulējums „nevienlīdzības mazināšana”, ar to acīmredzami saprotot nevienlīdzības mazināšanu laika resursu un finansiālajā zinā – īpaši to uzsver Pārresoru koordinācijas centrs, redzot tajā iespēju sniegt tiem, kas strādā nestandarta darba laiku, līdzvērtīgas iespējas savu laika un finanšu resursu pārvaldē, salīdzinot ar standarta darba laiku strādājošajiem – respektīvi, pakalpojums tiek uztverts kā politikas ģimenes un darba dzīves saskaņošanai elements.

Varbūt tā var būt daļa no nevienlīdzības mazināšanas politikas. Varbūt, ja augsti kvalificētiem cilvēkiem viss ir kārtībā, tad [ir] citas grupas, kam sniegt atbalstu. (PKC)

Bērnu drošības faktori

Trešā nozīmīgā faktoru grupa, kas no intervijām izriet, ir bērnu drošības faktori. To uzsver vairākas pašvaldību iestādes, kā arī daļa valsts iestāžu pārstāvji. Valsts un pašvaldību pārstāvjiem skatījums ir līdzīgs kā vecāku intervijās. Tiek uzskatīts, ka institucionalizēti pakalpojumi mazina nedrošas bērnu uzraudzības gadījumu skaitu.

Mums pētījumi rāda, ka neformālie bērnu uzraudzības pakalpojumi nenodrošina cilvēku drošību... (PKC)

Daļā gadījumu pašvaldību pārstāvji uzskata, ka institucionalizēta bērnu pieskatīšana ir drošāka, šajā kontekstā runājot arī par nelabvēlīgām ģimenēm. Projektā sniegtā elastīgā bērnu uzraudzības pakalpojuma priekšrocība ir, ka to var sniegt, nestigmatizējot potenciālos klientus, jo pazīme „nestandarta daba laiks” nav stigmatizējoša. Tomēr tajā pašā laikā, runājot par auklēm, ne vienmēr aukļu pakalpojumi skatīti kā pietiekami droši. Tāpēc Valmieras apdomā risinājumus, kā pakalpojumu padarīt drošāku, piemēram, veidojot savu lokālo aukļu reģistru.

Cita problēma šajā kontekstā attiecībā uz aukļu pakalpojumu pētījumā konstatēta jau iepriekš – kvalitātes kontroles neesamība¹¹. Līdz ar to, ja pakalpojums tiek sniegts kontrolētā veidā (pašvaldības joprojām kā risinājumu šeit saredz bērnudārzus), tad tas mazina nedrošas uzraudzības risku – situācijas, kad bērnu pieskata, piemēram, neregistrēta aukle, pārstrādājies un neizgulējies vecāks, bērns, kurš vēl nav sasniedzis 13 gadu vecumu, vai arī vispār bērns tiek atstāts bez uzraudzības. Projektā pakalpojuma kvalitātes kontrole tiek veikta izlases veidā.

Līdz ar to atsevišķu publiskās pārvaldes pārstāvju intervijās (un šajā gadījumā ir runa arī par valsts līmeni, ne tikai pašvaldību) publiskās pārvaldes atbildība tika skatīta kā iespēja bērnu uzraudzības pakalpojuma kvalitātes nodrošināšanai. Šajā kontekstā tiek minēts, ka valsts loma ir veicināt reģistrēta bērnu uzraudzības pakalpojuma lietošanu, kas ļauj nodrošināt pakalpojumu ar valstī noteikto standartu ievērošanu gan attiecībā uz uzraudzības saturu, gan bērnu drošību un audzināšanas praksēm. Respektīvi, publiskās pārvaldes atbildība skatīta kā bērnu uzraudzības kārtības noteikšana un kontrole.

¹¹ Ieteikumi optimālai bērnu aprūpes pakalpojumu organizācijai. Projekta „Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku” pētījuma veikšana. SIA „Projektu un kvalitātes vadība”, 2016, 53.lpp.

Rīgas un Jelgavas pārstāvji saredz elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumu arī kā **bērnudārzu rindu problēmas risinājumu**, jo vietu trūkums bērnudārzos pašlaik neļauj visiem bērniem nodrošināt bērnu uzraudzības pakalpojumu pašvaldības bērnudārzos. Šī problēma tādējādi skatāma vai nu kā bērnu drošības faktors (ja vecāki atgriežas darbā, riskējot ar to, ka būs problēmas nodrošināt bērnu pieskatīšanu) vai kā nodarbinātības faktors (ja vecāki izvēlas darba tirgū pagaidām neatgriezties). Pakalpojums tiek uztverts kā instruments bērnudārzu rindu mazināšanai, laika posmā, kamēr bērnam jāuzsāk obligātā izglītšanās. Līdz ar to tas netiek skatīts nestandarta darba laika kontekstā, bet drīzāk kā turpinājums programmai "Valsts atbalsts pašvaldību pirmsskolas iestāžu rindu likvidēšanai"¹².

Pamatojums ir saistāms ar bērnudārzu pieejamības jautājumiem Jelgavas pilsētā. Jelgavā ir 11 pašvaldības bērnudārzi un 7 privātie bērnudārzi. Pašvaldības uzdevums ir nodrošināt bērnudārzu pieejamību bērniem. Neskatoties uz to, ka pilsētā ir gan privātie, gan pašvaldības bērnudārzi, saskaņā ar pieejamo informāciju, ir vēl neapmierinātie bērni, kas atrodas ārpus šīs pirmsskolas izglītības sistēmas. Kopumā ap 300 bērni. (A. Rublis, Jelgava)

Valmierā visiem bērniem tiek nodrošināts bērnudārzs un līdz ar to šis arguments nav aktuāls.

3.1.2. Faktori, pie kuriem pakalpojums zaudē jēgu

Runājot par to, pie kādiem apstākļiem pakalpojums zaudētu jēgu vai nebūtu dzīvotspējīgs, gan valsts, gan pašvaldību pārstāvji vispirmām kārtām min **finanses**. Formulējumi var atšķirties – var runāt par to, ka pakalpojums ir par dārgu, par to, ka tam nepietiek līdzekļu, par to, ka budžetu ir iespējams plānot optimālāk, tomēr argumenta būtība ir šāda. Turklāt šajā gadījumā valsts un pašvaldības kā finansējuma avotu norāda viena otru. Secināms, ka šo problēmu neatrisinot, pakalpojuma ilgtspēja var būt apdraudēta.

Galvenokārt problemātiskākais iemesls dalībai ir saistībā ar finansēšanas nosacījumiem un iespējām tos izpildīt. (A. Rublis, Jelgava)

Cits minētais faktors ir **administratīvais slogs** - ja pakalpojuma organizācija un administrēšana ir pārāk sarežģīta. Šobrīd to min pašvaldības, un tas izriet no administratīvā sloga projekta gaitā, tādējādi, nodrošinot pakalpojumu pēc projekta, jāizveido sistēma, kad šis slogs nepadara pakalpojumu neefektīvu.

Pašlaik līgums par katru bērnu ir pusotrs centimetrs, un tas ir absurdi. Tas jau nav viss, tam nevajag būt tik smagnēji. Tā ir birokrātiskā procedūra, kas kādam ir jādara. (I.Kļaviņa, Valmiera)

No pašvaldību puses tiek minēts arī **drošības faktors** – ja nav iespējas nodrošināt pilnvērtīgu kontroles mehānismu aukļu pakalpojumam, tad pašvaldība nevar uzņemties atbildību par aukļu darbu. Šis arī ir viens no būtiskākajiem iemesliem, kāpēc pašvaldības ar neuzticību raugās uz aukļu pakalpojumu, to vietā labprātāk piedāvājot pagarināt bērnudārzu darba laiku.

Visbeidzot publiskā sektora pārstāvji norāda uz pakalpojuma **mērogu** – tiek norādīts uz to, ka projekta laikā pieprasījums ir zems, pakalpojums ir specifisks, ar šauru mērķauditoriju.

¹² Programma bija spēkā no 2013. gada septembra līdz 2016. gada maijam.

Nu, tas ir bērnu skaits. 47 tika pieteikti, 12 noslēdza [līgumu], un lieto vēl mazāks skaits. Atsaucās tikai viens no darba devējiem. Tomēr tas ir lielākais darba devējs, tur ir vairāk kā 1000 strādājošo. Tas mums ir arī ļoti nozīmīgi. [...] Esam saņēmuši pozitīvu vērtējumu no Stikla šķiedras. Tie vecāki, kas izmanto, ir apmierināti. [...] Pašlaik jaunajā iepirkumā ir pieteikušās aukles, bet nav papildus interese no vecākiem. Ir vairāki vecāki, ko esam uzrunājuši, jo zinām, ka viņam ir mazi bērni, viņi noslēgs līgumu - ja nu kas. Faktiski ir vecāki, kam drīz būs [projektā] 10 mēneši, ne reizi nav izmantojuši. Ir tādi, kas vienu reizi mēnesī. Ir pagājis zināms laiks, tad mēs redzam, ka Valmierā šis pakalpojums nav aizgājis, lai gan ir bijušas vairākas kampaņas. (I. Kļaviņa, Valmiera)

Pētījuma rezultātus ļoti gaidām, galvenokārt, lai saprastu, kāpēc daudz kas, kas bija labi iecerēts un kam ir ļoti loģisks pamatojums, nav izdevies. Uzņēmēju atsaucība un to ierobežojošie faktori. Darba ņēmēju-vecāku atsaucība. Kādi ir iemesli, kāpēc piedalās vai nepiedalās. (A. Rublis, Jelgava)

Līdz ar to publiskais sektors var no pakalpojuma distancēties, tā vietā fokusējoties uz problēmām, kas ir plašāka mēroga vai homogēnākas.

3.1.3. Publiskās pārvaldes interešu loks pakalpojuma kontekstā

No intervijās sačitā iespējams izkristalizēt publiskās pārvaldes interešu loku. Abstrahējoties no deklaratīvajām interesēm, nonākam pie divām publiskās pārvaldes pamatinteresēm, kuras nodrošina tās pastāvēšanu un efektīvu funkcionēšanu: (1) iedzīvotāju skaita nodrošināšana un (2) nodokļu iekasēšana.

Runājot par iedzīvotāju skaita nodrošināšanu, informanti no publiskās pārvaldes izmanto apzīmējumu „demogrāfijas situācijas uzlabošana” pakalpojuma pamatošanai. Ar to tiek saprasts atbalsts vecākiem, minot virkni atbalsta pasākumu, lai sievietē var justies droša periodā, kad audzina mazu bērnu. Tāpēc dzimstības veicināšana tiek skatīta kā pamatojums atbalsta nodrošināšanai vecākiem, radot viņiem labvēlīgus dzīves apstākļus.

Valsts atbildība ir radīt maksimāli labvēlīgu vidi gan likumiski, gan morāli – vērtību ziņā – gan arī finansiāli, skaidri apliecinot ģimeni kā vērtību. Valstij galvenais ir šādu vidi radīt. (I. Parādnieks)

Nē, mēs negribam būt neaktīvi, jo, izstrādājot demogrāfijas uzlabošanas programmu, darba un ģimenes savienošana un atbalsts nestandarta darba laiku strādājošajiem būs daļa no programmas. (PKC)

Otrs instruments pakalpojuma kontekstā iedzīvotāju skaita nodrošināšanai ir saistīts ar bērnu aprūpes kvalitāti. Tiek sagaidīts, ka valsts un pašvaldības uzņemas atbildību par nodrošināto pakalpojumu, lai tas atbilstu saņēmēju vajadzībām un vispārpieņemtiem standartiem.

Tāpat publiskajai pārvaldei būtiska ir nodokļu iekasēšana – Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas priekšsēdētāja Aija Barča, kā arī Izglītības kvalitātes valsts dienesta Licencēšanas un reģistru departamenta vecākā eksperte Jana Veinberga pamato, ka ar atbalstu ģimenēm iespējams veicināt arī iekasēto nodokļu apjomu, jo tiek stimulēta nodarbinātība (respektīvi, mātes atgriešanās darba tirgū) un bērnu uzraudzības pakalpojuma legalizācija (respektīvi, aukļu pakalpojuma iznākšana no

pelēkās ekonomikas). Ar bērnu uzraudzības pakalpojuma nestandarta darba laikā līdzfinansēšanu ir paredzams iekasēto nodokļu pieaugums abām grupām.

Tad, kad bija valsts atbalsts, tad arī daudzas auklītes, ģimenes bija informētas, ka, izvēloties auklīti, ģimene saņems šo valsts atbalstu. Tagad valsts atbalsta vairs nav, bet pašvaldības ir iesaistījušās šajā procesā, pašvaldības atbalsts, tur, kur ir – tajās pašvaldībās, kur nevar nodrošināt visiem bērniem bērnudārzu. Tur, kur pašvaldības sniedz atbalstu, arī tur veido auklīšu reģistrus... (IKVD)

Tomēr kopumā publiskās pārvaldes attieksmi var raksturot kā nogaidošu. Intervijās nekādā ziņā netiek apšaubīts, ka cilvēkiem ar nestandarta darba laiku būtu nepieciešami specifiski bērnu uzraudzības risinājumi, tomēr vairumā gadījumu izvērstas diskusijas, kurš par šo bērnu uzraudzības pakalpojumu ir atbildīgs. Atšķirībā no vecākiem, kas pakalpojuma nepieciešamību balsta savā pieredzē, publiskās pārvaldes pārstāvji uzskata, ka pakalpojuma finansēšanas nepieciešamība ir jāpierāda, veicot padziļinātu izpēti, kas vajadzību un efektivitāti apliecina. Tikai Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārstāvji norādīja, ka specifiska bērnu uzraudzības pakalpojuma ieviešana cilvēkiem ar nestandarta darba laiku nav lietderīga, jo tā ir cilvēku pašu atbildība organizēt savu privāto dzīvi.

Skatot pakalpojuma nepieciešamību katras projektā iesaistītās pašvaldības līmenī, secināms, ka pašvaldību pārstāvji nav pārliecināti, vai tas būtu vajadzīgs:

- ☐ Valmieras un Jelgavas pārstāvji savas šaubas pamato ar nelielo dalībnieku skaitu, gan norādot uz nedaudzajiem uzņēmumiem, kas piekrita piedalīties, gan nelielo projekta dalībnieku skaitu katrā uzņēmumā;
- ☐ Rīga un Valmiera runā par lielo administratīvo slogu, ko tas rada pašvaldībai;
- ☐ Valmiera apsver iespēju pakalpojumu modificēt, piedāvājot elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumu dažādām grupām – viņi šo pakalpojumu skata arī kā vienu no konkurences instrumentiem, lai piesaistītu pašvaldībai jaunus iedzīvotājus, nodrošinot Valmieras uzņēmumiem nepieciešamo darbaspēku – tas ļauj skatīties uz bērnu uzraudzības pakalpojumu nestandarta darba laikā kā instrumentu iekšējās migrācijas nodrošināšanai pašvaldībās;
- ☐ Rīga un Jelgava pašlaik vēl nav izvērtējušas, vai un kādā formā bērnu uzraudzības pakalpojums nestandarta darba laikā ir ieviešams pēc projekta beigām, tomēr pašlaik drīzāk pauž noraidošu attieksmi.

3.2. Cilvēku ar nestandarta darba laiku pieredze un skatījums uz pakalpojuma nepieciešamību

Vairumā gadījumu informanti līdz projekta uzsākšanai nebija domājuši par sevi kā specifiskas sabiedrības grupas – nestandarta darba laiku strādājošo – pārstāvjiem, kam nepieciešams īpašs bērnu uzraudzības pakalpojums. Drīzāk nespēju salāgot bērnu pieskatīšanu ar darbu viņi saredzēja kā savu individuālo problēmu. Tomēr pakalpojuma lietotāji un kontroles grupas dalībnieki atzīst, ka elastīgs bērnu uzraudzības pakalpojums viņiem ir aktuāls. Lielākajai daļai cilvēku, kas strādā nestandarta darba laiku un iesaistījās projektā, ir bijušas grūtības savienot darbu ar bērnu pieskatīšanu.

3.2.1. Pakalpojuma pozitīvās ietekmes faktori

Nodarbinātības faktori

Cilvēki ar nestandarta darba laiku pozitīvās ekspektācijas no pakalpojuma saista ar nodarbinātības faktoriem – kas pamato cilvēku spēju iekļauties darbā un veikt savus darba pienākumus kvalitatīvi.

Kā viens no nozīmīgākajiem faktoriem parādās **darba kavējumu mazināšanas iespēja**, ja tie saistīti ar bērna slimību. Lai arī visi projekta dalībnieki atzina, ka slimības lapas tiek apmaksātas, tomēr vairums uzskatīja, ka neatkarīgi no fakta, kurš slimības lapas apmaksā (bērna slimības gadījumā maksā valsts), neviens darba devējs nav priecīgs par to, ka darbinieks vai viņa bērni bieži slimo, jo tas traucē organizēt darba procesu. Intervijās gan tikai vienā gadījumā tika minēts, kā šī nepatika izpaužas un atstāj ietekmi uz darba pienākumiem, tomēr vairumā gadījumu par darba devēju nepatiku cilvēki zināja, lai arī tai nebija redzamu indikatoru.

Priekšnieki ir saprotoši, jo pašiem ir bērni, bet darbs ir jāpadara. Ja bērns slimo, tad sēdi mājās, bet ja vairāk slimo, tad sāc jau burkšķēt – atkal slimo, to mēs jūtam. (211702)

Tāpat darbinieki atzina, ka slimības lapas, ko ņem kolēģi, apgrūtina viņu ikdienas darbu, neļauj plānot savu laiku ilgtermiņā, jo viņi var uz darbu tikt izsaukti arī brīvdienās, ja kāds slimo. Tomēr, tā kā informantiem pašiem ir mazi bērni, tad viņi viens otram izpalīdz, palaujoties, ka gadījumā, ja palīdzība būs vajadzīga viņam, kolēģi to sniegs. Taču bieža un ilgstoša slimošana ietekmē attiecības ne tikai ar priekšniecību, bet arī ar kolēģiem. Tāpat tā mazina ienākumus.

Ir iespējams precīzāk izdalīt mērķgrupu, kurai pakalpojums varētu sniegt darba kavējumu mazināšanas iespēju. Vispirmām kārtām interviju analīze rāda, ka gadījumos, ja tas iespējams, slimības lapas biežāk ņem **sievietes**.

Kad bērni slimo, slimības lapu vienmēr ņemu es. Bet tas darbā neko neietekmē, mums to ļauj. Kad es pati nevaru, tad slēdzu klāt citus, piemēram, bērnus. Vīrs neņem slimības lapu, jo ir prom ilgāku laiku, jo strādā celtniecībā. (110815)

Intervijās norādīts, ka vīrieši slimības lapas ņem retāk, biežāk tajos gadījumos, ja dzīvesbiedre to nevar vai arī viņa nevar saņemt sociālās garantijas. Dažos gadījumos informanti atzina, ka darba nespējas lapas slimo bērnu aprūpei ģimenē var tikt ņemtas pārmaiņus, lai nenokaitinātu nevienu darba devēju un neietekmētu abu vecāku izaugsmes iespējas.

Vēl nav bijis gadījums, kad bērns slimo, bet, ja būs, tad ņemsim pēc kārtas, protams, ja kādam ir īpaši svarīgs, tad skatīsimies, lai karjera necieš. (130918)

Problemātiskāki pārejošas darba nespējas jautājumi ir **vientuļajiem vecākiem**, kuri vieni paši bērnus gan audzina, gan ir galvenie pelnītāji. Viņiem ir būtiska nepieciešamība darbu saglabāt.

Baidos ņemt slimības lapas bērnu dēļ, tā vietā lieku slimos bērnus pieskatīt meitai, ņemot brīvu skolu. (213201)

Tā ir vēl viena mērķgrupa, kurai pakalpojums palīdzētu mazināt darba kavējumus bērna slimības dēļ.

Tāpat, identificējot mērķgrupu, kurai pakalpojums tiešām sniegtu iespēju mazināt darba kavējumu iespēju, jāņem vērā, ka tas ir attiecināms uz nosacīti **aizvietojamiem darbiniekiem**. Grūti aizstājamiem darbiniekiem, piemēram, aktieriem pakalpojums darba kavējumu daudzumu visticamāk nemainīs, jo viņi jau tāpat ir spiesti meklēt bērnam labvēlīgus risinājumus, kas ļauj vienlaikus realizēt sevi profesionāli, bet, ja tādi nav atrodam, tad šajā profesijā nevar strādāt. Viņi pakalpojumu biežāk izmantos iepriekš ieklānotās situācijās.

Tomēr pakalpojuma optimālais dizains bērnu slimības gadījumā visdrīzāk būtu specifisks. Darbinieki intervijās apgalvo, ka bērnu uzraudzības pakalpojuma sniegšana cilvēkiem ar nestandarta darba laiku neietekmē cilvēku slimības lapu ņemšanu vai neņemšanu kā tādu, bet drīzāk to ilgumu. Slimības lapas neņemšana gadījumā, ja bērns ir slim, pat, ja viņu varētu pieskatīt kāds cits, vienalga nereti tiek vērtēta kā negatīva prakse, kas liecina, ka cilvēks labi nepilda vecāku lomu un pietiekami nerūpējas par savu bērnu. Lai gan pastāv arī viedoklis, ka to, vai ņemt slimības lapu, nosaka slimības smaguma pakāpe (tiesa, šai gadījumā aukles pakalpojumus sniedz bērna vecmāmiņa):

Taču četri no vecākiem atzīst, ka aukļu pakalpojumi var tikt izmantoti laika posmā, kad bērns vairs nav ļoti slim, bet nav vēl arī tik vesels, lai apmeklētu bērnudārzu.

Slimojot, ja bērns nav ļoti slim, var izmantot līdzīgus pakalpojumus, jo mamma ir vajadzīga, bet bez naudas nekur. (110815)

Tas ļauj izdarīt secinājumus, ka aukļu pakalpojumu sniegšana var saīsināt pārejošas darba nespējas ilgumu daļai darbinieku. Tomēr pakalpojums nav lietojams, ja aukle jau nav pazīstama vai sniegusi bērnu uzraudzības pakalpojumu citos laikos, jo sveša aukle uz slimošanas periodu netiek skatīta kā atbilstošs risinājums, ņemot vērā bērna emocijas. Situācijā, kad aukles pakalpojumus sniedz bērna vecmāmiņa, ģimene pieļauj pie vieglākām saslimšanām izmantot arī aukles pakalpojumus.

Man liekas, arī tās slimošanas var būt tādas dažādas. Ja tā ir vienkārša saaukstēšanās, tad, protams, vienkāršāk ir, kad aukle [vecmāmiņa] paliek. Bet, ja tas ir kaut kas [nopietnāks], varbūt labāk, lai mamma ir blakus tam bērnam. (112301)

Ja abstrahējas no specifiskām mērķgrupām – vispirmām kārtām no vientuļajiem vecākiem – un skatās uz darbiniekiem ar bērniem kopumā, tad tieši darba kavējumu mazināšanas iespēja ir būtiskākais nodarbinātības faktors darba ņēmējiem. Pārējie nodarbinātības faktori, kuri minēti zemāk, parādās retāk un specifiskās darba ņēmēju grupās, tomēr tad, kad tie parādās, to ietekmes mērogs uz nodarbinātību savukārt ir lielāks, nekā darba kavējumu mazināšanai.

Biežāk pieminētais no pārējiem nodarbinātības faktoriem ir **esošās darbavietas saglabāšana**. Intervijās iespējams konstatēt, ka darbinieki tiešā veidā nerunā par tādu aspektu kā apmierinātība ar darbu saiknē ar pakalpojumu. Praksē saistība starp pakalpojuma saņemšanu un apmierinātību ar darbu, iespējams, ir (tas vēl pētījuma gaitā tiks pārbaudīts, jo pētījuma dalībnieki vairākas reizes

projekta gaitā aizpilda Spektora testu, kura uzdevums ir apmierinātības ar darbu mērīšana), tomēr interviju gadījumā tiek runāts drīzāk par to, vai ir vai nav nepieciešamība mainīt darbu.

Daļa no informantiem, kas runā par darba laika grūtībām, ir tādi, kas **pie nestandarta darba laika nav pieraduši** – viņi darbu nesen uzsākuši vai atsākuši. Tomēr iemesls pārdomām par darba maiņu ir saistīts ar darba un ģimenes dzīves konfliktu.

Savukārt, ja nestandarta darba laiks rada būtiskas problēmas (šajā gadījumā vispirmām kārtām mērķgrupa ir **vientuļie vecāki**), darbinieki nopietni apsver domu par darba maiņu. Četros gadījumos sievietes norādīja uz šādām pārdomām, satraucoties, ka nevar nodrošināt bērniem labvēlīgu pieskatīšanu.

Esmu domājusi par darba maiņu tieši dēļ naktsmaiņām, īpaši, kad bērni bija vēl mazāki, jo bērni paliks vieni. Tagad man ir auklīte, bet man tas ir ļoti svarīgi, jo bērnus audzinu viena.
(121221)

Pakalpojums var veicināt esošās darbavietas saglabāšanu **sievietēm**. Saskaņā ar kolēģu novērojumiem sievietes, kuras pirms bērna kopšanas atvaļinājuma strādājušas nestandarta darba laiku, pēc tā no darba mēdz aiziet. Ja sieviete ar mazu bērnu izvēlas darbu ar nestandarta darba laiku turpināt, tas drīzāk konkrētajā darbavietā tiek skatīts kā pārsteigums, nevis likumsakarība.

Mums apprecas savā starpā un tad ir tā – ja divi šeit, tad sieviete, ja piedzimst bērns, gandrīz vienmēr iet prom no darba. Ja ģimenē veidojas trešais, tad ... Ir tikai viens pāris, kam jau ir trīs un kas turpina strādāt, un māte jau arī te strādā – es nezinu, kā viņi tiek galā.
(130918)

Kontroles grupā, kurai pakalpojums netiek piedāvāts, vairāki darbinieki, kas darbu projekta laikā pameta, savu aiziešanu, runājot ar pētniekiem, pamatoja ar nespēju apvienot bērnu audzināšanu un darbu. Arī eksperimentālās grupas pārstāvji atzīst, ka tieši līdzdalība projektā un aukles pakalpojuma saņemšana ļauj labāk tikt galā ar rūpēm par bērniem, un līdz ar to arī viņi interviju sniegšanas laikā vairs nedomā par jauna darba meklējumiem.

Tas ļauj secināt, ka aukles pakalpojuma sniegšanai ir ietekme uz darbinieku mainību, lai arī noteikti ne vienmēr. Daudzi darbinieki nestandarta darba laiku neredz kā būtisku problēmu – lielākā daļa informantu atzīst, ka ir izjutuši gan dažāda veida priekšrocības, gan trūkumus, kas saistīti ar specifisku darba laika organizēšanu.

Turklāt turpmākā pētījuma gaitā jācenšas nodalīt divi aspekti, kas abi var veicināt darbavietas saglabāšanu pakalpojuma saņemšanas rezultātā – laika resursu aspekts un monetārais aspekts (pakalpojums darbiniekam finansiāli izdevīgs – tas samazina darbinieka izmaksas bērna uzraudzībai un līdz ar to atliek vairāk līdzekļu citu vajadzību apmierināšanai; tādējādi iespējamās arī situācijas, kad noteicošais aspekts, kas veicina darbavietas saglabāšanu ir finansiālais, nevis laika resursu).

Trešais nodarbinātības faktors, kas jāuzsver, ir **iespēja darbā pavadīt vairāk laika**. Šajā gadījumā ir runa par slodzes palielināšanu, virsstundu strādāšanu un tamlīdzīgiem fenomeniem, kas kopumā veicina karjeru un paaugstina ienākumus. Gandrīz visās intervijās ar cilvēkiem, kas strādā nestandarta darba laiku, pamatojot pakalpojuma nepieciešamību, parādījās aspekti, kas saistīti ar spēju pavadīt vairāk laika darbā vai pavadīt darbā laiku, kas ir paredzēts darba līgumā. Vairākās intervijās pausti darbinieku novērojumi, ka samazinātas slodzes strādāšana var ietekmēt karjeras

izaugsmi, jo darba devējiem patīk cilvēki, kuri var strādāt pilnu slodzi. Savukārt, ja darbinieks ir gatavs pastrādāt ilgāk, tas var veicināt viņa karjeru.

[..] viņa saka, ka jāskrien, jo ir bērns. Neviens neko neteiks, bet tā [stādāt ilgāk] ir pašiniciatīva, kas var veicināt tavu izaugsmi. Šodien arī man maiņa ir līdz 16:00, es līdz 16:30 paliku, lai pastrādātu. (113018)

Arī šajā gadījumā viena no nozīmīgākajām mērķgrupām var būt **vientuļie vecāki** – trīs sievietes, kas bērnus audzina vienas, norādīja, ka strādā samazinātu darba slodzi, lai varētu pilnvērtīgi arī audzināt savus bērnus. Līdz ar to bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana nestandarta darba laikā var veicināt vientuļo vecāku nodarbinātību, palielinot viņu darba slodzi un ienākumus.

Otra potenciālā mērķgrupa ir **vīrieši**, tomēr te jāņem vērā, ka praksē tas visdrīzāk nozīmē ģimenes modeli, kurā bērnu pieskata māte un aukle, bet vīrietis strādā vairāk nekā veselu slodzi, iespējams, pat vairākās darbavietās.

„Mums ar [darbinieku, kurš arī piedalās projektā,] ir kā, nu – mēs uzskatām, ka mums ir jāskrien un jāstrādā. Un ka sievietēm ir vieglāk palikt mājās”. (Bromus)

Šobrīd visu nosaka algas, ja pietiktu ar vienu darba algu un nevajadzētu strādāt otru darbu, būtu vairāk brīva laika, ko pavadīt ar bērniem, ģimeni, vecvecākiem, radniekiem, viss būtu pavisam labi. (110402 – respondenta piezīme pētījuma dalībnieka anketā)

Jāņem arī vērā, ka ne vienmēr šī prakse ir veiksmīga. Viena no pētījuma dalībniecēm, piemēram, projekta pirmajos mēnešos tiešām strādāja vairāk, taču pēc tam, sapratusi, ka savu bērnu redz pavisam reti, atgriezās pie parastā darba apjoma.

Visbeidzot jānorāda tāds nodarbinātības faktors kā **kvalitatīvāk paveikts darbs**. Šajā kontekstā pakalpojuma nepieciešamība pamatota ar vecāku spēju pilnvērtīgi veikt savus darba pienākumus. Tas gan netiek intervijās saukts tieši par kvalitatīvāk paveiktu darbu, taču būtība ir šāda – iespēja darbā koncentrēties darba pienākumiem. Arī te runa vispirmām kārtām ir par **vientuļajiem vecākiem**. Piemēram, māte, kas viena audzina divus bērnus, intervijā atzīst savu nespēju darbā pilnvērtīgi domāt par pienākumiem dēļ situācijas mājās, ja ir problēmas ar bērna uzraudzības nodrošināšanu.

Vajadzētu nevis papildus naudu, bet cilvēku, kas palīdz, lai es varu strādāt un nebaidīties, nedomāt, ko darīt, kur viņus likt. (121221)

Ģimenes dzīves faktori

Ģimenes dzīves faktori plaši raksturoti intervijās, pamatojot pakalpojuma nepieciešamību. Informantes-sievietes, atbildot uz jautājumu, kādi ir nestandarta darba laika ieguvumi un trūkumi, sešos gadījumos minēja faktu, ka, strādājot nestandarta darba laiku, viņas nespēj pilnvērtīgi pildīt mātes lomu, nolikt bērnu gulēt, kopā ēst vakariņas vai pavadīt laiku. Vīrieši šos aspektus minēja retāk - trīs gadījumos.

Tādējādi viens no faktoriem ir **papildus laika resursi ģimenes dzīvei un savām vajadzībām**. Īpaši būtiski tas ir to profesiju pārstāvjiem, kas darbu uztver kā aicinājumu, to liekot pirmajā vietā. Raksturīgs piemērs ir aktieri un citi mākslinieki, kas projektā plaši pārstāvēti. Viņu darbs tiešā veidā neciestu no pakalpojuma neesamības un neiegūtu no tā piedāvāšanas, jo tieši tas viņiem ir prioritāte

– pakalpojums ietekmē ģimenes dzīves kvalitāti, kura bez pakalpojuma ciestu. Līdz ar to tieši aktieri, turklāt no vairākiem teātriem, un citi mākslinieki bija tie, kas izrādīja interesi par projektu, šādā veidā atvieglot savu ģimenes dzīvi.

Ne vienmēr tas ir attiecināms tieši uz nestandarta darba laiku strādājošajiem – ja laiku ar bērniem pavada sieva, kura pati nav nodarbināta nestandarta darba laikā, tad realitāte var būt tāda, ka īstenībā dzīve tiek vispirmām kārtām atvieglota viņai.

Vairāk jau tas ir kā tāds pluss dzīvesbiedrei. Nu, jo viņa attiecīgi nav noslogota tik daudz ar bērniem, jo tad viņa var to laiku tad, kad tā aukle ir, izmantot savām vajadzībām. (110203)

Tas, ka mums ir aukle, ir padarījis mūsu dzīvi vieglāku. Sieva nav „nobesījusies”, viņa var pāspēt izdarīt savus darbus. (130918)

Pētījumā tika konstatēts, ka gadījumos, ja ģimenē viens vecāks strādā nestandarta darba laiku, bet otrs standarta, fakts, ka cilvēks, kas strādā standarta darba laiku, uzņem galvenās rūpes par bērniem un viņu aprūpi, ar laiku var ģimenē radīt spriedzi. Tas no ģimenes prasa mazāk radošuma darba laika organizācijā, tomēr intervijās tiek minēts, ka standarta darba laiku strādājošajam dzīvesbiedram trūkst atbalsta sajūtas, un tas var būt iemesls strīdiem.

Lai arī tas netika pamatots ar darba laika specifiku, tomēr vairāki projekta dalībnieki, īpaši no kontroles grupas, projekta laikā attiecības šķīra. Intervijās ir norādīts, ka bērnu uzraudzības pakalpojums nestandarta darba laikā ļauj mazināt ģimenē iekšējo spriedzi un uzlabo ģimenes dzīves kvalitāti, jo dzīvesbiedram sniedz papildus brīvo laiku, kas var tikt izmantots mājas darbu veikšanai vai atpūtai.

Otrs ģimenes dzīves faktors ir **dzīvesbiedru kopīgi pavadītā laika veicināšana**, kas ir īpaši būtiski tā saucamo „spoguļgrafiku” gadījumos – tas nozīmē situāciju, kad dzīvesbiedri strādā pārmaiņus un arī bērnu pieskata pārmaiņus (tas iespējams, gan vienam vecākam strādājot standarta darba laiku, otram nestandarta, gan arī abiem nestandarta).

Pirms tam bērnus pieskatīja tie ģimenes locekļi, kas noteiktajās dienās nestrādāja, tika saskaņoti grafiki, bet reizēm arī atteicās no papildus iespējas darbā nopelnīt vai samazināja slodzi, jo nebija bērnu, kur likt. Mums grūti gāja, es nevaru īsti strādāt, citiem neļauju. (110815)

Tomēr šis risinājums var atstāt ietekmi uz attiecībām ģimenē. Šajā ģimenes modelī abi ģimenes locekļi ir vienlīdz iesaistīti bērnu aprūpē, taču ilgtermiņā tas var radīt būtisku spriedzi ģimenes attiecībās, jo prasa atšķirīgu ģimenes organizāciju, nekā tradicionāli pieņemts, un būtiski mazina iespēju kvalitatīvi pavadīt laiku visiem kopā.

Trīs intervijās nestandarta darba laiku strādājošie to tiešām saskata nevis kā problēmu, bet risinājumu, kas ļauj gan bērnu audzināt, gan vienlaicīgi strādāt. Tas izmantots kā risinājums, piemēram, ja bērnam nav vietas bērnudārzā vai kāda iemesla, piemēram, veselības dēļ bērns to nevar izmantot.

Bērnu drošības faktori

Trešā faktoru grupa, kas tiek pieminēta visās intervijās gan kontroles, gan eksperimentālajā grupā, ir saistīta ar bērnu drošību. Tā nav tiešā veidā saistīta ar nestandarta darba laiku, tomēr vecākiem tā ir būtiska. Abu grupu pārstāvji runā gan par savām nedrošajām bērnu uzraudzības praksēm pirms projekta uzsākšanās, bet eksperimentālās grupas pārstāvji arī par bērniem drošu pieskatīšanu, vērtējot projektā piedāvātās bērnu uzraudzības formas.

Pakalpojuma pieejamība **mazina nedrošas bērnu uzraudzības prakses gadījumus**. Vecāki atzīst, ka pirms projekta uzsākšanās ir bijuši gadījumi, kad bērns ticis atstāts uz mirkli viens, jo nav bijis cita risinājuma. Vai arī bijušas situācijas, kad bērns atstāts ar vecāku bērnu, kam nav vēl 13 gadu. Minēti arī divi gadījumi, kad vecāks, pieskatot bērnu pēc nakts maiņas, uz mirkli iemidzis un līdz ar to kādu brīdi bērnu nav pieskatījis. Vecāki apzinās, ka šāda rīcība nav laba, tomēr pirms projekta viņiem nav bijis cita risinājuma.

Man ir bijis – atbraucu no nakts maiņas, bērns vēl gul, saku sievai, ka izturēšu, un tad ir tā – atbrauc sieviņa, man mati izspūruši, mute netīra, un es sēžu un cenšos neaizmigt. (130918)

Bērna pieskatīšanā līdz projekta sākumam tika iesaistīti dažādi pieaugušie, kas rada spriedzi vecākiem, jo viņi nevar zināt, vai kādam radniekam nav citi plāni, kā arī haotiskus dzīves apstākļus bērniem, kas regulāri pavada nakts pie kāda no saviem radniekiem.

Pirms projekta vienu brīdi bija aukle, bet tā bija, ka naktī zvanīju brāļa sievai, mēģināju sarunāt, vai pie viņas var palikt, zvanīju māsīcai, katreiz bija kāds cits cilvēks. Tas bija vairāk uz draudzību balstīts. Tas ir sarežģīti, jo ne vienmēr viņi var, un es saprotu, ka tas ir apgrūtinājoši, ja ir savi divi, vēl svešus bērnus pieskatīt. (121221)

Audzinot un aprūpējot bērnus vienam pieaugušajam, viņa ienākumi turklāt parasti nav pietiekami, lai pilnībā apmaksātu aukles pakalpojumu un tādējādi nodrošinātu stabilu dzīvesveidu bērniem. Līdz ar to rodas situācija, ka tieši tajos gadījumos, kad ārējs pakalpojums būtu visvairāk nepieciešams, tas finansiāli ir vismazāk pieejams.

Ar esošo algu aukli es nevaru atļauties. Man ir alga aptuveni 500, bet ja tu izdali uz trim... Un ir visādi citi maksājumi un dārzņš. (121221)

Nedrošās bērnu uzraudzības prakses nav attiecināmas tikai uz nestandarta darba laiku. Intervijās tika norādīts, ka grūtības savienot darba un ģimenes dzīvi informantiem ir vasarā, kad daļa no bērnudārziem ir slēgti. Tāpat problēmas ir tiem vecākiem, kuru bērniem nav vietas bērnudārzā. Šajā gadījumā vecākiem ir jārisina bērnu uzraudzības jautājumi ne tikai nestandarta, bet arī standarta darba laikā.

Vecāki, kuri projektā būs piedalījušies 10 mēnešus, savukārt uztraucas par to, ka pēc projekta problēmas atkal būs jārisina pašiem. Īpaši smagi tas ir situācijā, ja projekta beigu mēnesis iekrīt vasarā.

Mums pakalpojums beidzas jūnijā, un jūlijs būs traks, jo tad nebūs, kur likt bērnus, jo bērnudārzs būs slēgts. Nezinu, ko darīt, jo lielākā daļa bērnudārzu būs slēgti. Parasti mans darba grafiks tad tiek saskaņots ar kādu, un tad sanāk mazāk darba stundas gan man, gan citiem. Tas ir galīgi garām. (110815)

Turklāt šajā kontekstā uzmanība pievēršama vēl kādam aspektam – pašlaik projektā bērnu uzraudzības pakalpojums tiek sniegts tiem vecākiem, kam ir bērni vecumā līdz 7 gadiem, tomēr vairāki vecāki, kuriem ir arī vecāki bērni, uzskata, ka arī 7, 8 un 9 gadus veci bērni nav atstājami naktī

vieni, lai arī dienā uz dažām stundām mājās viņi tiek atstāti vieni paši, un to pieļauj arī likums. Tas liecina, ka skatījums uz bērnu drošību naktī un dienā ir atšķirīgs, tāpat kā bērna vajadzības. Aukles pakalpojums naktī varētu būtu nepieciešams arī sākumskolas audzēkņiem.

Otrs bērnu drošības faktors ir pakalpojums kā **iespēja drošai bērnu pieskaitīšanai, ja bērnam nav pieejams bērnudārzs** (tas var ietvert gan situāciju, kad vēl nav pienākusi rinda, gan tādu, kad bērns nevar to apmeklēt, piemēram, slimības dēļ).

Reģistrētas aukles pakalpojumi tiek vērtēti kā iespēja kāpināt bērnu drošību, tomēr tas nav saistīts specifiski ar nestandarta darba laiku. Turklāt bažas ir attiecināmas uz nezināmu, imagināru neregistrētu aukli, kamēr zināmas aukles gadījumā vecākiem nav būtiskas starpības, vai aukle ir reģistrēta.

Vairums vecāku līdz projekta sākumam ir izmantojuši neregistrētu aukļu pakalpojumus, jo to pakalpojumi ir bijuši lētāki vai pieejami. Daļai jau iepriekš pazīstamas aukles reģistrējās tieši saistībā ar līdzdalību šajā projektā. Savukārt kontroles grupas dalībnieki, kam šobrīd ir aukles, bieži izmanto neregistrētu aukļu pakalpojumus. Nereti vecāki par aukļu reģistrāciju vispār nav zinājuši vai arī reģistrētas aukles viņu pašvaldībā līdz projekta uzsākšanai nav bijušas pieejamas (Valmiera). Gandrīz visi vecāki (ar diviem izņēmumiem), kas sniedza intervijas, ir apmierināti ar savām auklēm neatkarīgi no tā, vai viņas ir vai nav reģistrētas. Diviem no vecākiem gan ir bijusi arī negatīva pieredze, kad aukle savu darbu nav veikusi kvalitatīvi, piemēram, nav respektējusi vecāku prasības attiecībā uz bērnu ikdienas aktivitātēm, apģērbu, un rezultātā bērns ir saslimis. Tomēr negatīvā pieredze saistīta nevis ar aukles statusu, bet personību.

Vecāki, kas iesaistījās projektā, atzina, ka tas, ka aukle ir reģistrēta, rada pārliecību, ka viņa ir pārbaudīta un līdz ar to drošāka, lai arī viņi paši nepārzina aspektus, kas šīs reģistrācijas gaitā tiek pārbaudīti. Pašlaik 9.punkts Ministru kabineta 2013.gada 16.jūlija noteikumos Nr.404 nosaka, ka pakalpojuma sniedzējam vai pakalpojuma sniegšanā iesaistītajai personai, kas nodarbojas ar bērnu uzraudzību, jāatbilst šādām prasībām:

1. persona nav izdarījusi Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. pantā minētos pārkāpumus vai noziedzīgus nodarījumus:
 - nav sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;
 - nav sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;
 - tām tiesa nav piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus.
2. ar tiesas lēmumu personai nav pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības vai ar bāriņtiesas lēmumu persona nav atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas to nekārtīgas pildīšanas dēļ vai tai nav atņemts audžuģimenes vai viesģimenes statuss, ja tā nav pildījusi attiecīgos pienākumus atbilstoši bērna interesēm;
3. personai ir apliecība par prasmēm sniegt pirmo palīdzību, ja vien persona zināšanas pirmās palīdzības sniegšanā nav apguvusi pieaugušo formālās izglītības programmas vai profesionālās pilnveides izglītības programmas ietvaros. Šī prasība neattiecas uz juridiskām personām, ja vismaz vienai no pakalpojuma sniegšanā iesaistītajām personām ir medicīniskā izglītība;
4. persona ir apguvusi profesionālās pilnveides izglītības programmu bērnu aprūpes jomā (ne mazāk kā 40 stundas klātienē, ietverot, piemēram, mācības par bērna attīstības

vecumposmiem, rīcību situācijās, kas apdraud bērna drošību, mediāciju), ja tiek sniegts pilna laika pakalpojums un pakalpojuma sniegšanā iesaistītajai personai nav vidējās profesionālās pedagoģiskās vai augstākās pedagoģiskās izglītības vai nav iegūta aukles profesionālā kvalifikācija.

Runājot par neregistrētiem bērnu uzraudzības pakalpojumiem (respektīvi, iepriekš nepazīstamu aukli), vecāki satraucas par savu bērnu drošību, tāpēc biežāk izvēlēti pazīstamu cilvēku ieteikti pakalpojuma sniedzēji. Gadījumā, ja pakalpojumu nesniedz radnieks, cilvēki nejutās pārliecināti, vai pakalpojuma sniedzēji ir uzticami, nav bijuši sodīti, vai nedara pāri viņu bērniem. Bailes, vai izvēlētais pakalpojuma sniedzējs ir pietiekami drošs, ir cēlonis, kāpēc, projektam sākoties, daudzi vecāki uzskatīja, ka diennakts bērnudārzs ir drošāks par aukles pakalpojumu, un daļa izvēlējās radniekus par pakalpojuma sniedzējiem. Tomēr praksē izrādījās, ka bērnudārzu pakalpojumi projektā gandrīz netiek izmantoti.

Visbeidzot bērnu drošība tiek saistīta arī ar **vecāku priekšstatiem par aukles kvalitātēm**. Tās var būt visai konkrētas, meklējot aukli, un tādas palikt arī vēlāk, bet var arī laika gaitā būtiski transformēties, pieņemot, ka konkrētā aukle nebūt nav sliktāka, lai arī neatbilst visām sākotnējām ekspektācijām. Un ļoti svarīgi ir tas, vai bērns aukli pieņem.

Mums jaunākais bērns [...] var nepieņemt un nerunāt ar cilvēku, kas viņam nepatīk. Ar viņu ir jāmeklē sadzīvot. Viņš var izlikties, ka cilvēka tur nav (110815).

Tomēr ir virkne prasību, kuras neattiecas uz rakstura īpašībām, bet prasmēm, un šajā gadījumā tiešām nepieciešams, lai aukle tām atbilstu. Tā vienā intervijā tika norādīts, ka vairākas aukles, ko māte uzrunājusi, runājušas krievu valodā, un tas bijis šķērslis, lai līgumu ar viņām noslēgtu, tomēr tā noteikti bija priekšrocība citās ģimenēs, kur krievu valodas prasmes auklei bija būtisks nosacījums pakalpojuma sniegšanai. Tas liecina, ka aukļu sarakstā būtu lietderīgi iekļaut nozīmīgākās aukļu prasmes, lai vecāki varētu jau uzreiz spriest par konkrētās aukles atbilstību ekspektācijām (te ir runa par valodu prasmēm, autovadītāja apliecības esamību, teritorijām, kurās aukle gatava sniegt pakalpojumu u.tml.).

3.2.2. Faktori, pie kuriem pakalpojums zaudē jēgu

Darba ņēmēju intervijās tiek minēta virkne aspektu, kad bērnu uzraudzības pakalpojums cilvēkiem ar nestandarta darba laiku kļūst neaktuāls vai zaudē jēgu. Pirmais no šiem faktoriem saistās ar **finansēm** – ja pakalpojums ir pārāk dārgs un vecāki nevar to atļauties (šeit tiek salīdzināti ģimenes ienākumi un summa, kas jāmaksā par pakalpojumu) vai arī izmaksas ir lielākas kā esošajiem apmierinoši funkcionējošiem risinājumiem, tad tas netiks izmantots.

Divi faktori ir attiecināmi uz **ģimeni**. Viena konstatētā situācija, kad pakalpojums visdrīzāk nebūs pieprasīts, saistās ar ģimenes struktūru un šīs struktūras nodrošinātajiem resursiem – pakalpojumu nevajag tad, ja ģimenei jau ir resursi bērnu uzraudzības nodrošināšanai, t.i., ir izstrādātas savas bērnu uzraudzības formas, tajās iesaistās citi ģimenes locekļi. Nevajadzētu pieņemt, ka pakalpojums vienmēr tiks piedāvāts „tukšā vietā” (praktiski tas iespējams visdrīzāk tikai tad, ja pakalpojuma sniegšana tiek uzsākta, piemēram, brīdī, kad māte atgriežas darbā no bērna kopšanas atvaļinājuma) – realitātē tam ir jāspēj būt konkurētspējīgam ar pastāvošajām bērnu uzraudzības formām. Cits

konstatētais gadījums raksturojams kā pārāk augsts darba īpatsvars laika resursu sadalījumā. Šis faktors ir izteikti subjektīvs, taču vairāk raksturīgs sievietēm – ja, izmantojot aukles pakalpojumu, radīsies sajūta, ka tiek strādāts „par daudz”, bet ar bērnu pavadīts „par maz” laika, tas var mudināt no pakalpojuma atteikties vai vismaz to izmantot mazākā apjomā.

Vienkārši es varēju papildus vairāk strādāt, un pēc tam es sapratu vienkārši, ka es netiku galā ar mājas darbiem. Vienalga man nav laika bērniem, man cieš ģimene, jo strādāt ir viens, bet forša, laba auklīte nāk un paliek ar bērnu. Bet tāpat – es jau neesmu ar bērniem, ar vīru neesmu, un mājās ir pilnīgākais bardaks. Un tāpēc arī es nolēmu, ka nē tomēr – man tik daudz strādāt tieši nevajag. (110102)

Tika konstatētas arī situācijas, kas raksturojamas kā administratīvais slogs. Vispirmām kārtām pakalpojums netiks izmantots vai tiks izmantots reti, ja tas būs organizatoriski neērts tā saņēmējiem. Otrkārt, var būt situācijas, kas saistītas ar auklu nevēlēšanos pakalpojumu legalizēt. Ja ģimenei ir sadarbība ar aukli, kuras pakalpojums tiek vērtēts kā ļoti labs un profesionāls, tad šāda aukle zināmā mērā var diktēt savus pakalpojuma sniegšanas nosacījumus – ģimene neizvēlēsies viņas vietā citu aukli tikai tāpēc, ka pakalpojums būs legāls. Legāla pakalpojuma saņemšanas nosacījumiem jābūt īpaši izdevīgiem, lai šāda nomaiņa tiktu apsvērta.

Ļoti nozīmīgs faktors, kas var pakalpojuma sniegšanu nobremzēt, ir drošība – ja saņēmējiem nebūs pārliecības par pakalpojuma drošību, viņi neriskēs ar saviem bērniem. Līdz ar to arī saprotama virknes pakalpojuma saņēmēju vēlme, lai pašvaldība uzņemās atbildību par pakalpojuma kontroli, lai arī vaicāti, kā tas praktiski būtu paveicams, viņi reti spēj sniegt konkrētus ieteikumus.

Projekta gaitā tika konstatēti gadījumi, kad vecāki nebija gatavi izmantot nepazīstamas aukles pakalpojumu, tā vietā izvēlējās bērnudārzu, tomēr praksē tas nozīmēja, ka pakalpojums gandrīz netika izmantots, jo bija neērts. Un neērts var būt arī aukles pakalpojums, ja tas nav pietiekamā mērā pielāgots ģimenes vajadzībām. Kā negatīvu projekta dizaina aspektu vecāki min, piemēram, nosacījumus pakalpojuma sniegšanā, kas nav piemēroti gadījumam, kad darbs sākas naktī. Projekta nosacījumi paredz, ka aukle ierodas pie pakalpojuma saņēmēja naktī. Tomēr, tas nozīmē, ka pakalpojumu var sniegt vai nu cilvēki ar autovadītāja apliecību un automašīnu, vai arī viņiem jāierodas jau iepriekšējā vakarā, vai arī aukles pakalpojuma izmaksām jāpieskaita taksometra izmaksas. Savukārt, ja bērns tiek pieskatīts citur, nevis savās mājās, tad bērns ir jāved naktī uz vietu, kur viņš pēc tam turpinās gulēt – tā tad pusi nakts viņš pavadīs vienā gultā, otru pusi citā. Vecāki uzskata, ka šāda kārtība nav bērnam labvēlīga. Tādējādi, lai nodrošinātu bērnam labvēlīgu pieskatīšanu, vecākiem nepieciešams par vakara stundām, kad viņiem turklāt pakalpojums faktiski nav nepieciešams, pašiem piemaksāt auklei, kāpinot pakalpojuma izmaksas. Šajā gadījumā vieglāk jautājumu ir risināt, ja bērnu pieskata radnieks.

Visbeidzot jāņem vērā situācijas nepastāvība – nepieciešamība pēc šāda pakalpojuma ir izteikti situatīva. Var mainīties darba laiks, ģimenes situācija, kas ļauj bērnu pieskatīšanu nodrošināt pašiem, vai, tieši otrādi, pakalpojums kļūst nepieciešamāks. Tas ir konstatēts arī to valstu pieredzē, kuras projekta ietvaros apkopotas (Dānija, Kanāda)¹³, un Latvijas situācija nebūs unikāla. Pakalpojuma

¹³ Elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumi darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku, tiesiskais un politiskais ietvars. Projekta „Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku” pētījuma veikšana. SIA „Projektu un kvalitātes vadība”, 2017.

nodrošinātājiem jārēķinās, ka pēc tā var rasties vai zust nepieciešamība jebkurā brīdī. Un bērnodārzam šādu elastību nodrošināt ir problemātiski un nesamērīgi dārgi – šajā gadījumā aukle ir optimāls risinājums.

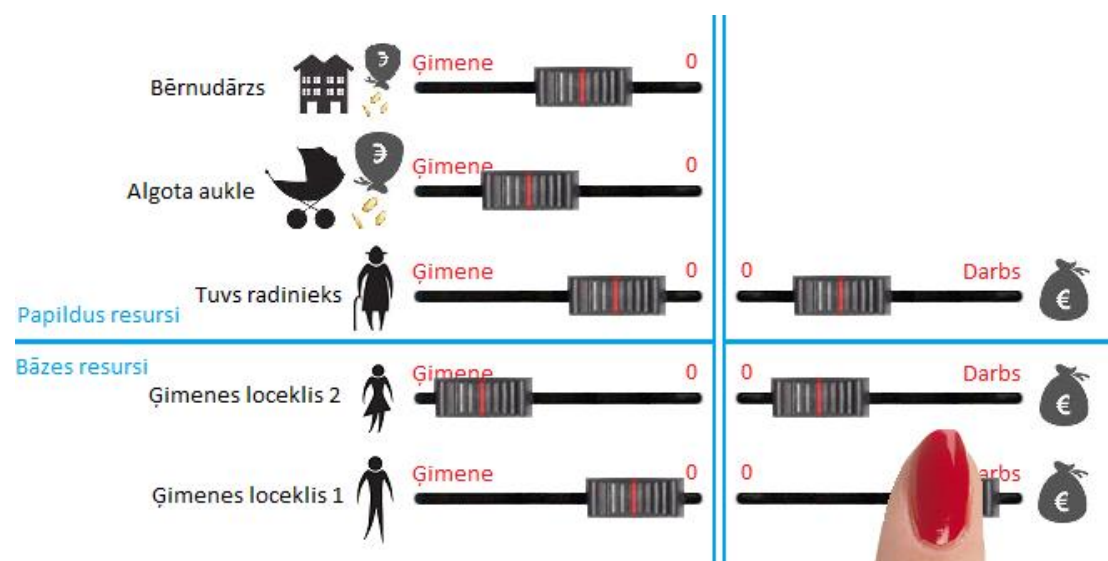
Atlikušajā projekta gaitā jāturpina šo faktoru izpēti, lai tos precizētu un ļautu izvairīties no pakalpojuma neveiksmīga dizaina, kas tādējādi padarītu to neizmantojamu.

3.2.3. Vecāku ar nestandarta darba laiku interešu loks pakalpojuma kontekstā

Vecākiem ar nestandarta darba laiku var identificēt divus galvenos interešu laukus: vienu, kas saistīts ar (1) pilnvērtīgu ģimenes dzīves organizāciju, otru, kas saistīts ar (2) pilnvērtīgu darba dzīves organizāciju. Ģimenes un darba dzīves saskaņošana arī parādās tajā, kādā mērā izdodas abus minētos laukus saskaņot.

Spēja savienot darba un ģimenes dzīvi ir atkarīga no daudziem faktoriem – tādiem kā ģimenes struktūra, bērnu uzraudzības formālās un neformālās iespējas, darba laika organizācija uzņēmumā, darba specifika, darba devēja izpratne, kolēģu atbalsts u.c.

9.attēls. Ģimenes un darba dzīves saskaņošanas process ģimenē, kas attēlots kā pulsts.

Ja mēģina to attēlot shematiski, iespējams iegūt aptuveni tādu skatījumu, kāds pulsts formā sniegts 9.attēlā. Attēlotajā divu pieaugušo cilvēku ģimenē mēģināts rast līdzsvaru starp darbam un ģimenei veltīto laika apjomu, kur ļoti būtisks paralēls aspekts ir ģimenes budžeta ienākumu un izdevumu daļas līdzsvarošana. Procesā nereti bez maksas iespējams iesaistīt tuvus radniekus, tomēr tas saistās gan ar iespēju viņus uz to motivēt, gan ar viņu pašu iespējām pelnīt (kas rada mērķu konfliktu, ja budžets ģimenei ar šo cilvēku ir kopīgs – ar bērnu pavadītais laiks nozīmē laiku, kad šis cilvēks nevar pelnīt). Ja ģimenē ir tikai viens pieaugušais, tad saskaņošanas process ir ievērojami grūtāks – lai arī ģimenei un darbam veltītie slēdži visdrīzāk būs līdzsvarā, tomēr to pozīcija būs tuva maksimālajai, kas draud ar izdegšanas risku, ja vien netiek nozīmīgā mērā piesaistīti ārējie resursi (ģimenes dzīves līmenī tie būtu radnieki, aukle, bērnodārzs).

Ārējie papildus resursi – kā algota aukle vai bērnudārzs – ģimenes un darba dzīves līdzsvarošanā var tikt iesaistīti atkarībā no ģimenes iespējām par šo pakalpojumu maksāt un šī pakalpojuma dizaina atbilstības ģimenes vajadzībām. Ja ārējie pakalpojumi ir pieejami izmaksu ziņā un risina ģimenes problēmas, tie tiks izmantoti, ja nē – pēc tiem nebūs pieprasījuma.

Saistībā ar **pilnvērtīgu ģimenes dzīves organizāciju**, apkopojot pētījumā līdz šim noskaidroto, iespējams norādīt uz šādiem instrumentiem tās nodrošināšanai:

1. Attiecību kvalitāte ģimenē kopumā ir pamats tam, lai ģimenes dzīve būtu pilnvērtīga;
2. Pakalpojuma kontekstā ir svarīgs pienākumu sadalījums ģimenē – ja tas nav sabalansēts tā, lai atbilstu abu dzīvesbiedru izpratnei par pareizu un taisnīgu dalījumu, vai arī kāds no vecākiem vienkārši ar sev uzticēto apjomu netiek galā, ilgtermiņā pastāv risks ģimenes dzīvei kopumā. Viens no veidiem, kā šo jautājumu risināt – piedāvāt institucionalizētu atbalstu, piemēram, bērnu uzraudzībai.
3. Ja ģimene patstāvīgi nespēj nodrošināt bērnu aprūpi vai arī tai tas ir komplicēti, svarīgs ir bērnu uzraudzības pakalpojums nepieciešamajā laikā – ja to nav, ģimene meklē alternatīvus risinājumus, kuri var būt nedroši, nodarbinātību un/vai dzimstību mazinoši u.tml. – tas ir, bērnu uzraudzības pakalpojuma neesamība nepieciešamajā laikā pastarpināti ietekmē gan publisko pārvaldi, gan darba devēju;
4. Visbeidzot jānorāda uz bērnu aprūpes kvalitāti kā būtisku instrumentu pilnvērtīgas ģimenes dzīves nodrošināšanai – šajā punktā saskaras darbinieku un publiskās pārvaldes intereses, jo mūsdienu sabiedrībā publiskā pārvalde uzņēmusies funkcijas gan noteikt kvalitātes standartus, gan arī zināmā mērā nodrošināt pašu pakalpojumu. Tāpat izpratne starp darbinieku un publisko pārvaldi par to, kādai kvalitātei būtu jābūt un kā tādu nodrošināt, var atšķirties.

Pilnvērtīga darba dzīves organizācija ir otrs aspekts, kam jābūt līdzsvarā ar ģimenes dzīves organizāciju. Tas ietver šādus instrumentus:

1. Nodarbinātības faktu kā tādu – ja vien cilvēkam nav citu ienākumu vai uzkrājumu, viņam nākas naudu pelnīt darba tirgū. Tādējādi nākas vienoties ar darba devēju par abpusēji pieņemamiem nodarbinātības nosacījumiem;
2. Darba algu kā būtisku sastāvdaļu, no kuras atkarīgs daudz kas cits – algai jābūt pietiekamai, lai varētu finansēt ģimenes dzīvi, tomēr tās pelnīšanai jāaizņem tik daudz laika, lai atliktu arī ģimenes dzīvei;
3. Karjeras iespējas, kuras ir būtiskas daudziem darbiniekiem, lai realizētu sevi profesionāli un veicinātu algas pieaugumu. Karjeras iespējas saistās ar to, kādā pakāpē notiek iesaistīšanās darba dzīvē, tomēr iesaistei jābūt tādai, lai atliktu laiks arī ģimenei;
4. Apmierinātību ar darbavietu – projektā iesaistītie darbinieki šādu terminoloģiju nelieto, tomēr par tās pastāvēšanu var spriest netieši – no tā, ka nepastāv vēlme esošo darba attiecību vietā dibināt citas;
5. Visbeidzot jānorāda uz darba kavējumiem – regulārus darba kavējumus bērnu slimības dēļ un grūtības organizēt savu privāto dzīvi un specifiski bērnu pieskatīšanu darba ņēmēji skata kā aspektu, kas ietekmē viņu darba algu un izaugsmes iespējas darba vietā. Līdz ar to privātās dzīves aspekti tiek uztverti kā traucēklis pilnvērtīgas darba dzīves organizācijai.

Darba devējs ir ieinteresēts šos kavējumus mazināt. Darbinieka intereses, protams, šajā gadījumā neatšķiras (vismaz parasti, lai arī projektā tika konstatēts gadījums, kad radās šaubas to vai darbinieces mērķis nav strādāt iespējami maz), jo no tā atkarīga viņa darba samaksa, un šeit pakalpojums var palīdzēt, ja spēj nodrošināt aukles pakalpojumu bērna slimības gadījumā.

Darba un ģimenes dzīves saskaņošana ir būtisks aspekts, lai veiksmīgi varētu tikt realizēti mērķi abās jomās, tomēr tas nereti nav vienkāršs uzdevums, jo intereses dažādos laukos var radīt savstarpēju konfliktu. Intervijās darbinieki par savu ģimenes un darba dzīves saskaņošanu runā, gan norādot uz resursiem, kas ļauj to darīt, piemēram, ģimenes atbalstu, radnieku un bērnu pieskatītāja atbalstu, gan veidiem, kā laiks tiek organizēts ģimenes ietvaros, nodrošinot pienākumu sadalījumu. Plašāk par dažādiem ģimenes modeļiem un esošajām darba un ģimenes dzīves saskaņošanas praksēm sniegta informācija pētījuma priekšizpētes ziņojumā¹⁴.

¹⁴ Ieteikumi optimālai bērnu aprūpes pakalpojumu organizācijai. Projekta „Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku” pētījuma veikšana. SIA „Projektu un kvalitātes vadība”, 2016.

3.3. Darba devēju pārstāvju skatījums uz pakalpojuma nepieciešamību un pieredze

3.3.1. Pakalpojuma pozitīvās ietekmes faktori

Darba devēju intervijās atšķirībā no publiskās pārvaldes un darbinieku intervijām iespējams izkristalizēt tikai divas faktoru grupas – nodarbinātības un ģimenes dzīves. Par bērnu drošības faktoriem darba devēji nerunā (izņēmums ir situācijas, kad darba devējs ir vienlaikus arī pakalpojuma saņēmējs, tomēr šajā gadījumā tās drīzāk ir rūpes par savu, nevis darbinieku bērnu drošību), jo tas ir pārāk tālu no viņu interešu loka.

Nodarbinātības faktori

Runājot par nodarbinātības faktoriem, jāsaka, ka darba devēji sagaida pozitīvu ietekmi uz uzņēmuma rādītājiem. Šie rādītāji var atšķirties atkarībā no darba devēja specifikas. Tā kā eksperimentālajā grupā ir maz privātu uzņēmumu, kuriem būtu mērāma produktivitāte, bet vairāk tādu, kur būtiski nodrošināt funkcionēšanas stabilitāti, tad ar šiem rādītājiem parasti tiek saprasta zemāka darbinieku mainība, kā arī mazāka prombūtne slimības dēļ, respektīvi, tas, ka uzņēmums var ar darbinieku rēķināties lielākā mērā, nekā bez šāda pakalpojuma.

Mazāka prombūtne slimības dēļ ir veids, kā nereti intervijā tiek pamatota pakalpojuma nepieciešamība. Darba devēju pārstāvji gan atzīst, ka tas ir normāli, ja darbinieks savas vai bērna slimības gadījumā pavada laiku mājās, tomēr vairums arī saka, ka slimošana sagādā grūtības vai neērtības. Pārāk bieža neierašanās darbā apgrūtina darba procesa organizēšanu, tāpēc sākotnējo interviju laikā vairāki darba devēji puda gaidas, ka iesaistīšanās projektā un elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojuma sniegšana samazinās pārejošas darba nespējas ilgumu bērnu slimības dēļ.

Piemērs – bērns ir saslimis, abi vecāki strādā šeit. Mamma paņem slimības lapu. Skaidrs, kādam ir jāpieskata. Šādā gadījumā – ko mēs varētu līdzēt tādā griezumā? Jo arī vecākam [...] neviena aukle neņem slimu bērnu. Ir tāda fāze – ne gluži vesels, bet nav slim. Tās bērnu saslimšanas ir daudz. Izņēmumam tas izmaksā daudz laika, jo jābūt kādam aizvietotājam. (Valmieras stikla šķiedra)

Tādējādi arī no darba devēju intervijām izriet ekspektācijas, ka aukles pakalpojumi varētu nevis novērst slimības lapu ņemšanu bērnu slimības dēļ, bet saīsināt to ilgumu.

Tāpat projekta laikā tika secināts, ka, veidojot elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumu, nepieciešams precīzi norādīt, vai tie ir pieejami laikā: (1) kad bērns ir slim, (2) kad slim ir pats vecāks. „Rīgas satiksmes” pārstāvji norādīja uz situāciju, kad kāda no projektā iesaistītajām personām ilgstoši slimoja un vienlaikus izmantoja projekta pakalpojumu. No uzņēmumu pārstāvju skatupunkta tā netiek skatīta kā veiksmīga situācija, jo rada uzņēmumam papildus izdevumus, tādējādi līdzdalība projektā uzņēmumam kļūst neizdevīgāka un mērķis nodrošināt, lai darbinieks var veikt savus darba pienākumus, netiek nodrošināts. „Rīgas satiksmes” pārstāve uzskata, ka optimāli būtu, ja pakalpojums būtu pieejams tikai bērna slimības laikā, bet ne vecākam slimojot. Izstrādājot pakalpojuma saņemšanas nosacījumus uzņēmumā, šis ir jautājums, kuru nepieciešams darbiniekam ar daba devēju starpā pārrunāt un iekļaut līgumā.

Tāpat jāreķinās, ka darba devēja interešu kontekstā svarīgs ir slimības ilgums kā tāds. Projekta laikā tika identificēts gadījums, kad sievietei, kas viena audzina dvīņus un kura bija pētījuma eksperimentālajā grupā, vienam no bērniem tika diagnosticēta slimība, kurai nepieciešama ilgstoša ārstēšana. Tehniski māte darbā būt nevarēja, tomēr aukle bija nepieciešama otra bērna pieskatīšanai. Šajā kontekstā darba devējs nebija ar mieru apmaksāt ilgstoši pakalpojumu vecākam, kas nevar veikt savus darba pienākumus. Jārēķinās, ka darba devējs šādās situācijās, kad jāpieņem individuāls nevis tipveida lēmums, var vadīties arī no tāda apsvēruma kā darbinieka „vērtīgums” uzņēmuma kontekstā, viņa aizvietojamība ilgtermiņā – konkrētajā situācijā sieviete bija pirms dažiem mēnešiem atgriezusies no bērna kopšanas atvaļinājuma, tādējādi par neaizvietojamu ilgtermiņā nebija uzskatāma.

Zemāka darbinieku mainība ir vēl viens no argumentiem, kā uzņēmumi pamato nepieciešamību apmaksāt bērnu uzraudzības pakalpojumu nestandarta laikā. Ar to šajā gadījumā tiek saprasta ne tikai esošo darbinieku noturēšana, bet arī jaunu darbinieku piesaiste. Subjektīvi sniedzot novērtējumu darbinieku mainībai savās institūcijās, tiek minēti dažādi raksturojumi. Ir darba devēju pārstāvji, kuri mainību savā institūcijā skata kā lielu, ir arī tādi, kuri uzskata, ka tās nav vispār vai tā ir ļoti neliela. Mainība netiek raksturota kā viendabīga arī vienā darbavietā dažādu profesiju vidū. Piemēram, „Jaunā Rīgas teātra” aktieru trupa ir gandrīz nemainīga, maza mainība ir arī „Latvijas Gaisa satiksmē”, savukārt ir uzņēmumi, kur mainība skatīta kā liela, piemēram, apsardzes uzņēmumā „Grifs” vai lielveikalos. „Rīgas satiksmē” liela mainība ir kontrolieriem un autobusu vadītājiem, arī mehāniķiem, taču ne tramvaju un trolejbusu vadītājiem.

Mainība darba devējus satrauc, jo palielina izmaksas, kā arī traucē nodrošināt uzņēmuma darbības procesus.

Katru reizi ņemt kādu jaunu puisī apmācīt – tas ir laiks nelietderīgi iztērēts. Labāk lai paliek pieredzējis montieris, nevis paņem jaunu. [...] Principā montieri ir stabilāki, un būvstrādnieki mainās biežāk, jā. (Bromus)

Mainību ietekmē arī tas, vai pienākumu veikšanai nepieciešama specifiska izglītība (lidosta, slimnīcas), cik liela varbūtība ir atrast līdzīgu darbu citur, darba prestižs, izaugsmes iespējas, cik interesants ir darba saturs, alga u.c. Projektā iesaistītajām medicīnas iestādēm darbinieku mainība sagādā problēmas realizēt savas funkcijas.

Medicīnā vispār ir mainība un problēmas. Mums apmēram katru gadu 400 darbinieku aiziet un tikpat atnāk. Šogad pirmo gadu [ir] izdienes pensijas, mums ir aptuveni 77 mediķi un 40 šoferīši, kas ir aizgājuši izdienes pensijās. Šoferīšus varam dabūt, un tie mums katru dienu piesakās. Bet kas attiecās uz ārstniecības personām – ja aiziet pieredzējuši, sertificēta ārstniecības persona, vietā nāk koledžu pabeigušais jaunais talants, kas ir jāaudzina... Līdz brīdim, kad viņš sasniegs eksperta līmeni, vai ne. Nāk iesācēji. Tā kā mēs esam gatavi paaudžu maiņai, ņemam darbā Y paaudzi, un nāk jau Z paaudze lēnām. [...] Jaunieši pilnīgi noteikti mainās dēļ izaicinājuma. Norvēģija, Francija, Vācija. (NMPD)

Projektā saņemtais pakalpojums nevar tikt vērtēts kā izšķirošs arguments, lai mazinātu darbinieku mainību, ja ir problēmas ar pamatlīdētām – vispirmām kārtām algu. Ja tiek paaugstināta alga, ietekme ir jūtama.

Mums nav liela mainība, bet viņa ir. Es neteiktu, ka liela mainība, jo īpaši no pagājušā gada, kad tiek paaugstinātas algas. Tad redzams, ka ir samazinājums vakancēs un cenšas turēties pie dienesta. Vismaz pašlaik. (VUGD)

Projekta laikā darba devēji nav vērtējuši darbinieku mainību kontekstā ar pakalpojuma lietošanu, jo uzskata, ka pasākums ir vērsts uz salīdzinoši mazu grupu, un līdz ar to būtiski nevar ietekmēt mainību visā uzņēmumā. Šādi var veicināt noteiktu darbinieku noturēšanu/piesaisti, tomēr nozīme ir arī uzņēmuma darbinieku vecumstrukturai – pakalpojums ir vērsts uz specifisku vecumgrupu.

Darba produktivitātes paaugstināšana ir vēl viens no darba devēju pieminētiem faktoriem, kas tiek izmantots pakalpojuma pamatojumā, tomēr parasti tā netiek mērīta (un pat nevar tikt mērīta), jo uzņēmumu funkcijas nav saistītas ar ražošanu. Sabiedriskajā sektorā produktivitāte, ja tā pastāv, tiek specifiski definēta atkarībā no darbavietas specifikas.

Produktivitāte netiek mērīta. Brigādēm iedalīts laiks gaidīšanas režīmā, bet regulēts. Dispečeriem tiek skatīts, cik pieņemti zvani, cik kvalitatīvi, tas tiek analizēts. Darbinieki ir profesionāļi savā jomā, un tāpēc arī noguruši ir spējīgi strādāt. (NMDP)

Tāpat „Rīgas Satiksmes” intervijā tika norādīts, ka remontstrādnieki ir viena no retajām kategorijām, kur iespējams runāt par produktivitāti, kamēr transporta līdzekļu vadītājiem laba darba kritēriji ir saistīti ar grafika ievērošanas precizitāti un saņemtajām sūdzībām.

Dažos gadījumos pieprasīt produktivitāti pat var būt bīstami – piemēram, Gaisa satiksmē darba laiks nedrīkst būt pārāk garš, jo darbiniekiem ir ļoti liela atbildība un nepieciešamība ilgstoši koncentrēt uzmanību.

Produktivitāte noteikti ir aktuālāks jautājums ražojošajiem uzņēmumiem. Tomēr pētījumā pašlaik ir pārstāvēts viens šāds uzņēmums. Cēlonis mazai ražojošo uzņēmumu pārstāvniecībai ir tas, ka ražojošās sfēras pārstāvji sarunās ar projekta pārstāvjiem norādīja, ka viņi nav ieinteresēti projektā piedalīties. Grūtības bija pat ar ražojošo uzņēmumu piesaisti kontroles grupai.

Projektā ir daži nelieli uzņēmumi, kas sniedz pakalpojumus (piemēram, ventilācijas sistēmu uzstādīšana un uzturēšana). Tajos produktivitāte kā tāda gan ir būtiska, tomēr kvantitatīvi to uzņēmumi nemēra, jo situāciju vadība spēj pārraudzīt arī bez šādiem mērījumiem. Viens no šo uzņēmumu pārstāvjiem intervijā tieši norāda, ka uzskata – produktivitāte viņu uzņēmumā ir augsta, un vecākiem ar bērniem produktivitāte ir augstāka, jo viņiem piemīt prasmes labāk plānot savu darbu, kā arī darbavietā ir vairāk nepieciešama. Bērni motivē darbiniekus strādāt ātrāk un vairāk.

Kopumā es nedomāju, ka kāds uzņēmums Latvijā var augstāku produktivitāti kā šeit [Cubies] uzrādīt. Nopietni. [..] Tie, kam ir bērni, cenšas vairāk, jo svarīgāk saglabāt darbu, un dienas plāns ir precīzāks. (Cubies)

Visbeidzot jānorāda, ka elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma sniegšana priekšizpētes posmā tika skatīts kā rīks **darbinieku apmierinātības veicināšanai**. Darba devēju pārstāvji darbinieku mainību saista ar viņu apmierinātību.

Nodrošināt līdzfinansējumu man joprojām ir izdevīgi. (..) Darbiniece ir visnotaļ apmierināta pati. Jo cilvēku jau nevar piespiest kaut ko darīt. Es esmu pēc būtības liberālis, tāpēc arī valsts iestādēm nevajadzētu iejaukties cilvēka dzīvē un izvēlē vispār. Bet šis ir ļoti labs veids, kā nodrošināt vienādas iespējas. (Cubies)

Tas arī mūs motivēja – mums nav tik daudz jāieguldās tajā, mums ir apmierināti gan darbinieki, gan mēs paši. (Gaisa Satiksme)

Vairākos gadījumos (Jaunais Rīgas teātris, Cubies, Simfonetta Rīga u.c.) projektā pakalpojuma sniegšana ir rezultāts darbinieka iniciatīvai, kas skatīts kā pierādījums pakalpojuma vajadzībai. Šajos gadījumos darba devējs vēlas, lai konkrētie darbinieki uzņēmumā ir apmierināti, un dažos gadījumos pakalpojums netiek nodrošināts visiem darbiniekiem, kuri tam kvalificētos. Šo argumentu lieto to uzņēmumu pārstāvji, kuros ir darbinieki ar augstu specializāciju.

Divu uzņēmumu pārstāvji skata pakalpojumu kā rīku „labo” darbinieku (ar noteiktu nostrādāto stundu skaitu, bez disciplinārsodiem) apbalvošanai, kā papildus labumu, ar ko darbiniekus var motivēt vēl labākam darbam, kā arī pakalpojums tiek aplūkots kā iespējams rīks uzņēmuma sociālās politikas veidošanai, apmaksājot pakalpojumu specifiskām darbinieku grupām, piemēram, vientuļajiem vecākiem vai vecākiem, kuriem ir bērni ar funkcionāliem traucējumiem.

Lielākie projektā iesaistītie darba devēji atzīst, ka regulāri veic darbinieku apmierinātības pētījumus, iespēju robežās strādājot ar aspektiem, kas darbiniekiem rada neapmierinātību.

Bet mums katru gadu notiek šīs aptaujas. Ir jau visādas citas nianšes, kas varētu neapmierināt – alga un tādas lietas. (Bērnu un jauniešu centrs)

Mazākie darba devēji veic pārrunas ar darbiniekiem un uzskata, ka apmierinātību ar darbu no darbinieka uzzina regulārās sarunās.

Tomēr atkārtoto interviju laikā darba devēju pārstāvji atzīst, ka, pētot darbinieku apmierinātību, neiekļauj papildus jautājumus par elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojuma ietekmi uz darbinieku apmierinātību, un līdz ar to nezina, vai pakalpojumam ir kāda ietekme. Viņi sagaida pierādījumus par pakalpojuma ietekmi uz darbinieku apmierinātību no pētniekiem.

Būtiski šajā kontekstā ņemt vērā to, ka vismaz pēc savas iniciatīvas darbinieki intervijās tādu faktoru kā apmierinātība ar darbu nepiemin, kas gan, protams, nenozīmē, ka tā projekta laikā nav mainījusies.

Ģimenes dzīves faktori

Atsevišķos gadījumos darba devēji pamato pakalpojuma ieviešanas nepieciešamību arī ar tādu ģimenes dzīves faktoru kā **ģimenes dzīves kvalitātes uzlabošana**. Darbinieka grūtību mazināšana, nodrošinot bērna pieskatīšanu un atbalstu darba un ģimenes dzīves salāgošanai, tiek saistīta ar darba devēja novērojumiem, ka darbiniekiem darba un ģimenes dzīves salāgošana rada grūtības. Reizēm darba devēji izpratni par darbinieku grūtībām saista ar savu personisko ģimenes pieredzi, jo arī paši audzina mazus bērnus. Trīs gadījumos darba devēji risina projektā paši savas bērnu uzraudzības problēmas un tāpēc apmaksā pakalpojumu arī saviem darbiniekiem.

Es arī pats izmantoju šo pakalpojumu. Es, lai gan skaitos valdes loceklis, man ir tāpat nenormēts darba laiks, bieži vēl atgriežos mājās. Man pašam šis pakalpojums ir nepieciešams, tāpēc lieliski saprotu, ja kāds no darbiniekiem ir gatavs izmantot šo pakalpojumu. (Bromus)

Arī darbinieki uzskata, ka darba devēji ar bērniem labāk izprot savu darbinieku vajadzības ģimenes un darba dzīves salāgošanai ir atsaucīgāki gadījumos, ja bērni slimo vai ir jādodas, teiksim, uz bērnudārzu pasākumiem. Arī priekšizpētes laikā tika secināts, ka darba devēji ar bērniem bija iekļūtīgāki pret darba ņēmējiem ar bērniem, jo saprot un ir piedzīvojuši līdzīgas praktiskās grūtības tām, ar ko saskaras viņu darbinieki.

Tomēr lielākā daļa darba devēju darba un ģimenes dzīves saskaņošanu skatīja kā darbinieku pašu atbildību. Piemēram, „Simfonetta Rīga” pārstāvis skaidro:

Es pastāvēšu uz to, ka ļoti jājaucas tajā [ģimenes dzīvē] darba devējam nav. Mēs apsveicam darbinieku bērnus Ziemassvētkos ar dāvanām, mums tāpatās ir kopīgas svētku reizes kā kolektīvam, kad pabeigusies sezona vai kāds nozīmīgs notikums. Bet kā Jūs to domājat? Regulāra tikšanās ar darbinieku bērniem mums nav. Nezinu arī, vai darbs un ģimene būtu tik tuvu jāsaliek kopā – tā tomēr ir privātā dzīve. Bet, protams, ka ir kādi problēmjautājumi, mēs to visu risinām un iespēju robežās palīdzam. Bet nekas tāds saasināts nav bijis. (Simfonetta Rīga)

Savu atbildību šie darba devēji saredz kā papildus atbalsta sniegšanu, kas izriet no viņu labās gribas, nevis ir specifisks darba devēja pienākums.

Ja darbiniekam neiet labi mājās, viņam neies labi darbā, un visas tās neapmierinātās vajadzības nāks uz āru. Domāju, ka darba devējs ir noteikti gatavs atbalstīt, iesaistīties un saprast šīs te ģimenes problēmas. Ja mēs gribam teikt, ka darbinieks ir vērtība, tad arī ģimene tai skaitā, ja. (NMPD)

Būtiski, ka darba devēja interese šajā kontekstā neizriet no cilvēkmīlestības, bet drīzāk satraukuma, vai darbinieka sarežģījumi negatīvi neietekmē darba procesus.

3.3.2. Faktori, pie kuriem pakalpojums zaudē jēgu

Pirmais un nozīmīgākais darba devēju arguments, kāpēc pakalpojums var nebūt dzīvotspējīgs, saistās ar **finansēm** – ja uzņēmumam nepietiek līdzekļu vai ir citas to izlietošanas prioritātes. Turklāt šajā gadījumā jāsaka, ka, lai novērtētu darba devēju attieksmi pret pakalpojuma nepieciešamību, nedrīkst vadīties tikai no intervijām, kas veiktas ar projekta dalībniekiem. Par attieksmi pret pakalpojumu vispirmām kārtām liecina tieši uzņēmumu pārstāvju atteikumi piedalīties projektā. Finansiālie argumenti, ko lietoja, lai pamatotu atteikšanos piedalīties gan eksperimentālajā, gan kontroles grupā galvenokārt bija šādi:

- Darba devējam nav lieku resursu, lai līdzfinansētu aukļu pakalpojumu projektā;
- Darba devējs nevarēs pakalpojumu atļauties pēc projekta beigām, un tas var radīt darbinieku neapmierinātību pēc projekta beigām.

Cits faktors, kas arī parādījās tieši atteikumā piedalīties projektā, nevis projekta dalībnieku intervijās, saistās ar ģimeni – darbiniekiem ir lielāks vidējais vecums, tādējādi ir nedaudz mazu bērnu vai tādu nav vispār – līdz ar to bērnu uzraudzības pakalpojums vairs nav aktuāls. Šādā gadījumā uzņēmums var vadīties no lielākās daļas darbinieku situācijas, īpaši tas sakāms par lieliem uzņēmumiem, kas sava mēroga dēļ tik ļoti neiedziļinās katra darbinieka situācijā kā mazākie uzņēmumi.

Vēl kāda faktoru grupa saistās ar nevajadzīgu administratīvo slogu. Daļa no uzņēmumiem, kas projektā piedalījās, minēja, ka pakalpojuma uzraudzības mehānisms rada administratīvo slogu – ir jāsalīdzina darbinieku darba laiki ar aukļu atskaitēm. Kā alternatīvs risinājums, viņuprāt, varētu būt, piemēram, sistēma, kas nosaka, ka aukles pakalpojuma apjoms nedrīkst pārsniegt nostrādāto nestandarta stundu skaitu, neprasot, lai aukles pakalpojumi tiktu sniegti tikai un vienīgi nestandarta laikā. Raksturīgi gan, ka vairāki lielākie uzņēmumi, kuriem šis slogs bija lielāks nekā mazajiem, to nesaskatīja kā būtisku problēmu.

Projekts bija ērts un no administratīvā procesa ērts, bija maz papīru. Tas bija pozitīvi, bija maz birokrātijas. To mēs arī visiem sakām. Mums no domes visu gatavoja, un sadarbība bija ērta un joprojām ir. (Lidosta „Rīga”)

Mums nebija nekas daudz jādara, tikai jāparaksta līgums un cilvēku pūlis jāinformē, lai pieteiktos, un tā dokumentālā daļa. No mūsu puses tā nebija liela ķēpa, jo esam daudzos Eiropas projektos, un forši bija, ka LM un pašvaldība izdarīja to mūsu vietā. (VUGD)

Savukārt daļa uzņēmumu, kas izlēma projekta eksperimentālajā grupā nepiedalīties, minēja, ka tie jau ir atraduši citus risinājumus, kas palīdz darbiniekiem veiksmīgāk risināt ģimenes un darba dzīves savienošanu, piemēram, sievietēm ar maziem bērniem neliek strādāt nakts maiņas. Līdz ar to viņu gadījumā projekts neko nerisinātu, taču radītu lieku slogu. Un tā tas būtu vairuma to uzņēmumu gadījumā, kas par šo problēmu jau ir domājuši un nonākuši pie kāda sev piemērota risinājuma (individuāli risinājumi parasti ir precīzāk adaptēti savām vajadzībām, nekā kāda centralizēta risinājuma izmantošana), turklāt tie neparedz nepieciešamību rakstīt un/vai pārbaudīt atskaites trešajām pusēm. Respektīvi, pakalpojums drīzāk ir mērķēts uz uzņēmumiem, kas nestandarta darba laika problēmu vai nu nav piefiksējuši, nav uzskatījuši par pietiekami būtisku vai arī nav raduši tai risinājumu.

Visbeidzot tika minēti faktori, kas saistās ar iespējamo pakalpojuma mērogu – maz darbinieku izrāda interesi par līdzdalību (pirms projekta, ja uzņēmums izlēma neiesaistīties) vai arī maz darbinieku reāli saņem pakalpojumu (ja uzņēmums izlēmis piedalīties). Tomēr, kā liecina atsevišķu uzņēmumu pieredze, bija nepieciešams laiks, lai visi darbinieki, kurus pakalpojums varētu interesēt, par to uzzinātu, tam noticētu vai to attiecinātu uz sevi (piemēram, tajos gadījumos, kad nestandarta darba laiku strādā vīrietis, bet par bērnu aprūpi galvenokārt rūpējas sieviete).

Mūsu darbinieki novērtē šo iespēju, to var redzēt pēc dalībnieku skaita pieauguma projektā. Sākumā baidījās no tā, likām daudz iekšējās reklāmas un aicinājām iesaistīties. Atsaucība bija, bet nebija liela, tagad pie beigām diezgan daudzi paši jautāja, no kuras kuras informācija aiziet, viņus tas interesē. (VUGD)

Projekta kontekstā tika norādīts arī, ka nav pieļaujama darbinieku nevienlīdzība, sniedzot pakalpojuma iespējas tikai trīs pilsētās, ja pats uzņēmums darbojas visā Latvijā.

Konstatēts arī, ka pakalpojums nav interesants tiem darba devējiem, kuru darbinieki salīdzinoši nelielu savu darba daļu strādā nestandarta laikā – racionālāk tad ir šo jautājumu atstāt darbinieku privātai risināšanai.

Tādējādi uzņēmumu pārstāvjiem pastāv daudz un dažādi argumenti, kā pamatot savu neiesaistīšanos. Un līdz ar to uzņēmumu piesaiste elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma līdzfinansēšanā pēc projekta beigām var nebūt vienkārša.

3.3.3. Darba devēju interešu loks pakalpojuma kontekstā

Darba devēju interešu loks pakalpojuma kontekstā ir **nodrošināt darba procesu**. Tas ietver šādus faktorus:

1. Nodarbinātības faktu kā tādu – lai nodrošinātu darba procesu, nepieciešami darbinieki, turklāt, kā uzsvērts intervijās, grūtākais ir tieši labu darbinieku piesaiste. Īpaši uz darbinieku piesaistes problēmu norādīja medicīnas iestādēs, kā arī Valmieras Stikla šķiedra, jo pilsētā ir zemi bezdarba rādītāji. Savukārt publiskā pārvalde var šo procesu uzraudzīt kā ārējs starpšķiru arbitrs, tomēr tā arī pati ir ieinteresēta, lai vienošanās (tāda vai citāda) tiktu panākta un nodarbinātības fakts pastāvētu;
2. Darba devējam ir būtiski samazināt izmaksas, kas saistītas ar darbinieku mainību, jaunu darbinieku apmācību un ievadīšanu darbā. Vienā gadījumā darba devējs arī atzīst, ka pēc projekta beigām aprēķinās, vai izmaksas, kas veidojas, jaunu darbinieku apmācot, ievadot darbā un nodrošinot apģērbu, nav lielākas nekā bērnu uzraudzības pakalpojuma līdzfinansēšana nestandarta darba laikā.
3. Darba kavējumi ir problēma, kas traucē darba devējam organizēt darba procesu, īpaši situācijās, kad darbinieks ir grūti aizstājams. Darba devējs ir ieinteresēts šos kavējumus mazināt. Viens no veidiem, kā to izdarīt, saistāms ar centieniem, izmantojot pakalpojumu, mazināt darbinieku prombūtnes laiku, kas saistās ar bērna slimošanu.
4. Visbeidzot jāmin apmierinātība ar darbavietu – darba devējs ir ieinteresēts, lai darbinieku apmierinātība ar darbu būtu pietiekama efektīvai pienākumu pildīšanai (ja vien viņa nodarbinātības stratēģija nav bieža darbaspēka maiņa, tomēr tāda stratēģija iespējama tikai zemu kvalificētā darbā, kas prasaniecīgus apmācības izdevumus darbavietā). Darbinieku apmierinātības vecināšana un papildus labumu piešķiršana skatītā kā līdzeklis šo mērķu sasniegšanai.

3.4. Procesā iesaistīto pušu interešu karte

Šajā apakšnodaļā sniegsim iepriekš aprakstīto faktoru apkopojumu no iesaistīto pušu – darba devēju, nodarbināto un publiskās pārvaldes – perspektīvas, kā arī nonāksim pie iesaistīto pušu interešu kartes un punktiem, kur dažādu pušu intereses savstarpēji pārklājas vai nonāk pretrunās.

10.attēlā atspoguļoti pakalpojuma sniegšanas pozitīvās ietekmes faktori, kuri no visu trīs pušu perspektīvas detalizēti aprakstīti iepriekšējās nodaļās. Tomēr šobrīd tie uzskatāmi drīzāk par ekspektācijām, respektīvi – tie ietver motivācijas, kāpēc, saskaņā ar iesaistīto pušu uzskatiem, ir vērts iesaistīties projektā, un pamato elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nepieciešamību. Tādējādi šo ekspektāciju nerealizēšanās projekta laikā var mazināt interesi par līdzīgu pakalpojumu nākotnē. Līdz ar to šie faktori turpmākajā pētījuma gaitā kontrolējami (cik un kā tas iespējams), lai pārliecinātos, kādā mērā ekspektācijas realizējušās.

10.attēls. Pakalpojuma pozitīvās ietekmes faktoru apkopojums

	Publiskā pārvalde	Darba ņēmēji	Darba devēji
Nodarbinātības faktori	• Veicina uzņēmējdarbību un nodarbinātību; • Mazina nabadzības risku (īpaši sievietēm un vientuļajiem vecākiem).	• Mazinās darba kavējumi (īpaši sievietēm, vientuļajiem vecākiem, vieglāk aizvietojamajiem darbiniekiem), uzlabojot attiecības ar darba devēju, kolēģiem, paaugstinot ienākumus; • Ļauj saglabāt esošo darbavietu, ja citādi būtu grūti to savienot ar ģimeni; • Iespēja darbā pavadīt vairāk laika (lielāka slodze, virsstundas u.tml.), kas veicina karjeru un paaugstina ienākumus; • Kvalitatīvāk paveikts darbs (jo nav jādodomā par bērna pieskatīšanu).	• Mazāka darbinieku prombūtne slimības dēļ; • Zemāka darbinieku mainība; • Darba produktivitātes paaugstināšana; • Uzlabo apmierinātību ar darbu (t.sk., var piemērot kā papildus " bonusu" labākajiem darbiniekiem).
Ģimenes dzīves faktori	• Mazina laika un finansiālo resursu nevienlīdzību nestandarta darba laiku stādājošajiem, vientuļajiem vecākiem, sievietēm.	• Papildus laika resursi ģimenes dzīvei un savām vajadzībām; • Dzīvesbiedru kopīgi pavadīt laika veicināšana (piemēram, mazinot "spoguļgrafiku" izmantošanu).	• Uzlabo ģimenes dzīves kvalitāti nestandarta darba laiku stādājošajiem (var būt novērojumi, kas dažkārt ir problēmas; daļai tas nāk no pašu pieredzes).
Bērnu drošības faktori	• Pakalpojums ir standartizēts, kas nodrošina uzraudzības iespējas (īpaši aktuāli nelabvēlīgo ģimeņu gadījumā); • Risinājums, ja pašvaldība nevar nodrošināt bērnu dārzu visiem, kam nepieciešams.	• Mazina nedrošas bērnu uzraudzības prakses gadījumus; • Iespēja drošai bērnu uzraudzībai, ja bērnam nav pieejams bērnu dārzs. • Atbilstība vecāku priekšstatiem par aukles kvalitāti.	

Jāsaka, ka minēto ekspektāciju atbilstība realitātei darba ņēmēju gadījumā ir skaidrāka, nekā publiskās pārvaldes vai darba devēju ekspektāciju atbilstība – tas tāpēc, ka darba ņēmēji jau projekta gaitā var novērot savus ieguvumus, savukārt darba devējiem un publiskajai pārvaldei, ja ieguvumi būs novērojami, tad visdrīzāk tas būs tikai projekta rezultātā, nevis tā gaitā – viņi nav tiešie pakalpojuma saņēmēji. Darba ņēmēju gadījumā vairums ekspektāciju, cik iespējams secināt no padziļinātajām intervijām, ir realitātei atbilstošas. Piemēram, vairumā gadījumu pakalpojuma saņēmēji stāsta, ka līdzdalība projektā būtiski uzlabojusi viņu dzīves kvalitāti, samazinājusi spriedzi darbā un mājās, bet īpašu sajūsmu par projekta pieredzi izrāda vientuļie vecāki. Tāpat līdzdalība

projektā ir jāvusi nodrošināt bērniem pieskatīšanu pie reģistrētas aukles, ko daļa informantu ārpus projekta nevar atļauties, jo tas ir dārgāks pakalpojums, ja nav papildus atbalsta no pašvaldības vai valsts.

10.attēlā minētie faktori pakļaujas diezgan viendabīgai klasifikācijai trīs grupās, turklāt nav konstatējamās būtiskas interešu pretrunas – tai skaitā nodarbinātības laukā starp darba devējiem un darba ņēmējiem. Tiesa, pretrunas parādās starp faktoru grupām – respektīvi, uz ģimenes dzīves faktoriem darba devēji norāda reti un drīzāk cita starpā, kamēr darbiniekiem tie ir būtiski, un to balanss ar nodarbinātības faktoriem arī ir galvenā problēma, kam projekts veltīts (sk. 9.attēlu).

Ja pievēršamies faktoriem, pie kuriem pakalpojums zaudē jēgu (sk.11.attēlu), tad redzam, ka aina ir daudz neviendabīgāka, turklāt viens no nozīmīgākajiem faktoriem, ko piemin visi, saistās ar pakalpojuma finansēšanu. Neatrodot balansu starp visu pušu „par dārgu” līmeni, pakalpojums nevar pastāvēt.

11.attēls. Faktoru, pie kuriem pakalpojums zaudē jēgu, apkopojums

	Publiskā pārvalde	Darba ņēmēji	Darba devēji
Finanses	Ja pakalpojums ir par dārgu, ja nepietiek līdzekļu, ja ir optimālāks līdzekļu izlietošanas veids.	Ja pakalpojums ir par dārgu.	Ja uzņēmuma tam nepietiek līdzekļu vai ir citas to izlietošanas prioritātes.
Ģimene		- Ja ir ģimenes resursi bērnu uzraudzības nodrošināšanai. - Ja ir pārāk augsts darba īpatsvars laika resursu sadalījumā.	Ja uzņēmuma darbinieku vecumstruktūra nosaka, ka ir nedaudz mazu bērnu.
Administratīvais slogs	Ja ir pārāk sarežģīta organizēšana, administrēšana.	- Ja pakalpojums ir organizatoriski neērts; - Ja laba, pārbaudīta aukle nevēlas savus pakalpojumus legalizēt.	- Ja pakalpojuma uzraudzība paredz lielu administratīvo slogu; - Ja uzņēmumam jau ir savi problēmas risinājumi.
Drošība	Ja nav kontroles mehānismu, kas ļauj uzņemties atbildību par pakalpojumu.	Ja nav pārliecības par to, ka pakalpojuma sniegšana būs droša.	
Mērogs	Ja pakalpojums ir specifisks, ar šauru mērķauditoriju.		Ja pakalpojumu izvēlas neliels darbinieku skaits.
Situācijas nepastāvība		Ja izmainās darba laiks vai ģimenes situācija, kas ļauj bērnu uzraudzību nodrošināt ar ģimenes resursiem.	

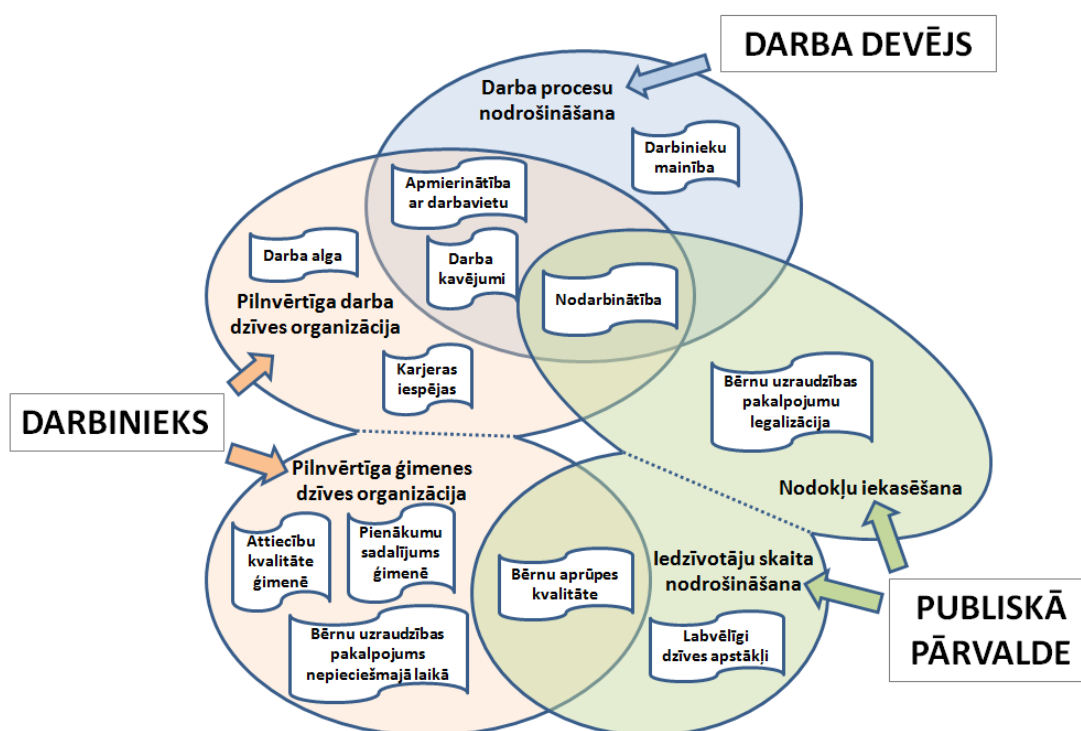
Pārējās faktoru kategorijas un argumentus, neskaitot finanses, iespējams apkopot vēl augstāka līmeņa argumentu grupās iegūstot šādu ainu:

- ☐ Pakalpojums nevar pastāvēt, ja kādai no iesaistītajām pusēm ir ievērojami ērtāk bez tā.
- ☐ Pakalpojuma uzsākšanu apgrūtina bažas par tā kontroles iespējām (vispirmām kārtām bērnu drošības kontekstā).
- ☐ Pakalpojuma potenciālā mērķgrupa ir salīdzinoši šaura un nepastāvīga – tas apgrūtina plānošanu, precīzu mērķgrupas definēšanu, bet darba devējiem un publiskās pārvaldes pārstāvjiem liek apšaubīt, vai problēmai vērts pievērst tik daudz uzmanības.

Veiktās iesaistīto pušu interešu, vēlmju un pozīciju analīzes rezultātā – nonākam pie savdabīgas kartes, kur strukturētā informācija sintezēta vienotā matricā (sk.12.attēlu). Šīs kartes izstrādes gaitā pētnieki centās abstrahēties no deklaratīvajām pušu interesēm, koncentrējoties uz reālajām, kuras pēc būtības nodrošina šo pušu funkcionēšanu un izaugsmi (vai vismaz *status quo* saglabāšanu). Matrica ir būtiska tālākajā pakalpojuma dizaina veidošanā. Tomēr jārēķinās, ka šī karte apkopo šobrīd zināmo informāciju. Veicot papildus izpēti projektā, tā var tikt precizēta, tāpat kā var tikt precizēti 10. un 11. attēlā apskatītie ietekmējošie faktori – jāņem, piemēram, vērā, ka šajā analīzē nav iekļaut tādu pakalpojuma kontekstā būtisku institūciju kā Labklājības ministrija un Finanšu ministrija viedoklis.

Vispirmām kārtām kartē attēloti „kontinenti” jeb interešu lauki, tajos savukārt iezīmējot konkrētus faktorus, kas nodrošina šo interešu lauku pastāvēšanu un darbību. **Darba devēju** primārais mērķis ir nodrošināt darba procesu, un līdz ar to būtiski ir tādi uzņēmuma faktori kā darbinieku mainība, nodarbinātība (ar to saprotot nepieciešamo vakanču aizpildīšanu), darba kavējumi un darbinieku apmierinātība ar darbavietu.

12.attēls. Procesā iesaistīto pušu interešu karte.

Intervijās, kas veiktas ar **publiskajā pārvaldē** strādājošajiem informantiem, var identificēt šādas galvenās vajadzības (ja abstrahēties no publiskās pārvaldes deklarētajām funkcijām, bet koncentrēties uz tās pastāvēšanu ietekmējošajiem pamatfaktoriem):

1. Nodokļu iekasēšana, kas saistīta ar nodarbinātību valstī kopumā un atsevišķās pašvaldībās atsevišķi, kā arī bērnu uzraudzības pakalpojumu legalizācija, kas veicinātu bērnu uzraudzības pakalpojumu iznākšanu no pelēkās ekonomikas zonas,
2. Iedzīvotāju skaita nodrošināšana, kas tiek saistīta ar tādiem faktoriem kā ģimenēm labvēlīgi dzīves apstākļi un bērnu aprūpes kvalitāte.

Cilvēkiem, kas strādā nestandarta darba laiku, saskaņojot darba un ģimenes dzīvi, ir divas šajā saskaņošanā ietvertās vajadzības:

1. Pilnvērtīga darba dzīves organizācija, kur būtiski faktori ir darba alga, karjeras izaugsmes iespējas, apmierinātība ar darbu un daba kavējumi, kā arī darba atrašana kā tāda (kas kartē fiksēta kā „nodarbinātība”, jo skar visu pušu intereses, tādējādi tam jābūt universālam apzīmējumam gan darba devēju, gan publiskās pārvaldes, gan darba ņēmēju gadījumā);
2. Pilnvērtīga ģimenes dzīves organizācija, kur būtiski faktori ir pienākumu sadalījums ģimenē, attiecību kvalitāte ģimenē, bērnu aprūpes kvalitāte un iespēja nodrošināt bērnu uzraudzības pakalpojumu nepieciešamajā laikā.

Aplūkojot attēlu, kurā attēlotas dažādas projektā iesaistīto pušu vajadzības un ietekmējošie faktori, var identificēt tādus faktoros, kas savstarpēji pārklājas divām vai trim no projektā iesaistītajā pusēm. Tas liecina, ka šie faktori pakalpojuma sniegšanas pamatojumā ir nozīmīgāki un līdz ar to tiek vairāk aktualizēti. Tiesa – šī pārklāšanās var nozīmēt gan interešu sakrišanu, gan arī, tieši otrādi, interešu pretrunas. Īpaši būtiski konkrēto faktoru projekta kontekstā ir vērtēt, ja ir pretrunas pušu skatījumā, tādējādi nepieciešams kompromiss.

Publiskajai pārvaldei un cilvēkiem, kas strādā nestandarta darba laiku, aktuāls ir tāds faktors kā **bērnu aprūpes kvalitāte**, kas abu pušu skatījumā tiek saistīta ar bērnu drošību. Kopīgais mērķis ir veicināt to, ka bērni netiek atstāti bez uzraudzības un pieskatīšanu veic cilvēks, kam var uzticēties. Bērna vecāki uzticamu pieskatītāju skata kā pazīstamu cilvēku, bet publiskā pārvalde kā tādu, kas reģistrējies IKVD un ir apmācīts bērnu uzraudzības pakalpojuma veikšanai. Bērnu uzraudzības pakalpojums nestandarta darba laikā var būt risinājums bērnu aprūpes kvalitātes uzlabošanai, vienlaikus arī apmierinot vecāku nepieciešamību pēc bērnu uzraudzības pakalpojuma viņiem nepieciešamajā laikā.

Otra faktoru savstarpējā pārklāšanās veidojas starp darba devējiem un cilvēkiem, kas strādā nestandarta darba laiku, kur abām pusēm savstarpēji pārklājas tādi faktori kā **apmierinātība ar darbavietu** un **darba kavējumi**. Darbinieka apmierinātība ar darbu un darba kavējumi ir aspekti, kas ietekmē to, cik lielā mērā darbinieks vēlas vai spēj pilnvērtīgi veikt savus darba pienākumus, un līdz ar to nodrošināt uzņēmuma procesus. Tomēr šeit var būt interešu pretrunas starp pusēm, jo apmierinātība ar darbu var korelē ar faktoriem, kas mazina uzņēmuma peļņu un konkurētspēju. Arī darba kavējumi ir faktors, kur var pastāvēt pretrunas, jo viena no pusēm pilnīgi noteikti ir ieinteresēta tos mazināt, kamēr otrai var būt citas prioritātes, teiksim, saistībā ar ģimenes dzīvi, laika pavadīšanu ar bērnu, kurš slimo, un tamlīdzīgi.

Faktors, kas sakrīt trim iesaistītajām pusēm, ir **nodarbinātība**. Publiskā pārvalde (biežāk pašvaldību pārstāvji attiecībā uz savu teritoriju) norāda uz nodarbinātības veicināšanu kā vienu no faktoriem, kas ļauj iekasēt lielākus nodokļus un līdz ar to veicina pašvaldības/valsts augšupeju. Darba devēji runā par vajadzību piesaistīt darba ņēmējus savam konkrētajam uzņēmumam, kas daļā gadījumu (vismaz zema bezdarba apstākļos) sagādā grūtības, savukārt darbiniekiem ir būtiski atrast un saglabāt darbu un vienlaicīgi arī realizēt pienākumus ģimenē. Piesaistīt darbiniekus nestandarta darba laikā ir grūtāk, jo tas var radīt konfliktu starp darbinieka ģimeni un darba dzīvi, līdz ar to nepieciešams atbalsts darba un ģimenes dzīves saskaņošanai.

4. BĒRNU UZRAUDZĪBAS PAKALPOJUMA IZMAKSAS UN FINANSĒJUMA NODROŠINĀŠANAS IESPĒJU IZVĒRTĒJUMS

Projektā pakalpojuma maksimālā samaksas summa ir 5 EUR stundā pirms nodokļu nomaksas. Pirmajā aukļu iepirkumā bija daži pakalpojuma sniedzēji, kas norādīja mazāku pakalpojuma cenu, tomēr nākamajos iepirkumos tā vairs nebija ierasta prakse.

Bērnu uzraudzības pakalpojuma izmaksas ir saistītas ar projekta nosacījumiem – projektā vienam bērnam ir iespējams saņemt pakalpojumu 80 h apmērā mēnesī, bet ne vairāk kā nostrādāto nestandarta stundu skaits. Līdz ar to pakalpojuma izmaksas dažādiem cilvēkiem ir mainīgas atkarībā no darba laika organizācijas. Mēnesī lielākā naudas summa, ko aukle var saņemt par viena bērna pieskatīšanu, ir 400 EUR pirms nodokļu nomaksas.

Pētnieki ir identificējuši, ka nostrādāto nestandarta stundu skaits uzņēmumos ir atšķirīgs, tomēr nepieciešama papildus izpēte, vai pastāv vajadzība diferencēt pakalpojuma apjomu atkarībā no nostrādāto nestandarta darba laika apjoma. Tas atkarīgs no pakalpojuma sniegšanas mērķa. Ja mērķis ir sniegt atbalstu ģimenes un darba dzīves saskaņošanai, tad, iespējams, pietiek ar nelielu apmaksāto stundu skaitu, bet, ja mērķis ir nodrošināt bērnu pieskatīšanu nestandarta darba laikā, tad nepieciešams pakalpojuma apjomu saskaņot ar nostrādāto nestandarta darba laiku.

Intervijās konstatēts, ka pašlaik samaksa projektā par aukļu pakalpojumu ir virs vidējās samaksas nozarē. Projektā samaksa ir 5 EUR par stundu pirms nodokļu nomaksas, kamēr intervijās pausts, ka aukles ārpus projekta saņem zemāku samaksu – no 2-3 EUR (atkarībā no pašvaldības). Tā kā aukļu pakalpojumi nereti ir pelēkās ekonomikas sastāvdaļa, tad tā gan visdrīzāk ir summa, kur nodokļi nav ierēķināti, kā arī nekas neliecina, ka pie vienošanās starp aukli un pakalpojuma saņēmēju tiktu diferencēta samaksa par standarta un nestandarta laiku. Pakalpojumi izmantoti gan standarta, gan nestandarta darba laikā, un, tā kā intervētie norādīja, ka pirms tam nav izdalījuši specifisku pakalpojuma cenu nestandarta darba laikā, tad tā apjomu pirms projekta nav iespējams izpētīt. Pētījuma dalībnieki uzskata, ka aukļu strādāšanai nestandarta darba laikā nevajadzētu būtiski palielināt pakalpojuma samaksu. Savukārt, veidojot cenu projektā, tika ņemts vērā, ka pakalpojuma sniegšana tiks veikta brīvdienās, naktīs un svētkos, un līdz ar to cenas robeža tika noteikta augstāka.

Taču šobrīd pētnieki var secināt, ka iecere par darba samaksas diferenciaciju starp standarta un nestandarta darba laiku auklēm ir visai grūti realizējama godīgi.

"Tās nakts stundas no dienas stundām atšķiras. [...] Ja mēs tagad teiksim, ka par nakts stundām, sak, vajadzētu auklei atlīdzināt mazāk, mēs izsauksim reakciju, ka, sak, bet tās ir nakts stundas – man vajag virsmaksu, jo par nakts stundām jāmaksā vairāk, kad es pret dabu eju – nakts stundās man nomodā jāsež blakus. „Izbaudīt”, vai viņi gul vai viņi sež, atkal nav iespējams. Un līdz ar to, pat ja es iekšēji jūtu, ka tas ir cits aukles ieguldījums – vai pa dienu vai pa nakti, ko vajadzētu citādāk atlīdzināt – es nevaru pateikt, kā – mazāk vai vairāk.” (Aija Rieba)

Visdrīzāk, ka šeit tipveida risinājums vienkārši nav iespējams – pārāk daudz kas atkarīgs no konkrētā bērna un viņa individuālā diennakts režīma. Kā noteikt vienu godīgu tarifu pakalpojumam auklei, kura naktī gul, jo gul arī bērns, un auklei, kurai šādas iespējas nav, jo visu nakti negul arī bērns? Tas

arī, iespējams, ir viens no iemesliem, kāpēc pelēkajā ekonomikā šie tarifi netiek diferencēti – ja tiek, tad jau tās ir aukles un vecāku sarunas, piemēram, pēc tam, kad aukle ir konstatējusi, ka konkrētais bērns naktīs parasti neguļ un viņai šķiet, ka darba samaksa līdz ar to nav adekvāta.

Pētījuma ietvaros šobrīd ir veiktas intervijas ar 6 pakalpojuma sniedzējiem, un viņi visi vērtē samaksu 5 EUR par stundu pirms nodokļu nomaksas kā labu. Tikai viena aukle norādīja, ka par savu pakalpojumu ārpus projekta ir saņēmusi arī vairāk, jo pirms tam sniegusi ekskluzīvu pakalpojumu ļoti turīgām ģimenēm. Tad pakalpojuma cena bijusi aptuveni 6 EUR stundā. Taču šajā gadījumā pakalpojums ietvēra arī izglītošanas funkciju.

Es esmu ļoti dārga aukle, jo esmu arī skolotāja, man ir sava programma, es esmu īpaša, tas jāsaprot. Sākumā prasīju vienu latu stundā. Bet man maksāja daudz vairāk. Kad teicu: „Jūs kļūdījāties”, viņi teica: „Nē, Jūs maksājat vairāk”. Kad gāju tālāk, prasīju vairāk, man maksāja arī 4 latus [ap 6 EUR] stundā. (Aukle)

Zemākas cenas par pakalpojumu ārpus projekta var būt saistītas arī ar nodokļu nomaksu. Projekts veicināja aukļu pakalpojuma legalizēšanu un nodokļu nomaksu. Tomēr augstāka cena par pakalpojumu projektā var kāpināt pakalpojuma cenas eksperimentā iesaistītajās pašvaldībās un līdz ar to negatīvi ietekmēt aukļu pieejamību konkrētam vecākam. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārstāvji, runājot par privāto bērnudārzu finansēšanu, norādīja, ka viens no pašvaldību veiktās līdzfinansēšanas blakusefektiem ir arī pakalpojuma cenu pieaugums. Pārāk augstas pakalpojuma cenas projektā var radīt līdzīgus riskus arī aukļu gadījumā. Bērnu uzraudzības pakalpojumam nestandarta darba laikā cenas ziņā būtu jābūt samērojamiem ar vidējo aukļu cenu pašvaldībā. Tomēr, ja samaksa projektā nebūtu augstāka, tā nemotivētu aukles savu pakalpojumu legalizēt.

Izmaksu sadalījums par pakalpojumu starp projektā iesaistītajām pusēm mainījās atkarībā no pētījuma fāzēm, taču pakalpojuma nodrošināšanā bija iesaistītas pašvaldības, darba devēji, darba ņēmēji un valsts. Pētījumā konstatēts, ka, finansēšanas procesā iesaistot katru no šīm pusēm, pakalpojumā parādās jauni aspekti, kas ļauj nodrošināt papildus mērķu sasniegšanu. Valsts iesaistīšanās bērnu uzraudzības pakalpojuma nestandarta darba laikā nodrošināšanā un finansēšanā ļautu piedāvāt pakalpojumu visā valstī, kas ir būtiski uzņēmējiem, kuri nodarbina cilvēkus no dažādām pašvaldībām (bija darba devēji, kas atteicās piedalīties projekta eksperimentālajā grupā, jo neuzskatīja par godīgu piedāvāt pakalpojumu tikai saviem darbiniekiem no atsevišķām pašvaldībām). Tas ļauj risināt bērnu pieskatīšanu visiem cilvēkiem, kas strādā nestandarta darba laiku valstī, kamēr pašvaldības pievērš uzmanību, kur tieši cilvēks ir deklarējis savu dzīvesvietu.

Arī pašvaldību iesaiste pakalpojuma finansēšanā ir būtiska pakalpojuma veiksmīgai administrēšanai un ļauj atrast lokāli labākos bērnu uzraudzības pakalpojumus cilvēkiem ar nestandarta darba laiku. Ja valsts pakalpojuma finansēšanā neiesaistās un bērnu uzraudzības pakalpojums nestandarta darba laikā tiek piedāvāts tikai dažās pašvaldībās, tad to var izmantot kā rīku iedzīvotāju piesaistei reģiona ietvaros, veicinot deklarēties noteiktajā pašvaldībā. Tomēr šāda kārtība neļauj atrisināt uzņēmuma vajadzības, kurā strādā darbinieki no dažādām pašvaldībām.

Mums svarīgi, ja to realizētu dažādās pašvaldībās, tas būtu ideālais. (Gaisa satiksme)

Tāpat tas, ja pakalpojums būtu pieejams tikai dažās pašvaldībās, veicinātu pašvaldību nevienlīdzību. Šajā gadījumā viens no risinājumiem var būt pašvaldību sadarbības modeļi, tomēr pašlaik

pašvaldības, kas nodrošināja citu pašvaldību iedzīvotājiem pakalpojuma sniegšanu projektā, nebija iepriecinātas par šādu situāciju (piemēram, Rīgas pašvaldība īpaši pievērta uzmanību tam, cik no projekta dalībniekiem, kas strādā Rīgas uzņēmumos, ir arī deklarējuši dzīvesvietu Rīgā), un nav pamata gaidīt no pašvaldībām citu attieksmi, ja to budžets ir tiešā veidā atkarīgs no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, bet nekādā veidā – no uzņēmumu ienākumu nodokļa.

Valsts un pašvaldību līdzfinansējums motivē cilvēkus, kas strādā bērnu uzraudzības pakalpojuma nozarē, legalizēt savus pakalpojumus un līdz ar to maksāt nodokļus. Par to liecina arī fakts, ka projekta uzsākšanās fāzē tika saņemti daudz jautājumu tieši par to, kā organizēt nodokļu nomaksu un bažas, ka tas ir ļoti sarežģīti. Respektīvi, cilvēki ar šādām nodokļu nomaksas formām vispār nebija saskārušies. Iespējams, nepieciešama informācija no VID „cilvēku valodā” par iespējam organizēt nodokļu nomaksu vienkāršā veidā. Arī projekta pašvaldību koordinatori intervijās norādīja, ka aukļu iepirkuma procesā, ko organizēja Labklājības ministrija, pie pašvaldību koordinatoriem vērsušies potenciālie pakalpojuma sniedzēji, vaicājot par reģistrāciju VID un demonstrējot neizpratni par dažādām nodokļu nomaksas formām, to priekšrocībām un trūkumiem. Iespējams, būtu nepieciešami kontaktpunkti, kur cilvēkiem bez speciālas izglītības uzņēmējdarbībā tiek izskaidrots, kā reģistrēt, bet galvenais uzturēt saimniecisko darbību.

Bija aukles, kas pašas tika galā ar pieteikumu, bija tādas, kurām vajadzēja palīdzēt. Lielākās neskaidrības bija ar reģistrāciju VID un nodokļiem, kā arī saprast, kā reģistrēties IKVD. Tur bija vajadzīga palīdzība sagatavot pieteikumu IKVD, tad konsultācijas par nodokļu nomaksas formu, kas auklītei ir izdevīgāks. Tad man zvanīja no VID, tad gājām tam cauri. (I.Kļaviņa, Valmiera)

Darba devēja līdzfinansējums pakalpojumam: 1) motivē darbiniekam izvēlēties strādāt nestandarta darba laiku, kā arī 2) ļauj nodrošināt kontroli, vai darbinieks, kas saņem pakalpojumu, tiešām strādā nestandarta darba laiku un cik daudz. Tāpat tas ļauj pakalpojumu izmantot kā daļu no uzņēmuma darbinieku piesaistes stratēģijas. Gadījumā, ja pakalpojums tiek apmaksāts visiem cilvēkiem, kas strādā nestandarta darba laiku un kam ir bērni pirmsskolas vecumā, neatkarīgi no uzņēmuma līdzfinansējuma, pakalpojuma līdzfinansēšana vairs nevar tikt izmantota kā stratēģija darbinieku piesaistei.

Pašlaik projektā ne visi uzņēmumi līdzfinansē pakalpojumu. Taču ir arī tādi uzņēmumi, kas projektā līdzfinansē visu summu, neliekot pakalpojumu līdzfinansēt saviem darbiniekiem. Tomēr darbinieka līdzmaksājums par pakalpojumu liek viņam būt atbildīgākam par pakalpojuma lietošanu, un pētnieki saredz to kā būtisku nosacījumu pakalpojuma veiksmīgai un atbildīgai lietošanai. Arī vienā no uzņēmumiem, kas pilnībā līdzfinansē pakalpojumu, veicot vēlāk interviju, tika saņemts viedoklis, ka, iespējams, pareizāks risinājums būtu bijis tomēr daļu līdzfinansējuma atstāt darbinieku ziņā, lai veicinātu līdzatbildību.

Iesaistīto pušu vērtējums attiecībā uz pakalpojuma līdzfinansējumu ir atšķirīgs un var ietekmēt līdzīga pakalpojuma ieviešanu ārpus projekta. Vairāki darba devēju pārstāvji apliecina, ka ir ar mieru līdzfinansēt pakalpojumu arī pēc projekta beigām, tomēr sagaida, ka to darīs arī citas projektā iesaistītās puses.

Tāpēc pēc projekta beigām, ja mums finansējums saglabātos no trešās puses, tad es domāju, ka droši vien ka jā [– turpinātu finansēt]. (Gaisa Satiksme)

Būtiski apzināties, ka darba devēja nodrošinātais pakalpojuma līdzfinansējums neveido būtiskāko izmaksu daļu. Lielākā pakalpojuma izmaksu daļa pašlaik tiek segta no projekta finansējuma. Pirmajā fāzē tie ir 100%, otrajā 80%, bet trešajā fāzē – 60%. Domājot par līdzfinansēšanu pēc projekta beigām, darba devēji ir gatavi segt savu līdzmaksājuma daļu, nevis visas pakalpojuma izmaksas.

Tā summa, kas nāk no valsts un pašvaldības, nāk par labu gan mums kā uzņēmumam, gan tīri politiskā nozīmē. Ko gribam kā valsts un ko gribam kā pašvaldība – svarīgi, ka par darbinieku rūpējas daudzi. (Valmieras stikla šķiedra)

Līdz ar to ir nepieciešama valsts un/vai pašvaldības iesaiste, lai pakalpojuma ilgtspēja tiktu nodrošināta.

Daži projektā iesaistītie darba devēji norādīja, ka pēc projekta beigām nevarētu līdzfinansēt elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumu vispār vai to darītu tikai daļai darbinieku. Vēl citi uzņēmumi jau projektā nodrošināja līdzmaksājumu mazākajā iespējamā apmērā, tādējādi apliecinot savu ierobežoto gatavību šādam pakalpojumam izlietot uzņēmuma līdzekļus.

Ja projektam pieteiktos visi darbinieki, uzņēmumam nebūtu iespējas to nodrošināt. Tagad ir pāris cilvēki – šos papildu izdevumus var nosegt no ieņēmumiem par koncertiem. (Simfonetta Rīga)

Vairāki darba devēji arī norādīja, ka nākotnē vēlētos, lai iesaistīšanās pakalpojuma līdzfinansēšanā būtu maksimāli vienkārša un no viņiem kā darba devējiem neprasītu papildus pienākumus, piemēram, uzskaitīt laiku vai kontrolēt pakalpojuma lietošanu.

Darbinieki intervijās runāja par līdzmaksājumu lielumu dažādās projekta fāzēs. Visi priecājas par pirmo pētījuma fāzi, kad pakalpojums tiek finansēts 100% apmērā, tomēr netic, ka šis finansēšanas modelis varētu darboties pēc projekta beigām. Pašlaik intervijās pietrūkst izvērtējuma par katru fāzi, jo pētījums vēl ir procesā. Tomēr trīs vecāki, kas sūdzējās par maziem ienākumiem, intervijās norādīja, ka, pakalpojuma līdzfinansējumam augot, rodas grūtības to nodrošināt.

Pati varētu līdzfinansēt pakalpojumu tikai līdz 50 EUR, jo vairāk nevaru atļauties. Vīrs (bijušais) maksā tikai obligātos alimentus, dzīvo Nīderlandē un nekādi citādāk neatbalsta ģimeni. Tuvākajos gados nekas arī nemainīsies. (121221)

Četri informanti uzskata, ka vecāku līdzmaksājumam ir jābūt sasaistītam ar viņu atalgojuma lielumu. Ja pakalpojuma līdzfinansējums auklei ir lielāks nekā viss vecāka atalgojums, tad tas kļūst vecākam nepieejams. Tomēr kārtība, kad vecāku līdzmaksājums ir sasaistīts ar viņu ienākumiem, pakalpojuma finansēšanu padara ļoti grūti administrējamu.

Līdzfinansējuma nodrošināšanu līdzīgiem pakalpojumiem nākotnē skeptiski vērtē līdz šim intervētie valsts un pašvaldību pārstāvji. Konstatējama tendence mēģināt atbildību par pakalpojuma līdzfinansēšanu pēc projekta novirzīt no sevis uz citu atbildīgo – no valsts uz pašvaldību, no pašvaldības uz valsti, abiem kopā – uz darba devējiem. Līdz ar to valsts un pašvaldību pozīcija pakalpojuma līdzfinansējuma piešķiršanai pēc projekta beigām ir neskaidra, bet reālo valsts un pašvaldību rīcību varēs redzēt, jau projektam beidzoties. Tomēr saprotams, ka, saglabājoties esošajām pozīcijām, pakalpojums tiks finansēts situatīvi tikai no atsevišķu pašvaldību un darba devēju puses, kas to izmantos kā priekšrocību konkurencē attiecīgi par iedzīvotājiem vai darbiniekiem.

Aplūkojot esošo pakalpojuma finansēšanas kārtību projektā, pētījuma laikā ir identificēti vairāki ieteikumi pakalpojuma finansēšanas kārtībai nākotnē, projektam beidzoties. Šie ieteikumi tika piedāvāti apspriešanai arī intervijās ar darba devējiem, vecākiem un politikas veidotājiem, kā arī padziļināti apspriesti domnīcā-fokusgrupu diskusijā. Pašlaik ir iegūts pietiekami daudz informācijas, lai sākotnēji raksturotu četrus no iespējamiem finansēšanas modeļiem:

1. nodokļu atlaides;
2. kuponus;
3. bērnudārzu darba laika pagarināšanu;
4. pakalpojuma līdzfinansēšanu specifiskām grupām.

Papildus identificēti vēl vairāki ieteikumi, piemēram, sadarbība ar arodbiedrībām vai pakalpojuma ieviešana caur koplīgumu, tomēr pētījuma esošajā fāzē vēl nav veikta intervija ar arodbiedrību pārstāvi, līdz ar to šis aspekts nevar tikt skatīts padziļināti. Tomēr jau pašlaik var secināt, ka visdrīzāk projekta finansēšanas modeļi var būt vairāki – atkarībā no pakalpojuma mērķa.

4.1. Nodokļu atlaides

Kā viens no projekta ilgtspējas risinājumiem, lai veicinātu darba devēju un darba ņēmēju interesi par pakalpojuma līdzfinansēšanu un darba ņēmēju interesi par reģistrētu aukļu izvēli, skatīts tāds mehānisms, kas nodrošinātu nodokļu atlaides. Turklāt tas var tikt mērķēts gan uz darba devējiem, gan darba ņēmējiem.

Viena no idejām ir iedzīvotāju ienākumu nodokļa (IIN) atlaide – darbinieka ienākumus neapliek ar IIN, ja darbinieks strādā nestandarta darba laiku un darba devējs līdzfinansē bērnu uzraudzības pakalpojumu šajā laikā. Iniciatīvas mērķis ir veicināt darba devēju interesi, tomēr viens no nevēlamajiem blakus rezultātiem var būt nestandarta darba laiku strādājošo skaita pieaugums, ko iespējams novērst tikai ar darba devēja līdzfinansējumu pietiekamā apmērā (tāds mehānisms mazinātu risku izmantot bērnu uzraudzības pakalpojumu nestandarta darba laikā citiem mērķiem, nekā tas paredzēts).

Eksperti un uzņēmēji nodokļu atlaides laikā, kad valstī tiek reorganizēta nodokļu sistēma, skata kā maz iespējamu veidu, kā valsts varētu iesaistīties pakalpojuma ilgtspējas nodrošināšanā.

Pašlaik ir veiktas tikai piecas atkārtotas intervijas ar darba devējiem otrajā pētījuma fāzē, bet ideja pret iespējamām nodokļu atlaidēm uzņēmumu pārstāvju vidū vērtēta neviennozīmīgi. Trīs darba devēji vēlētos saņemt nodokļu atlaides.

No piedāvājumiem [variantiem] – nodokļu atlaides patiktu mūsu finanšu nodaļai. Kuram tad nepatiktu? [...] Tad to varētu arī vieglāk, pārskatāmāk uztaisīt. (Gaisa satiksme)

Tomēr divi darba devēji uzskata, ka valsts līdzdalība pakalpojuma nodrošināšanai caur nodokļu atlaidēm ir sarežģīta un grūti administrējama, tāpēc labāk izvēlētos valsts tiešos līdzmaksājumus, neiesaistot pakalpojuma finansēšanas procesā vēl arī VID.

Otrs ieteikums pakalpojuma ilgtspējai, kas saistīts ar nodokļiem, ir IIN atmaksa darbiniekam, ja pakalpojums izmantots nestandarta darba laikā. Šis priekšlikums var veicināt reģistrētu aukļu

izmantošanu, tomēr noteikti neveicinās darba devēju vēlmi līdzfinansēt bērnu uzraudzības pakalpojumu nestandarta darba laikā, jo nesniedz viņiem nekādus papildus ieguvumus.

Pašlaik ideja par nodokļu atlaidēm vēl nav pietiekami izpētīta – nepieciešamas papildus intervijas ar Finanšu ministrijas (FM) pārstāvjiem. Tomēr konkrētas pozīcijas identificēšana varētu būt problemātiska (respektīvi, intervija nesniegs nekādu jēgu), ja nebūs skaidrības attiecībā uz jau plānotajām nodokļu izmaiņām. Tāpēc intervijas ar FM varētu notikt pēc nodokļu pamatnostādņu apstiprināšanas valdībā, ja pēc tam iezīmēsies pietiekami skaidrs redzējums par tālāko nodokļu politikas virzību valstī.

4.2. Kuponi

Vēl viena ieteikumu grupa ir saistīta ar kuponiem. Projekta laikā identificētas divas idejas par kuponiem bērnu uzraudzības pakalpojuma nestandarta darba laikā nodrošināšanai. Viena - tos līdzfinansēt no valsts budžeta. Šajā gadījumā nav nepieciešams līdzfinansējums no pašvaldībām un darba devējiem, kas padara pakalpojumu pieejamu visiem cilvēkiem ar nestandarta darba laiku vienādā mērā visā valstī. Tomēr tas ir dārgs pakalpojums, un bērnu uzraudzības pakalpojuma finansēšana intervijās ar ministriju pārstāvjiem netiek skatīta kā valsts funkcija. Šāds pakalpojuma ilgtspējas modelis ir arī pretrunā projekta sākotnējam mērķim atrast finansējuma modeli, kur iesaistītas ir pašvaldības, darba devēji un darba ņēmēji. Ja pakalpojumu finansē tikai no valsts puses, tad trūkst kolektīvas līdzatbildības par pakalpojuma izdevumu segšanu un ir nepieciešami papildus kontroles mehānismi, vai pakalpojums tiek izmantots atbilstoši savam mērķim. Tomēr pētījuma dalībnieki uzskata, ka kontroles ieviešana ir dārga un var būt neefektīva. Līdzīgs viedoklis ir arī Aijai Riebai, kas veic kvalitātes kontroli (jeb auditora pienākumus) projekta ietvaros.

Otrs kuponu veids – tos līdzfinansē valsts, pašvaldības un darba devēji. Šis pakalpojuma finansēšanas modelis vairāk atbilst projektā izstrādātajam sākotnējam mērķim, un to atbalsta lielāks informantu skaits. Tomēr tas ir organizatoriski un administratīvi sarežģīts, jo nav iespējams pakalpojumu ieviest, ja kāda no pusēm atsakās veikt līdzmaksājumu. Līdzšinējās intervijas liecina, ka atteikumi būs gan no pašvaldībām, gan darba devējiem, kas vēlas situatīvu, tieši sev piemērotu risinājumu (tajās robežās, kādās viņi savu situāciju pārzina un spēj novērtēt). Ja visu pakalpojumā iesaistīto pušu līdzmaksājums ir obligāts, tad kuponi var būt pieejami tikai tiem darbiniekiem, kuru darba devēji piekrīt pakalpojumu līdzfinansēt, kas rada nevienlīdzību starp dažādos uzņēmumos strādājošiem vienas pašvaldības iedzīvotājiem. Pētnieki uzskata, ka šajā gadījumā nepieciešams noteikt katras iesaistītās puses līdzmaksājuma apjomu, piedāvājot vecākam, ja darba devējs nepiekrīt, pašam veikt lielāku līdzmaksājumu, tādējādi tomēr ļaujot izmantot pakalpojumu. Šis modelis padziļināti tika analizēts domnīcā-fokusgrupu diskusijā, un tam tika identificētas gan stiprās puses, gan trūkumi. Viena no problēmām ir, kā tiks finansēts pakalpojums, ja nestandarta darba laiks būs publiskajā sektorā strādājošajiem. Ļoti sarežģīta ir pakalpojuma administrēšana, kas kļūst vēl sarežģītāk gadījumos, ja uzņēmums un darba ņēmējs atrodas dažādākās pašvaldībās, ietverot pašvaldību savstarpējos līgumus.

Ja pakalpojuma līdzfinansēšanā ir iesaistīta pašvaldība un darba devējs, ir vieglāk kontrolēt pakalpojuma kvalitāti un izmantošanu. Tomēr vairāku pušu iesaiste būtiski palielina administratīvās izmaksas un slogu uzņēmumā un pašvaldībā.

4.3. Bērnudārzu darba laiku pagarināšana

Trešā priekšlikumu grupa pakalpojuma ilgtspējas nodrošināšanai ir saistīta ar bērnudārziem. Viena intervijās izskanējusi iniciatīva ir darba laika pagarināšana no 7:00 līdz 23:00. Arī aukļu pakalpojuma izmantošanas grafiks (sk. 4.attēlu) projektā norāda, ka būtiskas ir stundas no 19:00 līdz 22:00. Analizējot, piemēram, Kopenhāgenas pieredzi, kur bērnudārzu, kas strādātu cauru diennakti un brīvdienās ir maz, redzams, ka tieši pagarināts darba laiks tur ir daudz plašāk izmantots risinājums. Tikai jāņem vērā tas, cik bērnu šajā laikā būs bērnudārzā – tas ir ne tikai finansiāls, bet arī psiholoģisks aspekts, jo būtiski, lai bērnam nerodas sajūta, ka viņš ir „aizmirsts”.

Es runāju ar tādiem vidējās paaudzes darbiniekiem – viņi saka, ka viņi visi ir gājuši diennakts bērnudārzā. Tas gars ir mainījies. Jo darīs visu, lai nebūtu jāatstāj diennakts bērnudārzā. (Valmieras stikla šķiedra)

Ja izmanto šādu risinājumu, izmaksu segšanas kārtība var tikt diskutēta, un pašlaik ieviešanas modelis ir neskaidrs. Priekšlikums ir dārgs lielajās pašvaldībās, kur ir liels bērnudārzu skaits. Tomēr, lai samazinātu izmaksas, pakalpojums noteikti būtu nodrošināms tikai daļā bērnudārzu. Turklāt pastāv risks, ka šādu pakalpojumu var izmantot arī tās iedzīvotāju grupas, kas nestrādā nestandarta darba laiku. Pētījuma autori uzskata, ka šajā gadījumā katrā pašvaldībā ir jāveic izpēte, cik garam ir jābūt bērnudārzu darba laikam. Valmiera projekta ietekmē jau tagad ir pagarinājusi darba laiku bērnudārzos par pusstundu, saskaņojot darba laiku ar „Valmieras stila šķiedras” darba maiņām. Sākotnēji darba laiks tika pagarināts par stundu, tomēr pēdējā pusstundā nebija pieprasījuma. Pašlaik pagarinātā darba laika izmaksas Valmierā sedz pašvaldība.

Pašlaik pirmskolas pakalpojumus nodrošinām visiem, kas Valmierā ir deklarēti, un tagad esam pagarinājuši darba laiku. Tās bija pirmās pārrunas. Analizējot datus, konstatējām, ka bērnu skaits ir mazs, tie faktiski ir daži bērni, un tie nav tie bērni, kam vecāki līdz 19:00 strādā. Tagad ir līdz 18:30, un tad līdz 19:00 ir dežūrgrupas, kas nemainās. (I.Kļaviņa, Valmiera)

Tomēr vecāki uzskata, ka atrašanās dežūrgрупā noteikti neveicina bērnu labsajūtu, kad vairums bērnu jau ir prom un līdz ar to pakalpojumu neizmanto.

Nu, kas gribēja, tas dabūja [vietu diennakts bērnudārzā] no mūsu pagalma, piemēram. Bet ne jau tāpēc, ka viņi ved uz visu diennakti to, atstāj bērnu. Vienkārši tāpēc, ka pa dienu var atstāt ilgāk. Varbūt līdz astoņiem var paspēt no darba atgriezties, kas brauc. (110102)

Ir pašvaldības, kurās ir diennakts bērnudārzi un citi elastīgi bērnu uzraudzības pakalpojumi, tomēr nav skaidrs, kurās vietās un cik daudz. Tāpēc ir identificēta nepieciešamība turpmāk apzināt jau esošo nestandarta uzraudzības pakalpojumu pieejamību visās Latvijas pašvaldībās.

Vēl viens ilgtspējas piedāvājums ir jauna bērnudārzu būvniecība privātās un publiskās partnerības ietvaros, veidojot diennakts bērnudārzus teritorijās, kur ir lielāka uzņēmumu ar nestandarta darba laiku koncentrācija. Vienīgā teritorija, kur šis pasākums varētu būt jēgpilns, bet kas iever ļoti plašas dažādu uzņēmumu savstarpējās diskusijas, ir lidostas teritorija. Tur jau atrodas četri uzņēmumi, kas iesaistīti projektā. No darba devēju skatupunkta priekšlikums tiek vērtēts kā dārgs, un projektā nav daudz uzņēmumu, kas varētu to atļauties (jārēķinās arī ar to, ka pēc dzimstības kāpuma pēdējos gados, turpmāk atkal gaidāms zināms dzimstības kritums, kas nozīmēs, ka papildus kapacitāte būs

jānodrošina nevis vairs bērnudārzos, bet nu jau skolās). Vairāki uzņēmumu pārstāvi ir norādījuši, ka šādu aktivitāti visdrīzāk nevarētu atļauties, un bērnudārzu nodrošināšanu neskata kā savu atbildību. Turklāt daudzos uzņēmumos ar nestandarta darba laiku strādā darbinieki no plašas apkārtējās teritorijas, tāpēc lidostas pārstāve intervijā norādīja, ka ir apšaubāmi, vai darbinieki vestu bērnus uz šo bērnudārzu arī savās brīvdienās, ja dzīvo tālu, piemēram, Jelgavā. Tātad šāds bērnudārzs pie darbavietas nevar būt universāls risinājums arī šo uzņēmumu gadījumos – turklāt jārēķinās, ka otrs bērna vecāks var dzīvot un strādāt tālu no lidostas teritorijas, kas arī var nozīmēt, ka pakalpojums ģimenei būs neērts. Turklāt, kā tika norādīts vienā no darba devēju intervijām, lidostas teritorija ir arī nepietiekami droša bērnudārziem, skatoties no dažādu apdraudējumu iespējamības.

4.4. Pakalpojuma finansēšana specifiskām grupām

Runājot par pakalpojuma līdzfinansēšanu nākotnē, pašlaik darba devēji paši identificē idejas par vairākiem mērķētiem pakalpojuma veidiem specifiskām grupām: (1) sabiedriskā sektorā strādājošajiem; (2) vientuļajiem vecākiem un (3) vecākiem, kam ir bērni ar īpašām vajadzībām.

4.4.1. Sabiedriskajā sektorā strādājošie

Intervijās tiek norādīts, ka viena no iespējām, kā motivēt darbiniekus, kas strādā noteiktos sabiedriskā sektora segmentos, piemēram, medicīnā, varētu būt bērnu uzraudzības pakalpojuma piedāvāšana nestandarta darba laikā. Primāri tas tiek skatīts kā iespējamais papildus atbalsts tieši tiem darbiniekiem, kam ir zems atalgojums. Piemēram, lidostas pārstāve redzēja to kā vēlamu rīku darbinieku motivācijai, vienlaikus norādot, ka uz viņiem tas netiks attiecināts, jo lidostas darbiniekiem atalgojums nav tik zems.

Pētnieki uzskata, ka pakalpojums varētu darboties kā motivējošs instruments tieši sabiedriskajā sektorā nodarbinātajiem ar nestandarta darba laiku, tomēr šajā gadījumā ir nepieciešams mērķa maksājums no valsts, jo pašvaldības jau ir norādījušas, ka neredz iemeslu, kāpēc tām būtu jālīdzfinansē pakalpojums, kas specifiski mērķēts valsts sektorā nodarbinātajiem. Iespējams, arī valsts varētu iebilst pret pakalpojuma finansēšanu pašvaldību uzņēmumu darbiniekiem. Šo aspektu nepieciešams pētīt papildus.

4.4.2. Vientuļie vecāki vai vecāki bērniem ar īpašām vajadzībām

Divu uzņēmumu pārstāvji izskata iespēju pēc projekta beigām ieviest pakalpojuma līdzfinansēšanu vecākiem, kas bērnus audzina vieni, vai vecākiem, kuru bērniem ir īpašas vajadzības.

Vientuļo vecāku gadījumā viena no specifiskām problēmām ir grupas definēšanas grūtības, ar ko iepriekš saskārušies gan pētnieki, gan valsts iestādes. Vienkāršoti skatoties, vientuļais vecāks ir tāds, kurš audzina bērnu viens, tomēr vai gadījumā, ja vientuļais vecāks dzīvo ar vecvecākiem un tie sniedz atbalstu bērnu aprūpē, tas joprojām ir vientuļais vecāks? Vai vecāks, kurš dzīvo kopā ar

dzīvesbiedru, kas nav otrs bērna vecāks, ir vientuļais vecāks? Tie ir tikai daži piemēri, kas liecina par grūtībām grupu definēt.

Autori uzskata, ka pārāk liberāli nosacījumi vientuļo vecāku atbalstam nozīmētu šīs grupas būtisku pieaugumu, bet pārāk strikti – nesamērīgu iejaukšanos privātajā dzīvē, jo būtu nepieciešama papildus kontrole, ko pašlaik neviens nav gatavs veikt. Līdz ar to nepieciešams izstrādāt skaidrus kritērijus specifisku pakalpojumu ieviešanai, lai vēlāk nerastos problēmas nevienai no iesaistītajām pusēm.

Vecākus, kam ir bērni ar veselības problēmām, identificēt ir vieglāk nekā tos, kas bērnus audzina vieni, tomēr tajos divos gadījumos, kad tika veiktas intervijas ar vecākiem, kam ir bērni ar veselības problēmām, informanti atklāja, ka par savu situāciju nav informējuši darba devējus, jo nevēlas izraisīt žēlumu.

Neesmu teikusi, ka man ir bērns ar problēmām, es negāju un nelūdzu. Es tiku pati galā, es neesmu lūgusi. Ja piedāvātu, es izmantotu. Es priecātos, ja man apmaksātu, piemēram, ergoterapeitu bērnam. Bet es nelūdzu. (211514)

Šādās situācijās, iesaistot pakalpojuma līdzfinansēšanā daba devējus, darbiniekiem rodas nepieciešamība pārspriest ar viņiem savu privāto dzīvi, lai saņemtu atbalstu. Un paši darbinieki ne visos gadījumos to ir gatavi darīt.

Tāpat bērnu ar funkcionāliem traucējumiem gadījumā situācijas ir ļoti specifiskas katrā individuālā gadījumā, jo bērnu īpašās vajadzības atšķiras. Līdz ar to pētnieki nesaredz iespēju izstrādāt tipveida modeļus, kā kombinēt vienu specifisku un visticamāk diversificētu pakalpojumu (bērnu aprūpe darbiniekiem ar nestandarta darba laiku) ar otru vēl specifiskāku un diversificētāku (bērnu ar funkcionāliem traucējumiem aprūpe). Jau šobrīd ir skaidrs, ka tiem vecākiem, kuriem ir bērni ar īpašām vajadzībām, nepieciešami specifiski un savstarpēji atšķirīgi pakalpojumi. Ja arī tās ir aukles, tad šīm auklēm var būt nepieciešamas specifiskas prasmes. Risinājumi šajās situācijās līdz ar to meklējami individuāli vai jau eksistējošo sociālo pakalpojumu sniedzēju pakalpojumu ietvaros bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, piemēram, attīstot un individualizējot aprūpes pakalpojumu mājās vecākiem, kuri nodarbināti nestandarta darba laikā.

5. BĒRNU UZRAUDZĪBAS PAKALPOJUMA TURPMĀKAS NODROŠINĀŠANAS IESPĒJAS UN PAKALPOJUMA MODIFIKĀCIJAS NEPIECIEŠAMĪBA

Noteikt modifikācijas, kas nepieciešamas projektā sniegtajam pakalpojumam nav vienkārši – tas lielā mērā ir saistīts ar lēmumu pieņemšanu, kurus no mērķiem ir vēlme sasniegt un kādas ekspektācijas ar pakalpojuma ieviešanu apmierināt. Respektīvi, nākas izvēlēties, kuras vajadzības, veidojot pakalpojuma dizainu, ir primāras. Pētnieki ir identificējuši vairākas izvēles, kuras pakalpojuma ieviešanā nepieciešams izdarīt, lai varētu noteikt, kādām izmaiņām ir jābūt. Nozīmīgākās no šīm izvēlēm zemāk esam analizējuši. Tās ir aprakstāmas kā dihotomijas:

1. Publisks vai privāts;
2. Diversificēts vai viendabīgs pakalpojums;
3. Bērnodārzi vai aukles;
4. Tikai nestandarta darba laiks vai arī standarta;
5. Kontrole vai uzticēšanās;
6. Pakalpojuma saņemšanas ērtība vai cena.

Katra no minētajām dihotomijām turpmākajā pētījuma gaitā izmantojama kā pieturas punkts lēmuma pieņemšanas gaitā. Vispirmām kārtām tās analizēs pētnieki, tomēr vēlāk, ja pakalpojums tiks centralizēti turpināts, nevis uzreiz pēc projekta beigām risinājumi kļūs situatīvi, līdzīgi lēmumi būs jāpieņem pakalpojuma ieviesējiem.

Jāņem vērā, ka minētās izvēles nav uztveramas kā savstarpēji izslēdzošas alternatīvas. Risinājumi visdrīzāk ir kaut kur vidū, tomēr var būt pietuvināti vienam vai otram skalas galapunktam. Tāpat var nebūt tikai viena izvēle, bet vairākas – ja otrā no šeit minētajām izvēlēm (diversificēts vai viendabīgs pakalpojums) nosveras par labu diversificētam, tad var tikt veidoti pakalpojuma modeļi, kas pārējās dimensijās iet caur atšķirīgiem punktiem.

5.1. Publisks vai privāts

Primāri jāizvērtē, vai bērnu uzraudzīšana cilvēkiem ar nestandarta darba laiku tiek skatīta kā publisks vai privāts jautājums. Tas ir atkarīgs no sabiedrības vērtībām. Ja strādāšana nestandarta darba laikā tiek skatīta kā personīga izvēle un bērnu pieskatīšana – kā cilvēku privāta lieta, dažos gadījumos tiek ieteikts šādu pakalpojumu nelīdzfinansēt, un tad jebkuras pakalpojuma modifikācijas zaudē jēgu, jo bērnu uzraudzības pakalpojuma nestandarta darba laikā organizēšana un finansēšana kļūst par pašu vecāku atbildību.

Modifikācija šim uzskatam var būt tāda, ka tas ir privāts jautājums, kurš tomēr attiecas ne tikai uz ģimeni, bet vēl arī uz darba devējiem.

Gribētu tomēr teikt, ka tā ir uzņēmēja atbildība. Ņemot vērā to, ka bezdarbs ir tāds kāds tas ir un, ja uzņēmējs ir ieinteresēts savos darbiniekos, tad uzņēmējam ir jārisina varianti, kā to nodrošināt. (A.Rublis, Jelgava)

Arī projekta kvalitātes vadītāja Aija Rieba intervijā akcentēja šos jautājumus, kritizējot nepieciešamību pakalpojuma dēļ publiskot pārāk lielu privātās dzīves daļu:

"Ar vienu roku mēs jums nākam pretī un dodam, ja, pakalpojumu iespējas un to līdzsvaroto dzīvi. Ar otru roku jūs par savu līdzsvaroto dzīvi tagad man ļausiet ielauzties jūsu privātajā dzīvē". (Aija Rieba)

Tomēr pētnieki neredz iespēju, kā būtu iespējams legāli pakalpojumu sniegt, saglabājot to privātajā telpā (nosacīti privāti tas notiek tikai tad, ja aukle ir ģimenes loceklis vai apmaksā notiek neoficiāli). Piemēram, vientuļo vecāku gadījumā, kas nereti tiek akcentēta kā viena no atbilstošākajām šī pakalpojuma mērķauditorijām, izvēle ir neizbēgama – nav iespējas vienlaikus klusēt par savu vientuļā vecāka situāciju un saņemt publiski finansētu pakalpojumu, kas paredzēts vientuļo vecāku atbalstam.

Ja nestandarta darba laika strādāšanu tomēr skata kā jautājumu, kas risināms publiski, jo tas ir attiecināms uz lielu sabiedrības daļu (aptuveni 30% no visiem strādājošajiem), tad bērnu uzraudzības pakalpojums nestandarta darba laikā kļūst arī par valsts, pašvaldību, kā arī darba devēju kopēju atbildību.

Šajā kontekstā svarīgi arī, kuras no iesaistītajām pusēm definē bērnu uzraudzības pakalpojumu kā publisku vai privātu (valsts, pašvaldība, darba devējs), jo tas ir saistīts ar gatavību iesaistīties pakalpojuma līdzfinansēšanā un nodrošināšanā. Ja viena no pusēm tiek skatīta kā līdzatbildīga citu pušu skatījumā, tomēr pati savu atbildību noraida, tad šī puse visdrīzāk pakalpojumu nākotnē līdzfinansēt nevēlēsies.

Šajā līmenī – runājot, par to, vai pakalpojums tomēr ir ne tikai privāts, bet arī publisks, būtiska ir debašu aktualizēšana sabiedrībā, kas ļautu nestandarta daba laikā strādājošo cilvēku darba un ģimenes dzīves saskaņošanas prakses aktualizēt publiskajā diskursā un līdz ar to ļautu izdarīt veiksmīgāku pakalpojuma situēšanu. Daļēji jau to ir paveikusi šī projekta realizācija kā tāda, tomēr pat darbinieku intervijās konstatēts, ka viņiem pirms projekta nebija pat nojausmas, ka varētu gaidīt kādu palīdzību bērnu pieskatīšanā tāpēc, ka viņi strādā nestandarta darba laiku.

5.2. Diversificēts vai viendabīgs pakalpojums

Ja atbildības sfēra netiek definēta kā pilnībā privāta, tad jāizvērtē tas, vai pakalpojums ir jāsniedz vienādā formā vai jādiversificē. Pašlaik projektā visiem iesaistītajiem elastīgs bērna uzraudzības pakalpojums tiek piedāvāts vienādā apjomā, tomēr projektā iesaistītajos uzņēmumos, kā arī dažādu darbinieku starpā atšķiras nestandarta darba laika apjoms. Līdz ar to svarīga izšķiršanās ir arī, vai pakalpojumu veido viendabīgu, kas ir organizatoriski vieglāk, vai diversificē dažādām grupām, kur grupas pazīme var būt atšķirīgs nostrādāto stundu skaits vai sociāli demogrāfiskie parametri.

Visiem cilvēkiem, kas strādā nestandarta darba stundas, nav nepieciešamības pēc pakalpojuma apjoma vienādā apjomā. Tāpat daļai nestandarta darba laiku strādājošo nav nepieciešamības pēc šāda pakalpojuma vispār. Projektā ir uzņēmumi, kur darbiniekam pilnīgi pietiktu ar mazāku stundu skaitu, savukārt ir tādi uzņēmumi, kur darbiniekiem ar projektā piešķirtajām pakalpojuma 80 h bija par maz un viņi papildus maksāja auklei paši. Būtiski, ka atsevišķos gadījumos iesaiste projektā mainījusi darbinieka strādāšanas paradumus, palielinot laiku, ko viņš nostrādā nestandarta stundās.

No informantu skatu punkta nostrādāto nestandarta stundu skaita pieaugums tiek vērtēts dažādi – vairāki informanti to skatīja kā sliktu praksi, jo mazāk tiek pavadīts laiks ar bērniem, bet citi uzskatīja, ka strādāšana nestandarta darba laikā ļauj viņiem vairāk nopelnīt un līdz ar to labāk nodrošināt ģimenes vajadzības. Arī uzņēmuma pārstāvji darbinieku nestandarta darba laika apjoma pieaugumu skatīja kā pozitīvu aspektu, jo tas ļauj uzņēmumam vienkāršāk nodrošināt savas funkcijas, izmantojot jau esošos darbiniekus. Daļā gadījumu darba grafiks ir mainīgs, kas nozīmē arī, ka nepieciešamais bērnu uzraudzības pakalpojuma apjoms katru mēnesi nav vienāds. Tomēr sekošana katra pakalpojuma saņēmēja darba laika izmaiņām ir administratīvi sarežģīta un dārga prakse. Viens no variantiem ir izstrādāt vairākus standartizētus variantus, kur pašvaldības un darba devēju apmaksātais stundu skaits tomēr ir mazāks, nekā reāli nepieciešams, liekot daļu atbildības par savas ģimenes dzīves organizāciju uzņemties pašam darba ņēmējam.

Ja vērtē finansiālo aspektu, tad pakalpojuma diferencēšana, nosakot dažādu stundu skaitu pakalpojumam, ko līdzfinansē darba devējs un publiskā pārvalde, vadoties pēc darba laika organizācijas konkrētajā gadījumā, ļauj ietaupīt līdzekļus. Tomēr līdz šim pētnieki vēl nav identificējuši labāko risinājumu, kā reaģēt uz atšķirīgiem pakalpojuma apjomiem, būtiski neapgrūtinot pakalpojuma administrēšanu.

Varbūt pakalpojuma apjomu būtu jāļauj noteikt uzņēmuma pārstāvjiem, kas vislabāk pārzina darbinieku laika grafiku un specifiku. Vadoties pēc uzņēmuma specifikas, darba devējs varētu noteikt nestandarta stundu skaitu, kādā apjomā pakalpojums darbiniekam pienāktos. Tomēr šāds risinājums ir iespējams tikai gadījumā, ja uzņēmums pats līdzfinansē pakalpojumu un līdz ar to ir līdzatbildīgs par pakalpojuma apmaksu. Pretējā gadījumā darba devējam ir vienalga, cik daudz stundu līdzfinansē pašvaldība vai valsts.

Pakalpojuma organizācijai saiknē ar darba laika sākumu un beigām ir vēl kāds aspekts, kas jāņem vērā pēc projekta beigām. Pašlaik problemātiska ir pakalpojuma organizācija gadījumos, ja darbs sākas nakts vidū, piemēram, 2:00 vai 3:00 vai arī beidzas nakts vidū. Projekta nosacījumi paredz, ka aukle ierodas pie pakalpojuma saņēmēja naktī. Tas nozīmē, ka tiek samazināts potenciālo pakalpojuma sniedzēju skaits, jo šāda darba laika organizācija auklēm nav vienkārša. Projektā tika izmantoti vairāki risinājumi, ja auklei nebija automašīnas un iespējas ierasties nakts vidū:

- viens – aukle atbrauca jau iepriekšējā vakarā un samaksu saņēma tikai par tām stundām, kad vecāks devās uz dabu – tas vairāk tika izmantots gadījumos, kad bērnu pieskatīja vecvecāki;
- otrs – ja aukles bija sveši cilvēki, tad vecāki piemaksāja papildus par vakara stundām, lai nodrošinātu bērnam labvēlīgu pieskatīšanu;
- trešais – izmantoja sabiedrisko transportu naktī.

Augstāka atlīdzība auklei projektā saskaņā ar ieceri nozīmēja arī to, ka auklei pašai ir jāmaksā par nokļūšanu pie bērna. Tas ļauj skatīt šo problēmu kā aukles pašas atbildību, tomēr var negatīvi ietekmēt aukļu gatavību nodrošināt līdzīgu pakalpojumu ārpus projekta.

Veidojot pakalpojuma dizainu projektā, netika ņemta vērā ģimenes organizācija un bērnu skaits ģimenē. Pakalpojums projektā tika veidots, paredzot, ka viena aukle var slēgt līgumu par divu bērnu pieskatīšanu, tomēr, projekta laikā izskanēja jautājums, ko darīt gadījumos, ja ģimenē ir trīs un vairāk bērnu. Tajā gadījumā vecāks projektā ir spiests slēgt līgumus ar divām auklēm vai arī pats apmaksāt pakalpojumu par trešā bērna pieskatīšanu. Ieviešot pakalpojumu dzīvē, šis aspekts ir

jāpārskata, jo nostāda daudz bērnu ģimenes neizdevīgākā situācijā. Viens no risinājumiem var būt izmaiņas pakalpojuma nosacījumos, proti, auklei būtu jāļauj slēgt līgumu ar vienu ģimeni, kurā ir vairāk nekā divi bērni, piedāvājot diferencētu samaksu atkarībā no bērnu skaita.

Vēl kāda nianse – projekta nosacījumi paredz, ka pašlaik pakalpojumu var saņemt vecāki, kam ir bērni vecumā līdz 7 gadiem. Tomēr vairāki vecāki, kā arī darba devēji un pašvaldību pārstāvji norādīja, ka pakalpojums nepieciešams arī mazākajiem skolēniem, īpaši gadījumos, ja vecāks strādā naktī. Vienā gadījumā identificēts, ka līgums noslēgts par mazākās māsu pieskatīšanu, bet pieskatīts tiek arī septiņgadīgais brālis, mammai papildus piemaksājot.

Intervijās tiek minēti dažādi vecumi, līdz kuram bērnam uzraudzības pakalpojums būtu aktuāls, tai skaitā minot sākumskolas pirmās divas klases – tātad bērnus vecumā līdz 9 gadiem. Vairāki vecāki minēja, ka tas ir individuāli, no kura vecuma bērns ir gatavs naktī palikt viens. Pētnieki saskata pieskatāmo bērnu vecuma paplašināšanu kā lietderīgu arī jaunāko skolas vecuma bērnu drošības veicināšanai. Tomēr, pakalpojumu ieviešot, nepieciešams definēt skaidru vecuma robežu, iespējams, diversificējot pakalpojuma piemērotības vai apjoma kritērijus šai grupai. EK jaunākajā direktīvā par darba un ģimenes dzīves savienošanos¹⁵ ir paredzēts izstrādāt priekšlikumus direktīvai, kas uzlabo vecāku un aprūpētāju darba un privātās dzīves līdzsvaru, saglabājot un tālāk pilnveidojot līdzšinējās tiesības, īpaši tās, kas paredzētas Vecāku atvaļinājuma direktīvā. Tiek ierosinātas tiesības uz elastīgu darba režīmu vecākiem, kuriem ir par 12 gadiem jaunāki bērni. Tomēr būtiski atzīmēt, ka darba specifika dēļ daļā uzņēmumu, kas piedalās projektā, elastīgs darba režīms nav iespējams – varbūt, ka to var aizvietot ar specifisku bērnu uzraudzības pakalpojumu.

5.3. Bērnudārzi vai aukles

Pakalpojumu ieviešot plašāk, nepieciešams izvērtēt divas alternatīvas pakalpojuma formas: bērnudārzi vai aukles. Sākotnēji Valmieras un Rīgas pašvaldības bērnudārzu risinājumu skatīja kā lētāku, jo pakalpojums var tikt nodrošināts vairākiem bērniem vienlaikus un ļauj nodrošināt lielāku bērnu drošību. Tomēr diennakts pašvaldību bērnudārzs (un pat bērnudārzs ar darba laiku, piemēram, līdz 22:00) nav lēts risinājums, ja pakalpojums tiek piedāvāts mazam bērnu skaitam un vairākos bērnudārzos vienā pašvaldībā.

Arī kontroles un eksperimentālās grupas pārstāvju sākotnējās intervijās diennakts bērnudārza pakalpojumi tika skatīti kā drošāks risinājums. Tomēr realitātē vecāki šādu bērnu uzraudzības pakalpojuma veidu neizvēlējās, vai, ja izvēlējās, tad lietoja tikai atsevišķos gadījumos. Argumenti par pakalpojuma nelietošanas iemesliem bija atšķirīgi. Biežāk lietotais pamatojums – diennakts bērnudārzs ir pretrunā ar vecāku priekšstatiem par bērniem labvēlīgu uzraudzības pakalpojumu.

Diennakts bērnudārzs – viennozīmīgi nē, jo bērnam ir jājūt vecāku mīlestība, savs spilvens. Es esmu bērns, kas gāja diennakts grupiņā – nē. Tas bija briesmīgi, kā tu gaidi tos vecākus. (110815)

Diennakts bērnudārzi man liekas drausmīgi drastiski. Ja vien varēšu atrast citu veidu, nevedīšu uz diennakts bērnudārzu. [...] Man liekas, divgadīgs, trīsgadīgs bērns ir tik maziņš.

¹⁵ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/gender-equality-work-life-balance_en.pdf

Atstāt svešā vidē, ar svešiem cilvēkiem, kur nav viens cilvēks atsevišķi viņam grupā [, kas viņu pieskata]. Tas ir iesviest viņu ļoti agri tajā pieaugušo dzīvē. (112601)

Valmierā ar diennakts bērnodārzu tika noslēgti divi līgumi, bet līdz martam konstatētas četras pakalpojuma izmantošanas reizes. Rīgā tika izmantoti divi mājas bērnodārzi, kuros pie aukles mājās pieskata līdz 5 bērniem – tos projekta ietvaros apmeklēja 3 bērni.

Pakalpojuma lietošanas gadījumu mājas bērnodārzos bija ievērojami vairāk nekā pašvaldības bērnodārzos – būtībā pakalpojuma izmantošana bija tikpat bieža kā individuālas aukles pakalpojuma izmantošana. Mājas bērnodārzi tika skatīti kā bērnam piemērotāki, jo ir nelieli un tajos ir ģimeniska atmosfēra, tomēr primāri jāņem vērā, ka mājas bērnodārzu gadījumā bija vienkārša loģistika, kas saistījās ar to atrašanās vietu vai nu tuvu bērna dzīvesvietai vai tuvu pašvaldības bērnodārzam, ko bērns apmeklē dienā.

Pārējos gadījumos informanti norādīja uz sarežģītu bērnu loģistiku ikdienā, kas apgrūtinā bērnodārza lietošanu, īpaši gadījumos, ja bērns dienā apmeklē vienu bērnodārzu, bet diennakts bērnodārza pakalpojumi tiktu sniegti citā vietā.

Man neder bērnodārzs, jo man ir 7 gadus vecs dēls, un viņš nevar palikt mājās viens. Tā kā dārziņš man nav risinājums. Bez tam meita iet citā bērnodārzā. Kurš viņu pārvedīs? Man nav tikai meita, man ir arī dēls – man bija svarīgi, lai ir individuālā aukle. Nakts maiņā tas ir izdarāms. Bet rīta maiņā? 5:00 bērnus celt? Kurš 8:00 viņu pārvedīs uz viņas dārziņu? (121221)

Pētījuma procesā radās pieņēmums, ka šo trūkumu var novērst ar izmaiņām bērnodārza rindās, proti, bērnu, kurš vēlas izmantot nestandarta darba laikā bērnodārzu, pārcelt uz to, kurā tiek piedāvāts diennakts pakalpojums. Valmierā tika izmēģināts variants, kad bērni tika pārcelti uz to pašu bērnodārzu, kur tiek sniegts bērnu uzraudzības pakalpojums nestandarta darba laikā. Tomēr pakalpojums tika izmantots ļoti reti.

No vienas puses, pašvaldību bērnodārzu lietošanas gadījumu skaits ir pārāk neliels, lai to mēģinātu ekstrapolēt uz plašāku grupu, tomēr visiem projektā iesaistītajiem vecākiem tika dota izvēle slēgt līgumu arī par pašvaldības bērnodārzu lietošanu, taču tas tika darīts reti. Vecāki pamatoja to ar argumentiem, ka bērns viens pats jūtas neomulīgi lielā bērnodārzā. Līdz ar to būtiskāks aspekts par bērna loģistiku ir priekšstati par pareizu bērnu audzināšanu.

Bērnodārza rindu maiņa neatrisina arī gadījumus, kad vajadzība pēc bērna uzraudzības rodas laikā, kad bērns bērnodārzu jau apmeklē. Vecākam vajadzība pēc bērna uzraudzības pakalpojuma nestandarta darba laikā var rasties pēkšņi, un ne vienmēr pašvaldība spēj tik elastīgi reaģēt, mainot bērnodārzu. Jāņem vērā arī bērna emocionālā pieķeršanās audzinātājām, bērniem un vietai.

Līdz ar to, ieviešot elastīgu bērnu uzraudzības pakalpojumu pēc projekta beigām, vērtējot tā lietošanas ērtumu, iesakām veidot to kā aukļu vai mājas bērnodārzu pakalpojumu, kas projektā tiek reāli lietots. Ja pakalpojums ir neērts, tas izmantots netiks. Savukārt, ja pakalpojumam nestandarta darba laikā jāietver arī izglītošanas komponente, tad bērnodārzi ir labāka alternatīva. Pētnieki gan apšaubā izglītošanas komponentes iekļaušanas nepieciešamību gadījumā, ja pakalpojums sniegts vakaros, naktīs un agri no rītiem.

Otrs aspekts, kas parādās šajā kontekstā, ir, kurš pakalpojumu var sniegt gadījumā, ja pakalpojuma formas izvēle ir aukle. Ja pieņem, ka aukles pakalpojumu var sniegt arī bērna radinieki, tad no vienas puses tiek apmaksāts radnieku neapmaksātais darbs, rasts bērnam drošs risinājums bērna pieskatīšanai, iespēja vecvecākiem gūt papildus ienākumus, tomēr no otras puses kā blakne parādās ģimenes attiecību monetarizācija, kas mazina neapmaksātu cilvēcīgu izpalīdzēšanu radnieku starpā. Savukārt, ja pakalpojumu sniedz nepazīstams cilvēks, pieaug drošības riski. Arī šajā gadījumā nav viennozīmīgas atbildes par labāko risinājumu. Vēl vairāk – nav šāda viena varianta, jo atbilde būs atkarīga no konkrētās ģimenes, no konkrētā radnieka vai aukles, kas bērnu varētu pieskatīt. Vienkārši jāparedz pietiekami plašs variantu klāsts, lai apmierinātu pastāvošo vajadzību spektru.

5.4. Tikai nestandarta darba laiks vai arī standarta

Vēl viena konceptuāla izvēle, kas tiek aktualizēta pētījuma laikā, ir par to, vai pakalpojums ir jāsniedz tikai nestandarta darba laikā vai arī tas var tikt izmantots arī standarta darba laikā un pie kādiem nosacījumiem. Vairāki pētījuma dalībnieki, kas regulāri strādā nakts darbu, norādīja, ka viņiem pat svarīgāk par aukles pakalpojumu nestandarta darba laikā būtu saņemt pakalpojumu standarta laikā. Teiksim, gadījumos, kad viņi atgriežas no nakts maiņas un tad pieskata vēl bērnu, darba ņēmēji uzskata par nedrošu praksi. Īpaši šis arguments tiek lietots gadījumos, ja ir otrs dzīvesbiedrs, kas nestandarta darba laikā pats var nodrošināt bērnu pieskatīšanu, vai tajos gadījumos, ja bērnam nav pienākusi bērnudārza rinda vai bērns kādu veselības vai citu iemeslu dēļ nav piemērots bērnudārza apmeklējumam.

Man varbūt būtu svarīgi dažreiz arī izgulēties, nu, piemēram, esmu nostrādājis pēc darba, un tad pieskatu bērnu. Neesmu gulējis 20 stundas, nu, tas reizēm ir grūti. Man patiktu, ja varētu izmantot kaut vai 3 stundas, lai izgulētos, tas būtu dzinulis. Citreiz man tas pat būtu svarīgāk kā nestandarta darba laiki. (130918)

Par pakalpojuma lietošanu standarta darba laikā vecāki un darba devēji runā arī kontekstā ar bērnu slimošanu. Vairāki informanti vēlētos lietot pakalpojumu laika posmā, kad bērns vairs nav ļoti slim, bet vēl nav pilnīgi vesels.

Eventuālās modifikācijas pakalpojuma laikā ir saistītas ar pakalpojuma sniegšanas mērķi – ja pakalpojums tiek veidots tikai tam laikam, kad vecāks atrodas darbā, tad šīs modifikācijas nav nepieciešamas. Savukārt, ja viens no pakalpojuma mērķiem ir padarīt bērnu pieskatīšanu drošāku, tad gadījumos, kad pašvaldība nenodrošina bērnudārzu standarta darba laikā, pakalpojuma modifikācijas iespēju var izvērtēt, tomēr šī projekta mērķis tas nav.

5.5. Kontrole vai uzticēšanās

Veidojot pakalpojuma dizainu, ir jāņem vērā, vai nepieciešama pakalpojuma lietošanas kontrole, lai tas tiktu izmantots precīzi saskaņā ar nosacījumiem, vai arī racionālāk ir atteikties no kontroles un uzticēties pakalpojuma lietotājiem. Tāpat jāizšķiras, vai nepieciešama papildus kontrole auklei vai arī aukļu kontrole ir pašu vecāku uzdevums.

Ir saprotams, ka projekta realizācijas laikā kontrole ir nozīmīga, tomēr to var drīzāk skaidrot ar projekta kā sociāla eksperimenta funkcijām, jo kontrole nodrošina atgriezeniskās saites saņemšanu. Taču, ja pakalpojums tiks sniegts ārpus projekta, kontroles funkcijas visdrīzāk būtu jāmazina, lai pakalpojums būtu pievilcīgs iesaistītajām pusēm.

"Domājot par nākotni, tur ir krietni jāvienkāršo visa birokrātiskā sistēma, paļaujoties uz to, ka tas minimums, kas cilvēkam ir nepieciešams, lai viņš izmanto, un nedzenāties pakal, vai tu biji 40 minūtes ceļā [pie bērna] vai tu esi stundu ceļā. [...] Nu, ja ir tik daudz visvisādu man pienākumu, tad es turpinu labāk ņemt aukli, kura nav reģistrēta, un maksāju pats, vai ne."
(Aija Rieba)

Tomēr riskus ir nepieciešams apzināt un pakalpojumu veidot tādu, lai tā dizains kā tāds būtiski neveicinātu vēlmi pakalpojumu izmantot neatbilstoši mērķiem. Pētījuma dalībniekiem intervijās tika jautāts, kādi ir potenciālie riski, ar kādiem var saskarties, ieviešot šādu pakalpojumu nākotnē. Pakalpojuma izmantotāji minēja šādus:

- pakalpojuma izmantošanu citā laikā;
- pakalpojuma neizmantošanu (vai neizmantošanu uzrādītajā apjomā), sadalot ar aukli iegūto finansējumu;
- līguma slēgšana ar neuzticamu aukli.

Pirmais no riskiem – ka pakalpojums tiks izmantots citā laikā, nevis nestandarta – izriet no iepriekšējā apakšnodaļā norādītās izšķiršanās – tikai nestandarta darba laiks vai arī standarta. Ja izšķiršanās ir par labu arī standarta darba laikam, kad bērna pieskatīšana daļai vecāku sagādā vairāk problēmu, nekā nestandarta (īpaši, ja otrs dzīvesbiedrs ir nodarbināts standarta darba laikā, bet bērnudārzs vēl nav pieejams), tad šeit vairs nav riska, jo tiek izlemts, ka pakalpojums pie noteiktiem nosacījumiem ir attiecināms arī uz standarta darba laiku.

Intervētie vecāki uzskata, ka šis risks ir mazāk bīstams, jo pakalpojums tomēr tiek nodrošināts, un nereti vecāki izmanto lielāku stundu skaitu, papildus vēl piemaksājot.

"Man liekas, ka tas [nekontrolēt, vai pakalpojumu izmanto tikai nestandarta darba laikā] ir labi, jo atbildība noiet no darba devēja puses. Lai pats sevi kontrolē, atbildība ir viņam. Mums svarīgi, ka kādus dokumentus iesniedz, lai pierādītu, ka auklītes pakalpojumus izmanto. (Gaisa Satiksme)

Arī pētnieki neredz nepieciešamību kontrolēt, lai pakalpojums tiktu izmantots tikai ekskluzīvi nestandarta darba laikā, jo pakalpojuma lietotāji nevar palielināt izmantoto stundu skaitu – nostrādātais nestandarta stundu skaits tiek kontrolēts caur darba devējiem. Kā būtisku problēmu šo nesaskata arī darba devēji, paļaujoties, ka, ja aukles pakalpojumi netiek izmantoti vienā laikā, tie var tikt izmantoti citā, ierobežojot vienīgi kopējo stundu skaitu.

Pētījuma laikā identificētas norādes arī uz risku, ka pakalpojums reāli netiek saņemts. Neformālās sarunās informanti norādīja situācijas, ka, slēdzot līgumu par pakalpojuma saņemšanu, otra puse piedāvājusi variantu pakalpojumu vecākam reāli nesaņemt, vienojoties auklei ar vecāku tikai par naudas sadali. Vecāki intervijās norāda, ka iniciatores bijušas aukles, savukārt aukles – ka šādi piedāvājumi izskanējuši no vecākiem.

Auklīti projektā bija atrast grūti, jo viņas bija aizņemtas vai negribēja piekrist – bija arī tādas, kas piekrita sadalīt tikai naudu un pakalpojumu nesniegt. (110815)

Projektā nav identificēts, ka kādam šādu mehānismu būtu izdevies izveidot. Lai to novērstu preventīvi ir ieviesti vairāki uzraudzības instrumenti:

- mēneša sākumā darbiniekiem, balstoties uz darba grafikiem, ar auklēm ir jāsaskaņo bērnu pieskatīšanas grafiki;
- mēneša beigās vai nu darba devējs vai kvalitātes vadītājs saskaņo faktisko bērnu pieskatīšanas grafiku ar darbinieka faktiski nostrādāto laiku.

Kā vēl viens no veidiem, kā to novērst, būtu īstenot pārsteiguma kontroles. Tomēr efekts varētu neattaisnot tam izmantoto resursu izlietojumu.

"[...] tam nav jēgas, un principā to pat nevar izdarīt. Nu, kā es klauvēšu pie privātpersonas durvīm nakts laikā un pārbaudīšu, vai viņš te ir vai nav? [...] Līgumā ir pašreiz paredzēts punkts, ka ir tiesības ierasties jebkurā laikā pie pakalpojuma sniedzēja, vienojoties ar pašvaldību un iepriekš viņu brīdinot. [...] Tas fiziski nav izdarāms un arī nav vajadzīgs. [...] Nu, jūs varat ierasties, bet es jūs varu nelaist savā dzīvoklī taču iekšā." (Aija Rieba)

Pašlaik projektā pakalpojuma izmantošanas grafiks tiek salīdzināts ar katra darbinieka faktiski nostrādāto laiku, ko dara darba devēji vai kvalitātes vadītājs. Tomēr trīs informanti atzīst, ka pilnīga kontrole, vadoties pēc iesniegtā darba grafika, nav iespējama, jo bieži ir gadījumi, kad uz darbu cilvēks var tikt izsaukts tajā pašā dienā un līdz ar to aukles darba laiks mainās.

To var kontrolēt regulāri – ir jābrauc pārbaudīt dzīvē, un tam ir jābūt regulāri, tad vajag mēneša sākumā prasīt, kuros laikos un kur viņš būs. Manā gadījumā tas nav iespējams, jo man ir tā, ka var zvanīt un teikt: man vajag, lai tu esi te – kolēģei bērns slim. Nu, tev jābrauc, es braucu ātrāk. Nu, mēnesi uz priekšu var izplānot, bet ne vienmēr viss tā notiek. (130918)

Vēl viens iespējamais veids šāda riska mazināšanai ir vecāku līdzmaksājums par pakalpojumu.

Savukārt kā riska modifikācija minams variants, ka pakalpojums var tikt sniegts, taču mazākā apmērā, nekā par to tiek maksāts. Lai no tā izvairītos, nepieciešams diversificēt noteikto maksimālo apmaksājamo stundu skaitu. Tomēr tas iespējams, vienīgi, ja pakalpojuma kontrolē (un vēlams arī daļēji finansēšanā) iesaistās darba devējs.

Kopumā vecāki, runājot pa kontroli, atzīst, ka drīzāk nevēlētos, lai viņus kontrolē, tomēr vēlētos, lai kontrolētas tiek aukles – respektīvi, viņi baidās noslēgt līgumu ar neuzticamu aukli. Ar to vecāki parasti saprot pārbaudi, vai aukle pirms tam nav bijusi sodīta. Vecākus satrauc, vai aukle nav iesaistīta zādzībā, jo uztic viņai savas mājas atslēgas. Vecākus satrauc arī, vai aukle nav bijusi sodīta par seksuāliem noziegumiem un vai tā nav vardarbīga pret bērniem. Gandrīz visi vecāki var nosaukt kādu publiski zināmu aukles vardarbības gadījumu pret bērnu, vairumā gadījumu redzētu kādā ziņu

raidījumā. Daļa tāpēc izvēlas kā aukles sev pazīstamus cilvēkus, izvairoties no bērna kontakta ar svešiem cilvēkiem.

Tajos gadījumos, kad aukle nav bijusi bērna vecākiem pazīstama, pārbaude, vai aukle nav sodīta, skatīta kā būtisks drošības aspekts. Pašlaik šīs pārbaudes tiek nodrošinātas, visām auklēm reģistrējoties. Tomēr IKVD pārstāve intervijā atzīst, ka, reģistrējot aukli, var pārbaudīt tikai formālas lietas un dokumentus, bet viņi nevar, aplūkojot dokumentus, redzēt, vai cilvēkam nav, piemēram, alkohola atkarības. Nav neviena, kas šos aspektus var pārbaudīt, izņemot pašus vecākus, turklāt nereti pārbaude būtībā nozīmē līguma noslēgšanu un pakāpenisku aukles iepazīšanu.

Vairāki bērnu vecāki intervijās norādīja, ka vēlētos, lai IKVD aukļu reģistrā būtu iespējams pievienot un izlasīt aukles raksturojumu. Viņi uzskata, ka, ja aukle ir laba, tad paši labprāt atstātu labu atsauksmi, bet, ja slikta, brīdinātu citus vecākus. Tomēr projektā ir bijis gadījums, kad auklei radies konflikts ar bērna vecākiem ar pieskatīšanu nesaistītu jautājumu dēļ. Šādi gadījumi var ietekmēt atsauksmes saturu, samazinot aukles iespējas nākotnē atrast jaunu darbu nozarē, lai arī neliecina par viņas kvalifikāciju.

Tomēr vecāku sniegtu aukles vērtējumu iekļaušanu IKVD aukļu reģistrā pētnieki skata kā diskutablu aspektu, jo aukles klienti mainās salīdzinoši lēni, kas nozīmē, ka vērtējumu veido viena vai divu vecāku skatījums. Turklāt pētījuma laikā identificēts, ka vecāku gaidas un prasības no aukles dažādās ģimenēs atšķiras, kas liecina, ka aukle, ko labi novērtē viena ģimene, var nebūt piemērota citai.

Vecāki vēlētos reģistrā plašāku informāciju par aukles sniegtajiem pakalpojumiem, tai skaitā par darbu nestandarta darba laikā, jo daudzas aukles tieši tajā laikā bērnus pieskatīt nevēlas. Pētnieki piekrīt, ka būtu lietderīgi papildināt IKVD aukļu reģistru arī ar ziņām par to, vai pakalpojums tiek sniegts tikai mazbērniem vai arī vēl citiem cilvēkiem, valodu, kurā pakalpojums tiek sniegts, darba laikiem, citām prasmēm.

Pēc vecāku domām, IKVD aukļu reģistrs šobrīd nav pārāk ērts meklēšanai. Tomēr ērtums ir cilvēku vērtējums, kas vienmēr ir subjektīvs. Daļa vecāku uzskata, ka reģistrā trūkst aukļu telefona numuru, kas liecina, ka viņi nav mēcējuši tos atrast, jo kontaktinformācija tur ir atrodama.

Vēl viens problemātisks aspekts, kas saistīts ar IKVD aukļu reģistru, ir esošo datu aktualitāte. Pašlaik ne visos gadījumos aukles sniedz ziņas IKVD, ja ar aukles pakalpojumu nodrošināšanu vairs nenodarbojas. Nav arī informācijas, vai auklei pašlaik jau ir kāds pieskatāmais, kas rada situāciju, ka aukli meklēt caur reģistru ir laukietilpīgi. Tomēr pētniekiem nav ieteikumu IKVD pārstāvjiem, kā veicināt auklēm atjaunot aukļu reģistrā informāciju par sevi. Pašlaik aukles savu datu iekļaušanu datubāzē skata drīzāk kā formālu valsts prasību, kamēr klientus vairāk atrod caur ieteikumiem no iepriekšējiem klientiem, kuri cirkulē neformālās attiecībās.

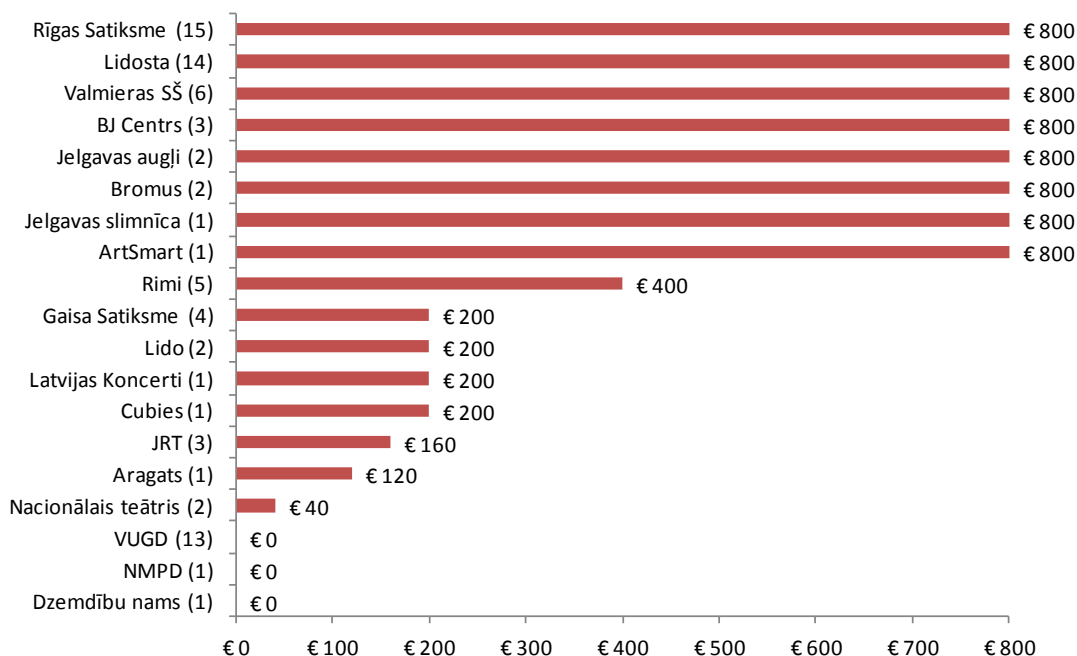
5.6. Pakalpojuma saņemšanas ērtība vai cena

Pretruna veidojas starp tādiem pakalpojuma aspektiem kā ērtība un cena, kur arī nepieciešama konceptuāla izšķiršanās. Pakalpojumu nodrošinot tā, lai tas ir vecākam ērtāk lietojams (piemēram, risinot loģistiku vai ņemot vērā bērnu vajadzības gulēt naktī vienā gultā, kā arī ietverot pakalpojuma dizainā vecāku priekšstatus par pareizu bērnu audzināšanu), tas kļūst dārgāks.

Ja pakalpojumu līdzfinansē valsts, pašvaldība un uzņēmumi, kas izvērtē arī pakalpojuma izmaksas attiecībā pret kādiem citiem rādītājiem, tad cena ir būtisks nosacījums, lai visas puses piekristu pakalpojumu līdzfinansēt. Kā piemērs 13.attēlā atspoguļots uzņēmumu maksimālais iespējamais līdzmaksājums par vienu bērnu 10 mēnešu garumā projekta ietvaros. Tajos gadījumos, kad darba devēja līdzmaksājums ir mazāks par 800 eiro, pārējo daļu sedz darbinieks (tiesa, summa var būt mazāka pie mazāka pakalpojuma apjoma, zemākas aukles stundas likmes u.tml.). No šī attēla iespējams gūt priekšstatu, par kādām naudas summām līdzmaksājumos ir runa – ja uzņēmuma kopējais līdzmaksājums ir 800 eiro, tad praksē tas nozīmē, ka pirmajos četros mēnešos līdzmaksājuma nav, nākamajos divos mēnešos uzņēmums samaksā 160 eiro (jeb 80 eiro mēnesī), bet pēdējos četros mēnešos – 640 eiro (jeb 160 eiro mēnesī). Vidēji 10 projekta mēnešos uzņēmuma maksimālais līdzmaksājums tādējādi ir 80 eiro mēnesī.

Ja atlikušo summu sedz paši darbinieki, darba devēju līdzmaksājumi mēdz būt arī mazāki – attēlā redzams, ka, piemēram, „Rimi” šobrīd sedz 50% no maksimāli iespējamās summas, Latvijas Gaisa satiksme – 25% u.t.t.

13.attēls. Maksimālais iespējamais kopējais darba devēju līdzfinansējums par vienu bērnu projektā (10 mēnešos) saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem

Iekavās aiz uzņēmuma nosaukuma norādīts bērnu skaits, par kādu bija noslēgti līgumi un iesniegta vismaz viena aukļu atskaite līdz 2017.gada martam.

Ja norādītās summas ir pārāk augstas, var mēģināt meklēt veidus, kā pakalpojuma izmaksas samazināt. Pašlaik pētnieki pastāvošās pretrunas ir apzinājuši, bet vēl ir nepieciešama papildus

izpēte, kā var samazināt cenu, vienlaikus būtiski neietekmējot pakalpojuma ērtību. Daži iespējamie varianti ir samazināt apmaksāto stundu skaitu vai samazināt pakalpojuma cenu, jo pašlaik pakalpojuma cena projektā ir virs vidējās nozarē. Tomēr, samazinot cenu, var sarukt potenciālo pakalpojuma sniedzēju skaits, kas vēlētos sniegt pakalpojumu nestandarta darba laikā par tādu pašu samaksu kā standarta.

Ērtības jautājumi tiek aktualizēti intervijās ar pašvaldību pārstāvjiem. Projektā pakalpojuma administrēšana pašlaik ir sarežģīta. Līdz ar to viens no ieteikumiem ir saistīts ar pakalpojuma nodrošināšanu tādā veidā, kas ļautu sniegt pakalpojumu, samazinot dokumentu apriti un daudzumu. Līgumi un to apjoms daļā darba devēju un darbinieku interviju tika raksturoti kā papīru kalns un lieka birokrātija. Tomēr, lai arī šis aspekts tiek kritizēts, nevienam informantam nav skaidru ieteikumu, kas situāciju ļautu uzlabot, vienlaikus atrunājot katras puses atbildību un pienākumus.

Ļoti nepatīk birokrātija, gribētu, lai procedūras, kas nodrošina sadarbību, prasa minimālu darba devēja iesaisti. Gribu, lai darbinieks var pats visu izdarīt laikā, kas neietekmē darbinieka produktivitāti. Nevēlos aizpildīt pašvaldību anketas vai tikties ar ierēdņiem. Ja uzņēmuma vadībai jāiet pie pašvaldības katru individuālu gadījumu risināt, to uzņēmumi neizmanto visdrīzāk. (Cubies)

Uz neērtību, kas saistīta ar projekta administrēšanu, norādīja arī aukles, kas sniedz atskaites katru mēnesi. Daļa aukļu izteica vēlmi elektroniskai atskaišu iesniegšanai – tad auklei nebūtu katru mēnesi jādodas uz pašvaldību.

Atskaites labprāt mēs iesniegtu tikai elektroniski, lai nav reāli jātērē laiks atskaites aizvešanai uz departamentu. Tas arī ir laiks. Tas varbūt šķiet dzīves sākums, bet pa šo Rīgas centru dažkārt nākas riņķot, kamēr atrodi vietu, kur novietot automašīnu, maksāt par autostāvvietu. Dzīvojam 21. gs., atskaiti var ieskenēt un aizsūtīt. (Bromus)

Tomēr elektronisko atskaišu iesniegšana auklēm kā universāls risinājums birokrātijas samazināšanai ir apšaubāms, jo daļā gadījumu pakalpojumu sniedz cilvēki, kam savukārt nav iemaņu darbā ar datoru. Tātad arī šajā gadījumā puses ir ieinteresētas diversificētā risinājumā, kas pie neliela pakalpojuma sniegšanas apjoma to sadārdzina.

SECINĀJUMI

Bērnu uzraudzības pakalpojuma nestandarta darba laikā nepieciešamība izriet no dažādām vajadzībām, kuras savstarpēji var atšķirties darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku, uzņēmējam, pašvaldību un valsts institūciju pārstāvjiem. Pētījumā identificēts, ka daļa ekspektāciju pētījumā iesaistītajām pusēm ir specifiskas, proti, tās ir aktuālas tikai vienai no pusēm.

Veidojot pakalpojumu cilvēkiem ar nestandarta darba laiku, visas projektā iesaistīto pušu vajadzības apmierināt nav iespējams, jo daļa no vajadzībām ir arī savstarpējā pretrunā. Pretrunas var veidoties arī vienas grupas dažādām vajadzībām, piemēram, veikt kvalitatīvi savu darbu un vienlaikus nodrošināt ģimenes vajadzības, tajā skaitā kvalitatīvu bērnu aprūpi. Tomēr ir identificētas arī vairākas vajadzības, kas ir aktuālas vairākām no iesaistītajām pusēm un līdzīgas. Daži aspekti, kas tiek iekļauti pakalpojuma pamatojumā, pārklājas – tas nozīmē, ka, veidojot pakalpojumam dizainu un finansēšanas modeli, nepieciešams tos ņemt vērā primāri.

Pakalpojuma vajadzības pamatojums izriet no iesaistīto pušu vajadzībām un mērķiem, ko tās vēlas ar pakalpojuma ieviešanu sasniegt.

Publiskās pārvaldes pārstāvji bērnu uzraudzības pakalpojuma nepieciešamību pamato ar trīs tipu faktoriem:

- Nodarbinātības faktori (veicina uzņēmējdarbību un nodarbinātību, mazina nabadzības risku – īpaši sievietēm un vientuļajiem vecākiem);
- Ģimenes dzīves faktori (mazina laika un finansiālo resursu nevienlīdzību nestandarta darba laiku strādājošajiem, vientuļajiem vecākiem, sievietēm);
- Bērnu drošības faktori (pakalpojums ir standartizēts, kas nodrošina uzraudzības iespējas, tas ir risinājums, ja pašvaldība nevar nodrošināt bērnudārzu visiem, kam nepieciešams).

Šo trīs tipu faktori konstatējami arī darbinieku ar nestandarta darba laiku intervijās:

- Nodarbinātības faktori (darba kavējumu mazināšanās, esošās darbavietas saglabāšanas iespējas, iespēja pavadīt darbā vairāk laika, kvalitatīvāk paveikts darbs);
- Ģimenes dzīves faktori (papildus laika resursi ģimenes dzīvei un savām vajadzībām; dzīvesbiedru iespēja pavadīt vairāk laika kopā);
- Bērnu drošības faktori (mazina nedrošu bērnu uzraudzību, t.sk, ja bērnam nav pieejams bērnudārzs, nodrošina vecāku priekšstatu atbilstošas aukles atrašanu).

Darba devēji nosauc divu tipu faktoros:

- Nodarbinātības faktori (mazāka darbinieku prombūtne slimības dēļ, zemāka darbinieku mainība, darba produktivitātes paaugstināšanās, apmierinātības ar darbu uzlabošanās);
- Ģimenes dzīves faktori (uzlabo ģimenes dzīves kvalitāti nestandarta darba laiku strādājošajiem).

Būtiski saprast, ka tas ir izvirzītais mērķis, kas nosaka pakalpojuma dizainu, vēlamo finansēšanas modeli un nepieciešamās modifikācijas pakalpojuma dizainā, līdz ar to nav iespējams viens universāls labākais pakalpojuma dizains, bet nepieciešams izdarīt stratēģisku izvēli, kurus mērķus, veidojot pakalpojuma dizainu, vēlas sasniegt vispirms.

Lai arī sākotnējā izpētē lielāks atbalsts tika pausts diennakts bērnudārziem, jo tie ir it kā drošāki un lētāki, tomēr pētījumā bērnudārzu pakalpojums tika lietots reti – tie skatīti kā neērtāks un bērnam nelabvēlīgāks pakalpojums. Aukļu pakalpojums ir vieglāk pielāgojams katras ģimenes vajadzībām, bet drošību var paaugstināt, piemēram, par aukli izvēloties pazīstamu cilvēku. Iespējams, kā kompromiss starp aukli un pašvaldības diennakts bērnudārzu var būt mājas bērnudārzs, tomēr mājas bērnudārzu projektā ir maz, un to salīdzinošā popularitāte var būt arī sagādīšanās dēļ veiksmīga ģeogrāfiskā novietojuma. Izvērtējams ir arī darba laika pagarinājums pašvaldības bērnudārzos darbadienās līdz 22:00 vai 23:00, jo pakalpojums projektā visbiežāk pieprasīts tieši šajā laikā.

Attiecībā uz pakalpojuma līdzfinansēšanas formām pašlaik vēl ir ļoti daudz neskaidrību, ko nepieciešams pētījuma gaitā precizēt, identificējot gan iesaistīto pušu gatavību pakalpojumu līdzfinansēt, gan veidu, kāds tām būtu ērtāks. Veidojot pakalpojuma finansēšanas modeli, jāņem vērā, ka esošais pakalpojums ir salīdzinoši dārgs, tāpēc nepieciešams izskatīt iespējas izmaksu samazināšanai, tomēr, meklējot iespējas pakalpojuma izmaksas mazināt, jāņem vērā arī pakalpojuma ērtība, jo neērts pakalpojums netiks lietots tāpat kā pārāk dārgs – tāvad izmaksu samazināšanas iespējām ir robeža, kuru pārkāpjot, racionālāk ir līdzekļus netērēt vispār.

Pašlaik ir identificēti arī vairāki apstākļi, kad pakalpojums lielākajai daļai projektā iesaistīto pušu pārstāj būt aktuāls:

- Finanšu – visas puses norāda, ka pārāk dārgs pakalpojums zaudē jēgu;
- Ģimene:
 - darbinieki pakalpojumu neizmanto, ja viņiem jau ir resursi bērnu uzraudzības nodrošināšanai, kā arī tad, ja tā rezultātā pārāk maz laika pavadīs ar bērnu;
 - uzņēmumi pakalpojumu neizmanto, ja to darbinieku vecumstruktūra būs pakalpojumam neatbilstoša – respektīvi, darbinieku ar maziem bērniem būs maz;
- Administratīvais slogs:
 - visas puses norāda uz to, ka pakalpojumu neizmanto, ja tas būs organizatoriski neērts, sarežģīti un laikietilpīgi administrējams;
 - uzņēmēji, kuriem jau ir savi problēmas risinājumi neredz vajadzību uzņemties administratīvo slogu, iesaistot pakalpojuma administrēšanā vēl publisko pārvaldi;
 - labas, pārbaudītas aukles var diktēt savus nosacījumus – vecāki neizmanto pakalpojumu, ja šāda aukle, kas ģimenē jau strādā, atteiksies pakalpojumu legalizēt;
- Drošība – vecāki un publiskā pārvalde izvairīsies no pakalpojuma, ja nebūs pārliecības, ka tas ir drošs;
- Mērogs – publiskā pārvalde un darba devēji norāda, ka pakalpojums ir ar specifisku, šauru mērķauditoriju, kas neveicina viņu ieinteresētību tā nodrošināšanā);
- Situācijas nepastāvība – situācija, kad pakalpojums ir vai nav nepieciešams ģimenē var strauji un neprognozējami mainīties, kas neveicina pārējo iesaistīto pušu vienkāršu pielāgošanos.

Lai arī uz pakalpojuma neaktualitāti kādos gadījumos norāda tikai viena puse, tomēr, ja tās līdzdalība pakalpojuma sniegšanā ir ļoti būtiska, tad arī ar to var pietikt, lai pakalpojums nebūtu dzīvotspējīgs.

Pētījuma dati pierāda, ka vēlāmais finansēšanas modelis ir tāds, kur tiek iesaistīta valsts, pašvaldība, daba devējs un darba ņēmējs, jo tas samazina katras puses izmaksas un riskus pakalpojuma neatbilstošai izmantošanai. Savukārt vecākiem ar mazām algām un tiem, kas bērnus audzina vieni, pārāk liels līdzfinansējums pakalpojumu padara nepieejamu.

Ziņojumā ir apskatīti vairāki konkrēti iespējami finansēšanas modeļi, tomēr tos pētījuma turpinājumā ir būtiski izpētīt padziļināti – pašlaik nav pietiekami daudz datu padziļinātu secinājumu izdarīšanai. Jautājumi, kas skar finansēšanas modeli, tiks pētīti turpmākajā pētījuma posmā un iekļauti gala ziņojumā.

Vēlamās modifikācijas izmaiņām pakalpojuma dizainā vai saņemšanas kārtībā ir saistītas ar konceptuāliem lēmumiem, kuras grupas vajadzības un mērķus ar pakalpojuma ieviešanu nepieciešams apmierināt primāri. Konceptuāli lēmumi, nodrošinot pakalpojumu plašākai sabiedrībai, pakalpojuma ieviesējiem jāpieņem attiecībā uz vairākiem pakalpojuma aspektiem:

- vai bērnu uzraudzīšana ir privāts vai publisks jautājums;
- vai pakalpojums ir veidojams viendabīgs vai diversificēts, mērķējot uz specifiskām grupām vai ņemot vērā nostrādāto nestandarta stundu skaitu;
- vai labākais bērnu uzraudzības veids nestandarta darba laikā ir bērnudārzs vai aukle;
- vai pakalpojumu veidot lietošanai tikai nestandarta stundām vai arī pieļaut lietošanu standarta darba laikā un pie kādiem nosacījumiem;
- vai ir nepieciešama padziļināta kontrole kādiem konkrētiem aspektiem vai, tieši pretēji, nepieciešama uzticēšanās gan pakalpojuma sniedzējiem, gan lietotājiem;
- kas ir primārais aspekts – pakalpojuma ērtība vai izmaksas.

Pieņemot lēmumu par šiem aspektiem, pakalpojums var tikt situēts dažādos veidos, ļaujot apmierināt atšķirīgas ar pakalpojuma ieviešanu saistītas ekspektācijas, tomēr lēmuma pieņemšana ir politisks process, ko var veikt tikai visas iesaistītās puses, savstarpēji nonākot pie viņiem labākā risinājuma.

Būtiski apzināties, ka šos lēmumus var izdarīt valsts līmenī, bet tos var atstāt izlemt arī pašvaldībām vai uzņēmumiem, tādējādi diversificējot pakalpojumu un pielāgojot to dažādām vajadzībām. Informanti uzskata, ka lēmumus ir tiesīgi pieņemt tie, kas ir iesaistīti pakalpojuma līdzfinansēšanā.

Šobrīd apzinātas šādas specifiskas mērķgrupas, kurām pakalpojums ir piemērotāks (nepieciešamāks), nekā citām:

- vecāki, kuri audzina bērnus vieni;
- vecāki ar nelieliem ienākumiem (tai skaitā publiskajā sektorā);
- vecāki, kuriem ir bērni ar funkcionāliem traucējumiem;
- ģimenes, kur abi vecāki strādā nestandarta darbalaiku;
- vecāki, kuru bērni izveseļojas, taču vēl nav pilnīgi veseli;
- īstermiņā neaizstājami darbinieki (piemēram, aktieri);
- vērtīgi, grūti aizstājami darbinieki, ko darba devējs ir ieinteresēts "noturēt" vai piesaistīt.

Pētnieki apzinās, ka visām šīm grupām piedāvāt tipveida pakalpojumu nav iespējams, jo daļa šo grupu (vecāki, kuriem ir bērni ar funkcionāliem traucējumiem; vērtīgie, grūti aizstājami darbinieki) iekšēji ir izteikti neviendabīgas, ar savām specifiskām vajadzībām. Tomēr daļa šo grupu ir tādas, kurām iespējams veidot mērķētu pakalpojumu, definējot grupas robežas un vajadzības.

REKOMENDĀCIJAS

- ☞ Pakalpojuma ilgtspēja pēc projekta beigām ir atkarīga no visu iesaistīto pušu izpratnes par cilvēku ar nestandarta darba laiku grūtībām salāgot ģimenes un darba dzīvi un izpratnes par specifisku bērnu uzraudzības pakalpojuma nepieciešamību. Tāpēc būtiski ir veicināt publiskās debates veidošanos, kas šos jautājumus aktualizētu publiskajā diskursā.
- ☞ Izskatīt, vai nav nepieciešams uzlabot esošo aukļu reģistru IKVD vai veidot lokālus pašvaldību aukļu reģistrus, kur iekļauta detalizētāka informācija par aukļu sniegtajiem pakalpojumiem un nozīmīgākās aukļu prasmes.
- ☞ Izskatīt veidus, kā var atvieglot pakalpojuma administrēšanu. Pašlaik projektā iesaistītās pašvaldības sūdzas par administratīvo slogu.
- ☞ Iespējams, nepieciešama informācija no VID „cilvēku valodā” par iespējām auklēm organizēt nodokļu nomaksu vienkāršā veidā. Potenciālie pakalpojuma sniedzēji demonstrē neizpratni par dažādām nodokļu nomaksas formām. Iespējams, būtu nepieciešami kontaktpunkti, kur cilvēkiem bez speciālas izglītības uzņēmējdarbībā tiek izskaidrots, kā reģistrēt, bet galvenais – uzturēt saimniecisko darbību.
- ☞ Esošais pašvaldību ienākumu konstruēšanas modelis (tās saņem daļu no IIN, bet ne no UIN) nodrošina to, ka pašvaldības ir ieinteresētas tajos iedzīvotājos, kuri ir deklarējušies to teritorijā, bet ne uzņēmumos, kas pašvaldībā strādā, ja tie nenodarbina pašvaldības iedzīvotājus. Šādai situācijai saglabājoties, pašvaldību intereses pakalpojuma kontekstā ir specifiskas un vienpusīgas – ja nodokļu sadalījuma proporciju mainītu, pašvaldības ieinteresējot arī pelnošos tās teritorijā funkcionējošos uzņēmumos, tas veicinātu arī pašvaldību interesi domāt par tās teritorijā strādājošo cilvēku ģimenes un darba dzīves saskaņošanu.

Rekomendācijas projekta dizainam

- ☞ Pārdomāt jautājumus, kas skar pakalpojuma lietošanu bērnu un vecāku slimības laikā. Šis ir jautājums, kuru nepieciešams iekļaut līgumā – vērtējot no uzņēmuma skatupunkta, pakalpojums ir jāpiedāvā bērna slimības laikā, bet ne vecāku slimības laikā.
- ☞ Izstrādāt ieteikumus pakalpojuma sniegšanas kārtībā, ņemot vērā ģimeņu ar vairāk kā diviem bērniem vajadzības un piedāvāt pakalpojuma saņemšanu arī vecākiem ar bērniem jaunākajās sākumskolas klasēs.
- ☞ Kā negatīvu projekta dizaina aspektu vecāki min nosacījumus pakalpojuma saņemšanā, kas nav ērti gadījumā, ja darbs sākas naktī. Pašlaik projekta nosacījumi paredz, ka aukle ierodas pie pakalpojuma saņēmēja naktī. Pārskatīt, vai nav nepieciešamas izmaiņas attiecībā uz šo aspektu, ieviešot pakalpojumu pēc projekta beigām.
- ☞ Ne visi projekta dalībnieki, kuri varētu izmantot pilnas 80 pakalpojuma stundas (viņu darba laiks to atļauj), to tiešām arī dara. Līdz ar to, pakalpojumu piedāvājot nākotnē, tam, pirmkārt, būtu jābūt saskaņotam ar nostrādātajām nestandarta darba laikā stundām (iespējams, nosakot, kādu daļu no tām sedz kāds cits, nevis pats darbinieks), bet, otrkārt, tas nebūtu orientējams uz pakalpojuma nodrošināšanu visās nostrādātajās nestandarta darba laika stundās – tam būtu jāsedz tikai daļa.

- ☞ Izvērtēt, vai ir lietderīgi vispār un pilnā apjomā (pēc tāda paša tarifa kā pie bērna pavadīto laiku) finansēt aukles pie bērna un mājup ceļā pavadīto laiku, nevis noteikt to kā aukles pašas atbildību.

Rekomendācijas pētniekiem

Pašlaik pētījums ir vēl procesā, turpmāk nepieciešams padziļināti pētīt virkni aspektu:

- ☞ Vai bērnu uzraudzības pakalpojumu nestandarta darba laikā varētu izmantot kā sociālo atbalstu dažādām riska grupām, vienlaikus mākslīgi neveicinot šo grupu īpatsvara pieaugumu (kā definēt vientuļos vecākus, jo pārāk liberāla definīcija nozīmētu šīs grupas mākslīgu pieaugumu, bet pārāk strikta – iekļaušanos privātajā dzīvē, jo būtu nepieciešama kontrole).
- ☞ Veidot ieteikumus lokālo aukļu reģistru izveidei, precizējot, kāda papildus informācija pakalpojuma lietotājiem būtu aktuāla, veicot pakalpojuma sniedzēja izvēli.
- ☞ Padziļināti izpētīt, kā pakalpojuma sniegšana ģimenēs, kur pastāv tradicionāls dzimumlomu sadalījums nukleārā ģimenē (vīrietis strādā, sieviete galvenokārt atbild par mājas dzīvi), turklāt vīrietis strādā nestandarta darba laiku, ietekmē vīriešu un sieviešu nodarbinātību (vai pakalpojums mudina vīriešus vēl vairāk laika pavadīt darbā, tādējādi veicinot dzimuma nevienlīdzību; vai pakalpojums mudina sievietas atgriezties darba tirgū, tādējādi mazinot dzimumu nevienlīdzību).
- ☞ Turpināt pētīt arī citus specifiskus ģimeņu modeļus – ja abi vecāki strādā nestandarta darba laiku, ja bērnu audzina viens vecāks, daudz bērnu ģimenes.
- ☞ Nepieciešams padziļināti pētīt pakalpojuma finansēšanas modeļus pēc projekta beigām, veicot turpmākās intervijas gan ar pašvaldību, gan ministriju, gan uzņēmumu pārstāvjiem. Izskatīt iespēju samazināt pakalpojuma cenu.
- ☞ Pašlaik ideja par nodokļu atlaidēm vēl nav pietiekami aplūkota – nepieciešamas papildus intervijas ar Finanšu ministrijas pārstāvjiem. Tomēr konkrētas pozīcijas identificēšana varētu būt problemātiska (respektīvi, intervija nesniegs nekādu jēgu), ja nebūs skaidrības attiecībā uz jau plānotajām nodokļu izmaiņām valstī.
- ☞ Precizēt pakalpojuma sniegšanas statistisko informāciju, kad tiks saņemti jauni dati (noskaidrot, kāpēc nedaudz retāk nekā pārējās darbadienās, pakalpojums saņemts arī pirmdienās; saprast, kādu ietekmi uz pakalpojuma izmantošanas apjomu faktiski atstāj pakalpojuma līdzfinansēšanas nepieciešamība).
- ☞ Darba gaitā papildināt pētījuma padziļināto interviju vadlīnijas, iekļaujot papildus jautājumus par neskaidrībām, kas iepriekš nebija apzinātas, piemēram:
 - kā jums šķiet, no kāda vecuma var bērnu naktī atstāt vienu;
 - kāpēc, kā un vai darbinieku mainība jūsu uzņēmumā ietekmē jūsu darbu;
 - vai aukles pakalpojumus izmantojāt arī pirms projekta; ja jā – kādā apjomā un par kādu samaksu;
 - vai plānojat aukles pakalpojumus izmantot arī pēc projekta; ja jā – apmēram kādā apjomā un apmēram par kādu samaksu;
 - kādu papildus informāciju būtu nepieciešams iekļaut aukļu reģistrā;
 - vai, bērnu pieskatot brīvdienās vai vakarā, auklei būtu jāveic arī apmācība; ja jā – kāda;
 - kāda veida atbalsts jums ir projektā sniegtie bērnu uzraudzības pakalpojumi (respektīvi, kādas problēmas tas jums palīdz risināt) u.c.?